

UDK 81'33

ISSN 1451-7124

Друштво за примењену лингвистику Србије

Филолошки факултет у Београду
Филозофски факултет у Новом Саду

Примењена лингвистика

Linguistique appliquée

21

Београд - Нови Сад
2020

Друштво за примењену лингвистику Србије
Филолошки факултет у Београду
Филозофски факултет у Новом Саду

ПРИМЕЊЕНА ЛИНГВИСТИКА

Главни и одговорни уредник проф. др Весна Половина
Заменик главног и одговорног уредника проф. др Борко Ковачевић

Чланови уредништва:
проф. др Јулијана Вучо
проф. др Наталија Панић Џеровски
др Ивана Вилић

Уређивачки одбор часописа:
др Јагода Гранић, редовни професор, Свеучилиште у Сплиту
др Ксенија Ђорђевић Леонар, редовни професор, Универзитет у Монпельјеу
др Јованка Лазаревска-Станчевска, редовни професор, Филолошки факултет Блаже Конески у Скопљу
др Ђорђе Јовановић, редовни професор, Универзитет у Љубљани
др Октавија Неделку, редовни професор, Универзитет у Букурешту
др Давиде Астори, ванредни професор, Универзитет у Парми
др Игор Лакић, ванредни професор, Универзитет Црне Горе
др Јасмина Московљевић Поповић, ванредни професор, Филолошки факултет у Београду
др Алма Соколија, ванредни професор, Филозофски факултет у Сарајеву
др Ђунићи Тојота, ванредни професор, Osaka City University

Издавачки савет:
др Снежана Гудурић, редовни професор, Филозофски факултет у Новом Саду
др Марко Грубачић, доцент, Филолошки факултет у Београду
др Невена Џековић, доцент, Филолошки факултет у Београду
др Гордана Ристић, доцент, Филозофски факултет у Новом Саду

Рецензенти:
др Весна Половина, редовни професор, Филолошки факултет у Београду
др Зорка Кашић, редовни професор, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
др Алојзија Зупан Сосич, редовни професор, Филозофски факултет у Љубљани
др Савка Благојевић, редовни професор, Филозофски факултет у Нишу
др Маја Ђукановић, редовни професор, Филолошки факултет у Београду
др Ксенија Шуловић, ванредни професор, Филозофски факултет у Новом Саду
др Игор Лакић, ванредни професор, Универзитет Црне Горе
др Сања Марићић Месаровић, доцент, Филозофски факултет у Новом Саду

САДРЖАЈ

Kristina Tomić MEĐUJEZIČNA FORENZIČKA KOMPARACIJA GLASOVA – DUGOROČNE FREKVENCIJE FORMANATA	7
Dragana Ilić, Valentina Bošković Marković TEACHING IN ONLINE CLASSROOM FROM THE PERSPECTIVE OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS	25
Milica Poletanović ANALIZA NAJČEŠĆIH GREŠAKA U SLOVENAČKOM JEZIKU KAO STRANOM	45
Jelena Budimirović NEODREĐENOST KAO SREDSTVO BIROKRATSKOG STILA U SOCIJALISTIČKOM PERIODU U DNEVNOJ ŠTAMPI SRBIJE I SLOVENIJE	61
Božana M. Tomić, Jelena V. Šajinović Novaković, Emir Z. Muhić POLISEMIJA I UPOTREBA GLAGOLA KOMUNIKACIJE <i>CALL</i> U RAZLIČITIM DISKURSIMA	81
Emilija Milojević PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH U DISKURSU: KONCEPT <i>ETHOSA</i> I ARGUMENTACIJA U DISKURSU TEORIJA ZAVERE	97
Rosa María Alemán Martínez LA POLÍTICA SOCIAL DE EVA DUARTE: LA VÍA DEL EMPODERAMIENTO	113
Vana Žigon KONTEKST I METADISKURS U DELU <i>SLUŠKINJINA PRIČA</i> MARGARET ETVUD	135

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.1>

81'342.1:343.983.2

Originalni naučni rad

Primljen: 12.06.2020

Prihvaćen: 18.08.2020

Kristina Tomić

Filozofski fakultet u Nišu

MEĐUJEZIČNA FORENZIČKA KOMPARACIJA GLASOVA – DUGOROČNE FREKVENCIJE FORMANATA

Sažetak: Međujezična forenzička komparacija glasova (FKG) je jedan od velikih izazova u oblasti forenzičke fonetike. Cilj ovog istraživanja je da se utvrdi stabilnost dugoročnih frekvencija formanata (DFF) kao parametra u FKG kada je sporni uzorak na stranom a nesporni na maternjem jeziku. Deset izvornih govornica srpskog snimljeno je u spontanom govoru na srpskom i engleskom jeziku. Rezultati su pokazali da postoje značajne razlike u DFF između govornica kako u govoru na maternjem tako i u govoru na stranom jeziku. Dugoročni F4 i F3 se ističu kao dobri diskriminanti jer je za njih interspikerska varijacija značajno veća od intraspikerske varijacije u oba jezika.

Ključne reči: forenzička fonetika, forenzička akustika, forenzička komparacija glasova, forenzička identifikacija govornika, dugoročne frekvencije formanata

1. Uvod i cilj

Forenzička komparacija glasova ili forenzička komparacija govornika (FKG)¹ deo je oblasti forenzičke fonetike i podrazumeva analizu poznatog (nespornog) i nepoznatog (spornog) uzorka glasa radi utvrđivanja da li ih je izgovorila ista osoba (Nolan 2007; Morrison 2009; French 2017). Uzorak glasa se kvantificuje uz pomoć različitih auditornih i/ili

¹ U ranijoj literaturi se umesto ova dva termina sreće termin *forenzička identifikacija govornika* (eng. forensic speaker identification) kako bi se označio isti proces (Rose 2002, Kašić i Đorđević 2009). Međutim stručnjaci ukazuju na to da je upotreba ovog termina neprikladna iz razloga što forenzičari lingviste zapravo ne vrše proveru identiteta govornika, već samo upoređuju uzorke glasova i daju infomacije sudu ili nadležnim organima u svrhe identifikacije (v. Nolan 2007; Morrison 2009). Dok neki autori koriste termin foenzička komparacija glasova (eng. forensic voice comparison), a drugi forenzička komparacija govornika (eng. forensic speaker comparison), u ovom radu nećemo praviti razliku između ova dva termina i koristićemo istu skraćenicu FKG.

akustičkih obeležja tzv. forenzičkih parametara (Rose 2002). Validan zaključak o sličnosti glasova može se doneti tek sa odgovorajućom kombinacijom obeležja, a nikako samo na osnovu jednog parametra (Rose 2002; Nolan 2007). Neki od parametara koji se najčešće analiziraju u FKG su kvalitet glasa, kvalitet artikulacije, specifičnost artikulacije pojedinačnih govornih segmenata, uključujući vokale i konsonante, visina osnovnog tona, prozodijska obeležja govora, nejezička, idiosinkretička obeležja i dr. (Kašić i Đorđević 2009: 7-9; French 2017: 4-5). Izbor forenzičkih parametara u velikoj meri zavisi od konteksta i od samog slučaja s obzirom da naš glas značajno varira pod različitim okolnostima, kao što su, na primer, društveni kontekst, emotivno stanje govornika, ali takođe i uređaji putem kojih je glas snimljen (Nolan 1997; 2007; Rose 2002; Hollien 2012; Kašić i Đorđević 2009, Jessen 2010).

Do pre desetak godina, forenzička komparacija glasova kada su uzorci koji se porede na različitim jezicima nije smatrana metodološki ispravnom, prevashodno jer se jezici mogu razlikovati u potencijalno važnim forenzičkim parametrima (Rose 2002). Međutim, neke forenzičke laboratorije zabeležile su da rade na ovakvim slučajevima (Künzel 2013; Milne et al. 2019). Dakle, s obzirom da se u praksi već radi međujezična komparacija glasova, jasno je da postoji potreba za istraživanjima koja će utvrditi koji su to jezički parametri koji se mogu upoređivati pod ovim okolnostima.

S obzirom da fonetski parametri na koje se stručnjaci najčešće oslanjaju pri komparaciji (npr. kvalitet izgovora pojedinačnih segmenata, intonacijski opseg ili čak tip artikulacije) mogu biti nekomparabilni u dva različita jezika (Laver 1994; Gordon and Ladefoged 2001; Rose 2002), Koster i saradnici (Köster et al. 2007: 1845) ukazuju na to da bi istraživanja u ovoj oblasti trebalo da se bave ispitivanjem parajezičkih i nejezičkih obeležja, kao na primer kvalitet glasa (v. Heeren et al. 2014; Meuwly et al. 2015; Krebs and Braun 2015), tempo govora (v. Tomić 2017) itd. Za razliku od frekvencija formanata izmerenih u pojedinačnim vokalima, koje su pre svega nosioci jezičkih informacija o kvalitetu vokala, smatra se da su dugoročne frekvencije formanata, izmerene u svim vokalima u nekom dužem uzorku, uslovljene anatomijom našeg govornog trakta, te se vezuju za kvalitet glasa pojedinca (Nolan 2007).

S tim na umu, cilj našeg istraživanja je da se utvrdi da li i u kojoj meri dugoročne frekvencije formanata (DFF1, DFF2, DFF3, DFF4) ostaju iste za pojedinačnog govornika kada govori na maternjem, srpskom, i na stranom, engleskom, jeziku.

2. Teorijski uvod

2.1. Kvalitet glasa i dugoročne frekvencije formanata.

Kvalitet glasa, u širem smislu, obuhvata larinksne i supralarinksne karakteristike ljudskog govora koje čine naš glas jedinstvenim i prepoznatljivim u odnosu na druge (Laver 1980). Larinksne karakteristike glasa odnose se na tip glasa, na primer, da li je u pitanju tipičan muški tj. ženski glas ili je on zadihan, hrapav, škripav, dok se supralarinksne karakteristike glasa odnose se na poziciju artikulatora, tj. na poziciju grkljana, usana, zuba, jezika i drugih delova vokalnog trakta dok govorimo (Laver 1980; 1991). Dakle, na primer, kada neko govorи sa izbačenim usnama, kažemo da je njegov govor labijalizovan, ako je zadnje nepce spušteno i vazduh delimično struji kroz nos, onda je u pitanju nazalizovan govor. Pojedinačne supralarinksne karakteristike ogledaju se u promeni frekventnog opsega zvuka, tako da promene supralarinksnih karakteristika utiču na vrednosti formanata (Laver 1991).

Dok su prva dva formanta, F1 i F2, prevashodno odgovorna za kvalitet vokala (Ladefoged and Johnson 2010), možemo reći da treći i četvrti formant, F3 i F4, nisu direktno nosioci jezičkih obeležja. Četvrti formant je u spremi sa veličinom vokalnog trakta, tj. zavisi od veličine glave govornika (Ladefoged and Johnson 2010). Generalno posmatrano, vrednosti formanata su relativne u odnosu na oblik i dužinu vokalnog trakta (Ladefoged 2001), tako da frekventne vrednosti viših formanata mogu značajno da se razlikuju od govornika do govornika, na primer, govornici sa većom glavom u proseku imaju niže vrednosti. Na kraju, iako ne možemo reći da su vrednosti formanata jedinstvene za svakog govornika, one nam svakako mogu dati sliku o nečijem kvalitetu glasa (Ladefoged and Johnson 2010).

Dugoročna frekvencija formanata (DFF) je globalna reprezentacija vrednosti formanata u svim vokalima u dužem uzorku glasa (Nolan and Grigoras 2005). Za potrebe sociolingvističkih i dijalektoloških istraživanja, vrednosti formanata se uzimaju u centralnom delu segmentisanih vokala, jer se smatra da su upravo ti delovi nosioci jezičkih informacija. Međutim, dugoročne frekvencije formanata ne zavise puno od jezičkih informacija, tj. od toga šta se govori (Nolan and Grigoras 2005; Jessen 2010), te se zbog toga smatraju korisnim parametrom u forenzičkoj fonetici (Nolan and Grigoras 2005; Gold 2014). Nolan (2007: 111) objašnjava da analiza glasa uz pomoć DFF može da nam pruži informacije o suprala-

rinksnim karakteristikama glasa. Merenje dugoročnih frekvencija formanata je takođe pogodno za forenzičku praksu jer ne iziskuje segmentaciju vokala iz vezanog govora, koja može biti dugotrajan i naporan proces.

2.2. Prethodna istraživanja dugoročnih frekvencija formanata.

Nolan i Grigoras (2005: 143) merili su DFF1 i DFF2 kako bi uporedili anonimne snimke telefonskih razgovora sa glasom osumnjičenog i dokazali da osumnjičeni ima vidno viši DFF2 nego glas na snimcima. U svom kasnjem radu, na primeru istog slučaja, Nolan (2007) pojašnjava da su više frekvencije za F2 i F3 kod osumnjičenog pokazatelji da je njegov glas zvonkiji od glasa počinjoca, što je se moglo percipirati i auditornom analizom (Nolan 2007: 122). Mus (2010) je analizirala DFF1, DFF2 i DFF3 u čitanom tekstu i spontanom govoru kod 71 govornika nemačkog jezika u snimcima razgovora preko mobilnog telefona. Po njoj, dugoročne vrednosti trećeg formanta su najkorisnije u FKG zbog toga što imaju najnižu intraspikersku varijaciju (relativno mala SD za individualne govornike) (Moos 2010: 19-20), pritom se najmanje razlikuju u čitanom tekstu i spontanom govoru za najveći broj govornika (Moos 2010: 15). Goldova i saradnici (2013) istraživali su dugoročne frekvencije prva četiri formanta kod 100 izvornih govornika engleskog uz pomoć Bajesove formule verovatnoće. Prema rezultatima tog istraživanja, DFF3 se pokazao kao najbolji diskriminant sa najmanjim stepenom greške, a najbolji rezultati su dobijeni kombinacijom sva četiri dugoročna formanta (Gold et al. 2013).

Jesen i Beker (2010) pokazali su da se nemački, ruski i albanski jezik ne razlikuju značajno po pitanju dugoročnog vokalnog prostora koji zauzimaju. Oni zaključuju da ako su uzorci snimljeni pod istim okolnostima, ne bi trebalo da postoje prepreke za međujezičnu komparaciju. Hiren i saradnici (2014) analizirali su DFF2 i DFF3 kod 12 muškaraca koji govorile holandski i turski jezik u snimcima telefonskih razgovora koji su nastali tokom policijske istrage. Prema njihovim rezultatima, prosečne vrednosti u okviru govornika se nisu značajno razlikovale u dva jezika. Oni takođe pokazuju da je razlika unutar jednog govornika a između jezika manja od razlike između govornika a u okviru jednog jezika, pri čemu zaključuju da su dugoročne vrednosti formanata komparabilne u različitim jezicima (Heeren et al. 2014). Mjuli i saradnici testirali su DFF2 i DFF3 za jednog bilingvalnog govornika holandskog i turskog jezika u okviru teorijskog okvira verovatnoće koristeći LR wizard, softver koji je razvijen na Holandskom forenzičkom institutu (Meuwly et al. 2015). Rezultati su dali

potvrdu identiteta kada su poređeni uzorci na istom jeziku, bilo da je to holandski ili turski, međutim, kada su upoređivani uzorci na različitim jezicima, rezultati nisu potvrdili identitet govornika (Meuwly et al. 2015). Oni zaključuju da DFF2 i DFF3 ipak zavise od jezika kojim se govori i da se varijacija u parametrima povećava kada se doda još jedan jezik u jednačinu, te se zbog toga smanjuje snaga dokaza. Krebs i Braun su snimili 16 bilingvalnih govornika francuskog i nemačkog u spontanom govoru i tokom čitanja i to pod studijskim okolnostima i u razgovoru preko mobilnog telefona (Krebs and Braun 2015). Oni su primetili male ali značajne razlike u DFF u dva jezika kao i jaku korelaciju u DFF između jezika. Oni takođe potvrđuju da DFF3 pokazuje veću interspikersku varijaciju od intraspikerske i smatraju da je ovaj parametar svojstven govorcima (Krebs and Braun 2015).

2.3. O srpskom i engleskom vokalnom sistemu

Srpski jezik obuhvata pet vokala, visoko prednje /i/, visoko zadnje /u/, centralno prednje /e/, centralno zadnje /o/ i nisko srednje /a/ (Stanojčić i Popović 1989: 27–28; Simić i Ostojić 1996: 178–179; Subotić et al. 2012: 44). U nekim dijalektima srpskog, i u standardnoj ortoepskoj normi, pod uticajem tonskog akcenta, vokali u dugim i kratkim slogovima mogu se razlikovati po dužini (Ivić i Lehiste 2002; Sredojević 2017). Svi vokali u srpskom jeziku su monohtonzi, ali se diftongizacija javlja kao dijalekatsko obeležje u nekim vojvođanskim govorima kod dugih vokala (Subotić et al. 2012: 45).

U standarnom britanskom govoru postoji dvanaest monofongi, dok ih u standardnom američkom ima jedanaest, mada njihov izgovor može biti drugačiji u različitim delovima zemlje (Kreidler 2004: 45; Ladefoged 2001: 27–28; Ladefoged and Johnson, 2010: 39). U standardnom britanskom govoru, vokali prednjeg reda su visoko /i:/, /ɪ/, srednje /e/ i nisko ka srednjem /æ/. U srednjem redu su srednje /ɔ:/ i /ə/, koje se pojavljuje samo u nenaglašenim slogovima, kao i nisko ka srednjem /ʌ/, dok se u zadnjem redu nalaze visoko /u:/, /ʊ/, visoko ka srednjem /ʊ:/, nisko ka srednjem /ɒ/ i nisko /ɑ:/ (Roach 1991: 14–22; Ladefoged 2001: 27–28; Ladefoged and Johnson 2010: 39). Standardni američki govor razlikuje se po tome što su vokali praćeni glasom /r/ „obojeni” u izgovoru. Centralni vokal /ɔ:/ se u nekoj literaturi transkribuje kao /ɜ/ kako bi se naznačila njegova potpuna „obojenost” glasom /r/. Najveći broj govornika ovog varijeteta ne pravi distinkciju između vokala /ɒ/ i /ɑ:/, već ih, u zavisnosti od područja, izgo-

varaju kao /ɑ:/ ili /ɔ:/ (Roach 1991: 240; Kreidler 2004: 55; Ladefoged and Johnson, 2010: 41–42). U engleskom takođe postoji šest diftonga /ai/, /aʊ/, /eɪ/, /oʊ/, /ɔɪ/ i /ju/ (Ladefoged and Johnson 2010: 92–93).

U okviru metodike nastave izgovora engleskog kao stranog jezika nastao je određeni broj istraživanja koja se bave usvajanjem engleskih vokala od strane izvornih govornika srpskog jezika. Rezultati ovih istraživanja uglavnom pokazuju da postoji određeno preklapanje u vokalnom prostoru pri govoru na maternjem i stranom jeziku ali da govornici ipak ne asimiluju sve vokale stranog jezika u vokalske kategorije koje postoje u maternjem (v. Paunović 2011; Marković 2012; Marković i Jakovljević 2016; Bjelaković 2018; Tomić i Milenković 2019). Međutim, nije poznato kako se te razlike ogledaju u dugoročnoj distribuciji formanata.

3. Metodologija i procedura

3.1. Ispitanici i korpus

Korpus za ovo istraživanje čine snimci spontanog govora 10 izvornih govornica srpskog jezika iz Niša, koje su u periodu snimanja imale između 20 i 23 godine² (prosek 21,5; SD 1,35). Sve govornice su bile studenti u oblasti humanističkih ili društvenih nauka. Počele su da uče engleski kao strani jezik između 7 i 11 godina starosti i slušale su ovaj predmet na svim nivoima obrazovanja (prosečan period učenja engleskog 12,4 godine, SD 1,51).

Govornice su snimljene na srpskom i engleskom jeziku u vidu intervjua koji je održan po ugledu na usmeni deo ispita IELTS (Cullen et al. 2014). Pitanja koja su im postavljana su se ticala prvo svakodnevnih, poznatih tema, a zatim postajala sve apstraktnija. Ovakav tip intervjeta dao je priliku svakoj govornici da se služi engleskim jezikom u onoj meri u kojoj su njene mogućnosti. Snimanje je obavljeno u zvučno izolovanoj kabini³ uz pomoć besplatnog softvera za obradu zvuka Audacity i kardioidnog kondenzatorskog mikrofona sa pop filterom, *Rode NT-USB*.

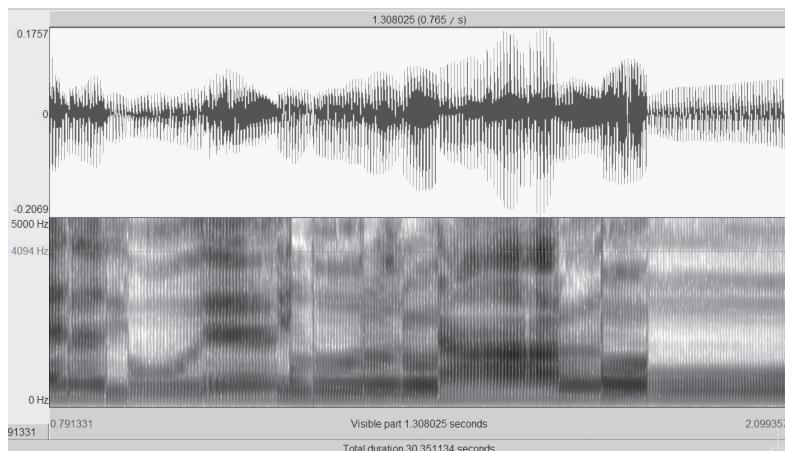
---

² Govornice u ovom istraživanju rođene su između 1994. i 1997. godine.

³ Za potrebe eksperimenta korišćena je zvučno izolovana kabina XXX, kojima se autor/i ovom prilikom zahvaljuju na saradnji.

3.2. Akustička i statistička analiza

Koristeći spektrogramski prikaz u programu *Praat* (Boersma and Weenink 2018), modifikovali smo svaki snimak tako da sadrži samo vokale sa jasno vidljivom formantskom strukturu (v. Jessen and Becker 2010) kao na Slici 1. Nakon obrade, dobili smo uzorke u prosečnom trajaju od 46,8 s (SD 8,24) za govor na srpskom i 46,2 s (SD 8,33) za govor na engleskom jeziku. Frekvencije formanata su izmerene na 10 milisekundi uz pomoć Burgovog algoritma baziranog na linearnoj predikciji, zatim smo svakih sto mera udružili u takozvane „pakete“ i izračunali srednju vrednost svakog „paketa“, te je u nastavku ta srednja vrednost posmatrana kao jedno merenje (v. Gold et al. 2013). Na ovaj način, dobili smo vrednosti takozvanih „lokalnih“ dugoročnih frekvencija formanata.

Slika 1: Deo snimka koji je obrađen da sadrži samo vokale sa jasno vidljivom formantskom strukturu

Statistička analiza podataka urađena je uz pomoć besplatnog softvera *RStudio* (RStudio Team 2016). Jednofaktorskom analizom varijanse testirali smo intraspikersku i interspikersku varijabilnost DFF-a u govoru na srpskom, a zatim i u govoru na engleskom jeziku. Za upoređivanje srednjih vrednosti DFF u dva jezika koristili smo Velčov t-test (Welch 1947), i to za svaku govornicu pojedinačno a zatim za sve govornice zajedno. Ovaj statistički test je odabran zbog toga što je pogodan za skupove podataka koji se razlikuju po obimu i imaju nejednaku varijansu (Ruxton 2006; Derrick et al. 2016).

4. Rezultati istraživanja

4.1. Interspikerska i intraspikerska varijacija

Tabela 2 sadrži prosečne vrednosti DFF u srpskom jeziku, sa standardnom devijacijom i koeficijentom varijacije za svaku govornicu kao i za sve govornice zajedno, dok Tabela 3 prikazuje jednofaktorsku analizu varijanse.

Tabela 2: Dugoročne frekvencije formanata (DFF) za govor na srpskom, prosečna vrednost (PV) u Hercima (Hz), standardna devijacija (SD) i koeficijent varijacije (KV) u procentima (%)

Gov.	DFF1			DFF2			DFF3			DFF4		
	PV	SD	KV	PV	SD	KV	PV	SD	KV	PV	SD	KV
G1	604,0	48,59	8,04	1652	188,0	11,38	2737	96,44	3,52	3907	92,80	2,38
G2	684,4	59,87	8,75	1763	148,8	8,44	2971	77,77	2,62	3977	76,54	1,92
G3	565,0	39,54	7,00	1606	138,8	8,64	2706	59,63	2,20	3851	53,00	1,38
G4	602,7	56,31	9,34	1592	172,7	10,85	2887	48,11	1,67	3956	68,65	1,74
G5	620,8	57,90	9,33	1658	163,6	9,87	2922	66,78	2,29	3868	77,12	1,99
G6	592,3	50,11	8,46	1621	171,4	10,57	2737	79,84	2,92	3811	71,32	1,87
G7	617,1	58,97	9,56	1586	184,9	11,66	2749	69,19	2,52	3784	60,71	1,60
G8	653,1	48,52	7,43	1516	123,0	8,11	2698	63,38	2,35	3625	45,35	1,25
G9	609,0	50,19	8,24	1567	169,9	10,84	2643	58,04	2,20	3812	75,05	1,97
G10	624,4	62,83	10,06	1664	170,7	10,26	2856	88,21	3,09	4031	93,57	2,32
prosek	617,28	53,28	8,62	1623	163,18	10,06	2791	70,74	2,54	3862	71,41	1,84
st. dev	32,77	7,08	0,97	67,1	20,45	1,26	109,7	14,78	0,53	115	15,5	0,36
KV	5,31	13,28	11,3	4,14	12,53	12,53	3,93	20,9	20,8	2,99	21,7	19,8

U Tabeli 2 možemo da vidimo da je u proseku koeficijent varijacije za pojedinačne govornice najniži za četvrti formant (1,84%), što ga čini izuzetno dobrom parametrom u komparaciji glasova. Nešto veći koeficijent zapaža se za DFF3 (2,54%), dok DFF1 i DFF2 imaju vidno veću varijaciju u okviru govornica (8,62% i 10,06%). Kada je u pitanju interspikerska varijacija, varijacija između govornica, najveće razlike mogu se zapaziti za DFF1 (5,31%), zatim za DFF2 (4,14%), DFF3 (3,93%), dok DFF4 ima najniži koeficijent varijacije između govornica (2,99%). Međutim, uprkos niskoj interspikerskoj varijaciji, DFF3 i DFF4 se i dalje izdvajaju kao najbolji forenzički parametri zbog toga što je njihova interspikerska varijacija veća od intraspikerske.

Tabela 3: Jednofaktorska analiza varijanse (ANOVA)
za DFF za govor na srpskom; značajno za $p < 0,05$

Param.	Između grupa			Unutar grupa			F	p-vrednost
	SS	df	MS	SS	df	MS		
DFF1	398789	9	44309,9	1303771	458	2846,66	15,566	3,04e-22
DFF2	1698550	9	188727,7	12456972	458	27198,6	6,9389	2,10e-09
DFF3	4510926	9	501214	2423154	458	5290,7	94,734	9,9e-99
DFF4	5807072	9	645230	2411103	458	5264,4	122,564	5,3e-116

Ovo je potvrdila i jednofaktorska analiza varijanse, koja je pokazala da postoje statistički značajne razlike između govornica za svaki DFF. Dugoročni F3 i F4 se ističu zbog toga što imaju izuzetno visoke F vrednosti, a interspikerska varijacija (između grupa) je veća od intraspikerske (unutar grupa). S obzirom na to da su i u srpskom i u engleskom pre-vashodno prva dva formanta nosioci jezičkih informacija i vezani su za kvalitet vokala, očekivano je da DFF1 i DFF2 imaju veću intraspikersku varijabilnost. Međutim, ovo ne znači da DFF1 i DFF2 ne treba razmatrati kao parametre u forenzičkoj komparaciji glasova, naročito kada su u pitanju govornici čije vrednosti frekvencija značajno odstupaju od proseka, što ćemo videti u narednom odeljku.

Tabele 4 i 5 sadrže vrednosti DFF i rezultate statističke analize podataka za korpus na engleskom jeziku.

Tabela 4: Dugoročne frekvencije formanata (DFF) za govor na engleskom, prosečna vrednost (PV) u Hercima (Hz), standardna devijacija (SD) i koeficijent varijacije (KV) u procentima (%)

Gov.	DFF1			DFF2			DFF3			DFF4		
	PV	SD	KV	PV	SD	KV	PV	SD	KV	PV	SD	KV
G1	639,2	56,66	8,86	1745	168,3	9,64	2760	103,14	3,74	3933	112,43	2,86
G2	736,4	82,98	11,27	1818	182,8	10,06	3058	70,41	2,30	3978	72,17	1,81
G3	610,4	50,16	8,22	1711	144,7	8,46	2730	83,96	3,08	3909	82,42	2,11
G4	570,3	41,21	7,23	1530	209,3	13,68	2809	82,33	2,93	3901	107,08	2,74
G5	609,3	41,42	6,80	1525	194,8	12,77	2842	102,59	3,61	3749	104,33	2,78
G6	596,4	36,95	6,20	1662	149,8	9,01	1700	50,37	2,96	3779	103,30	2,73
G7	628,6	40,71	6,48	1580	177,2	11,22	2664	146,55	5,50	3774	97,85	2,59
G8	615,1	62,11	10,1	1566	188,7	12,05	2713	107,56	3,96	3629	70,99	1,96
G9	619,2	44,13	7,13	1625	151,4	9,32	2708	114,96	4,25	3841	150,80	3,93
G10	641,3	61,50	9,59	1683	219,4	13,04	2882	138,64	4,81	4082	153,65	3,76
pro-s sek	626,6	51,78	8,19	1645	178,6	10,93	2687	100,05	3,71	3858	105,5	2,73
st. dev	43,8	14,22	1,71	96,9	25,42	1,87	364,8	29,56	0,96	130	28,52	0,7
KV	6,99	27,47	20,92	5,89	14,23	17,13	13,58	29,55	25,9	3,38	27,03	25,5

I u govoru na engleskom, kao i u govoru na srpskom jeziku, koe-ficijent varijacije za pojedinačne govornice najniži je za četvrti formant

(2,73%), zatim za treći (2,54%), a opet znatno viši za DFF1 i DFF2 (8,19% i 10,93%). Mada je intraspikerska varijacija za DFF3 i DFF4 izraženija u stranom jeziku ($t(DFF4) = 5,103648$, $p = 0,00064$, $t(DFF3) = 3,706415$, $p = 0,00487$), ova dva formanta i dalje imaju veću interspikersku varijaciju, kao i u govoru na maternjem jeziku. Po svojoj interspikerskoj varijaciji u govoru na engleskom, naročito se ističe DFF3, koji sa 13,58% postoji veću varijaciju i od DFF1 i DFF2.

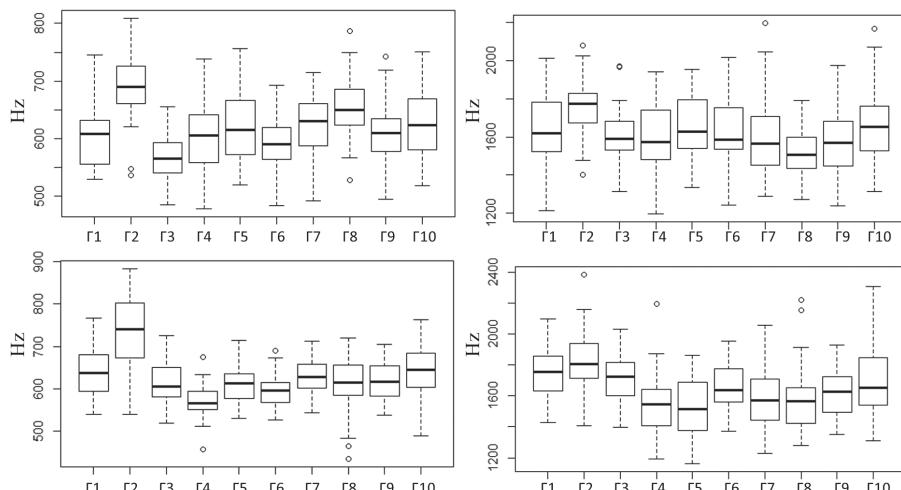
Tabela 5: Jednofaktorska analiza varijanse (ANOVA)
za DFF za govor na engleskom; značajno za $p < 0,05$

Param..	Između grupa			Unutar grupa			F	p-vrednost
	SS	df	MS	SS	df	MS		
DFF1	706509	9	78501	1313229	452	2905,37	27,019	2,25e-37
DFF2	3704175	9	411575	14440514	452	31948	12,883	2,45e-18
DFF3	5618251	9	624250	5086013	452	11277,2	55,5	2,16e-67
DFF4	7290592	9	810066	5307070	452	11741,3	68,993	3,27e-79

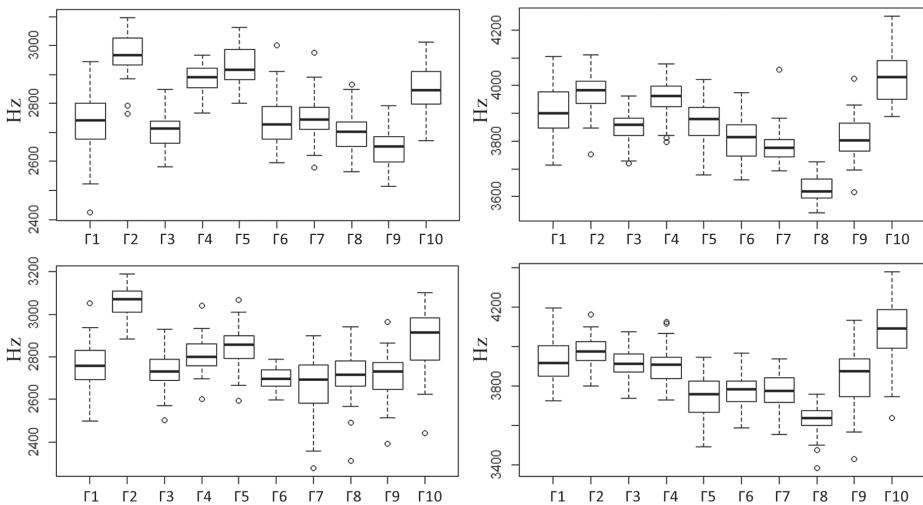
Rezultati pokazuju da, kao i u maternjem jeziku, postoji značajna razlika između govornica u DFF i kada one govore stranim jezikom. Međutim, F vrednosti za DFF3 i DFF4 su primetno niže za korpus na engleskom, s obzirom na to da postoji veća intraspikerska varijabilnost kada govornice pričaju na engleskom jeziku nego kada pričaju na srpskom.

Slike 2 i 3 su boks dijagrami na kojima možemo očitati razlike u DFF između govornica u oba jezika. Detaljnije komentare grafikona daćemo u odeljku 5.

Slika 2: Boks dijagram za DFF1 (levo) i DFF2 (desno) za govor na srpskom (gore) i govor na engleskom jeziku (dole)

Slika 3: Boks dijagram za DFF3 (levo) i DFF4 (desno) za govor na srpskom (gore) i govor na engleskom jeziku (dole)

4.2. Međujezična komparacija glasova

Kako bismo uporedili dugoročne frekvencije formanata u dva jezika, uradili smo Velčov t-test za svaku govornicu pojedinačno kao i za celokupne skupove podataka. Kako je prikazano u Tabeli 6, statistički test je pokazao da su DFF1 i DFF2 u govoru na engleskom u proseku viši nego u srpskom dok za DFF3 i DFF4 ne postoje značajne razlike u dva jezika.

Tabela 6: Velčov t-test za DFF u govoru na engleskom i srpskom jeziku; značajno za $p < 0,05$

Говор.	ДДФ1		ДДФ2		ДДФ3		ДДФ4	
	t-тест	р-вред.	t-тест	р-вред.	t-тест	р-вред.	t-тест	р-вред.
Г1	3,4628	0,00078	2,7047	0,00799	1,214	0,22744	1,2735	0,20568
Г2	3,0314	0,00337	1,4421	0,15359	5,016	4,6e-06	0,1021	0,91900
Г3	5,0627	1,9e-06	3,6671	0,00041	1,6446	0,10326	4,2163	5,6e-05
Г4	-2,7122	0,00859	-1,305	0,19701	-4,6208	2,9e-05	-2,4383	0,01838
Г5	-1,0623	0,29125	-3,4002	0,00107	-4,2019	8,2e-05	-5,9225	1,0e-07
Г6	0,4547	0,6504	1,2242	0,22416	-2,7296	0,00761	-1,6647	0,10094
Г7	1,1964	0,23451	-0,1641	0,86999	-3,8992	0,0002	-0,6681	0,5058
Г8	-3,4774	0,00077	1,6003	0,11335	0,8893	0,37661	0,3321	0,7407
Г9	1,0265	0,30745	1,726	0,08782	3,3668	0,0013	1,154	0,2529
Г10	1,348	0,18102	0,47052	0,63914	1,0817	0,28261	1,9573	0,0539
све	2,9507	0,00325	2,7789	0,00557	0,2283	0,81947	0,86664	0,38638

Primetićemo da vrednosti DFF3 i DFF4 nisu iste u oba jezika za svaku pojedinačnu govornicu, kao i da vrednosti DFF1 i DFF2 nisu uvek značajno različite. U Tabeli 6, zasenčane ćelije označavaju da ne postoji razlika u prosečnim vrednostima u govoru na srpskom i engleskom za dati DFF za datu govornicu. Zapravo, tek četiri od deset govornica imaju iste DFF3 u srpskom i engleskom, dok 50% govornica ima slične DFF1. Parametar koji se pokazuje kao najpovoljniji je DFF4, s obzirom da sedam od deset govornica ima slične vrednosti u oba jezika, zatim sledi DFF2, koji ima iste vrednosti u maternjem i stranom jeziku za šest govornica.

5. Diskusija

Rezultati našeg istraživanja na prvi pogled deluju dvomisleno. Naime, iako možemo da primetimo sličosti u dugoročnim distribucijama frekvencija formanata u govoru na srpskom kao maternjen i engleskom kao stranom jeziku, ne možemo doneti neke generalne zaključke. Broj DFF koji za datu govornicu mogu biti slični u dva jezika varira od jednog (za G3, G4 i G5) pa sve do četiri (za G10), pritom, čini se da ne postoji pravilo koji DFF će uspešno identifikovati koju govornicu. Dakle, potrebno je posmatrati širu sliku.

Gledajući boks dijagrame na slikama 2 i 3, primetićemo da su relativne vrednosti dugoročnih distribucija frekvencija formanata približno iste i u srpskom i u engleskom. Na primer, na Slici 3, vidimo da je DFF3 za G2 u govoru na srpskom ispod 3000 Hz, dok je u govoru na engleskom iznad ove vrednosti ($t = 5,016$, $p = 4,6e-06$)⁴, s tim što je u oba jezika, ova vrednost znatno viša u odnosu na DFF3 kod ostalih govornica. Dakle, za identifikaciju govornika kada je uzorak na stranom jeziku, nije dovoljno samo uzeti u obzir sličnosti i razlike između dva uzorka na različitim jezicima, već i njihove relativne vrednosti u referentnoj populaciji.

Ovaj koncept nije stran u forenzičkim naukama, zbog čega i postoji tendencija ka upotrebi Bajesove statistike za testiranje efikasnosti parametara (Rose 2002). Kada je u pitanju komparacija glasova sa uzorcima na istom jeziku, Bajesova formula verovatnoće se pokazala kao značajna upravo zbog toga što uzima u obzir sličnosti između uzorka kao i njihovu tipičnost u referentnoj populaciji (Rose 2002). Sledeći korak u našem

⁴ Rezultat Velčovog t-testa iz Tabele 6.

istraživanju međujzične komparacije glasova je upravo testiranje dugoročnih frekvencija formanata Bajesovom formulom za verovatnoću.

Ako pogledamo rezultate kroz prizmu Lejverove teorije o kvalitetu glasa, možemo reći da govornice zadržavaju svoj kvalitet glasa kada govore stranim jeziom. Na primer, G2 u proseku ima više vrednosti formanata od ostalih govornica i kada govori na maternjem i kada govori na stranom jeziku, što nam ukazuje na to da je njen glas palatalizovan, tj zvonak, ili zvonkiji u odnosu na ostale glasove (Nolan 2007). Slično, veoma niske vrednosti za DFF4 i malo povišeni DFF1 specifičan za G8 i u srpskom i u engleskom ukazuje nam na njen škipav glas (Laukkanen et al. 2004).

6. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je da se uporede dugoročne frekvencije formanata (DFF) kod izvornih govornica srpskog kada govore na svom maternjem i engleskom kao stranom jeziku u svrhe međujezične forenzičke komparacije glasova. Statistička analiza (ANOVA) je pokazala da u oba jezika postoji značajna razlika između govornica kod svih izmernih formanta (DFF1, DFF2, DFF3, DFF4), pri čemu DFF3 i DFF4 imaju značajno veću interspikersku varijaciju od intraspikerske i u govoru na engleskom i u govoru na srpskom.

Sveukupno gledajući, u proseku, DFF1 i DFF2 se značajno razlikuju u govoru na srpskom i engleskom jeziku, dok DFF3 i DFF4 imaju slične vrednosti u dva korpusa. Naime, imajući u vidu činjenicu da kvalitet vokala u oba jezika pretežno zavisi od prva dva formanta, možemo reći da naši rezultati pokazuju da se vokalni prostor srpskog i engleskog kao stranog jezika značajno razlikuju. Izvorni govornici srpskog prave određena odstupanja od svog maternjeg vokalnog prostora kako bi svoj izgovor približili izgovoru stranog jezika, te se usled toga vrednosti za DFF1 i DFF2 razlikuju. Ovim smo pokazali da dugoročne frekvencije formanata, iako u nekoj meri oslikavaju supralarinksne karakteristike glasa, nisu sasvim nezavisne od jezika kojim se govori, kako je to rečeno u nekim prethodnim istraživanjima (v. Jessen and Becker 2010; Heeren et al. 2014).

Međutim, ako posmatramo vrednosti kod pojedinačnih govornica, rezultati nisu tako jasno definisani. Naime, DFF1 i DFF2 se ne razlikuju značajno u dva jezika za svaku govornicu, kao što ni DFF3 i DFF4 nisu

uvek isti. Dakle, kada se forenzičari lingviste oslanjaju na dugoročne distribucije formanata kao parametar u međujezičnoj komparaciji glasova, trebalo bi da budu naročito pažljivi i da se ne oslanjaju samo na sličnosti između uzoraka već i na njihove relativne vrednosti u referentnoj populaciji. Naime, velika je verovatnoća da će govornici koji odstupaju od proseka u govoru na maternjem jeziku na isti način odstupati od proseka i u govoru na stranom jeziku, te se, kao i za svaki drugi forenzički parametar, upravo oni mogu najpreciznije identifikovati.

Rezultati ovog istraživanja razlikuju se od prethodnih po tome što je u ranijim istraživanjima treći formant predstavljen kao najstabilniji, a sasvim tim i najpouzdaniji parametar (Moos 2010; Gold et al. 2013; Krebs and Braun 2015). Prema našim rezultatima, četvrti formant se pokazao kao najstabilniji zbog toga što ima slične vrednosti u dva jezika za 7 od 10 govornica i najmanji koeficijent varijanse i za govor na maternjem i za govor na stranom jeziku. U fonetskim istraživanjima komparacije glasova, četvrti formant se često ne uzima u obzor zbog toga što je uglavnom forenzički materijal u praksi snimljen putem telefona, a široko je prihvaćeno da u telefonskim razgovorima zvuk ispod 300 Hz i iznad 3500 Hz može biti odsečen i blizu ovih frekvencija mogu se javiti distorzije u zvučnom spektru (Nolan 2007: 119). Ipak, imajući u vidu razvoj tehnologije i poboljšanja kvaliteta zvuka koji se prenosi putem telefonskog signala kao i sve veću težnju ka komunikaciji putem interneta, ne treba zanemariti značaj četvrтog formanta.

Istraživanje koje smo ovde predstavili je pilot za veću studiju sa većim brojem ispitanika koja će testirati dugoročne frekvencije formanata uz pomoć Bajesove formule verovatnoće. Buduća istraživanja se takođe mogu usredosrediti na testiranje DFF u međujezičnoj komparaciji glasova snimljenih putem mobilnih telefona ili u komunikaciji preko interneta, kao i na testiranje DFF u različitim parovima jezika. Osim toga što su nosioci nejezičkih informacija i mogu da oslikavaju kvalitet glasa, dugoročne frekvencije formanata se relativno lako mere jer ne zahtevaju segmentaciju i to ih čini veoma korisnim u forenzičkoj praksi. Međutim, kao što je Nolan rekao (2007), jedan parametar je samo delić u velikoj slagalici i svaki parametar nam pomaže da jasnije sagledamo celokupnu sliku te tako preciznije identifikujemo snimljenog govornika. Zbog toga je važno naglasiti da se, u praksi, forenzičkoj komparaciji glasova ne bi smelo pristupiti samo na osnovu ovde testiranih parametara. Dugoročne frekvencije formanata mogu se koristiti isključivo u kombinaciji sa drugim parametrima, čija se efektivnost u međujezičnoj komparaciji glasova tek treba utvrditi.

Literatura

- Baldwin, J., and French, P. (1990). *Forensic Phonetics*. London: Pinter.
- Bjelaković, A. (2018). *Vokali savremenog standardnog britanskog izgovora i njihovo usvajanje kod izvornih govornika srpskog jezika*. Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu
- Boersma, P., and Weenink, D. (2018). Praat: Doing Phonetics by Computer (Version 6.0.42) [Computer program]. Preuzeto 16. avgusta 2018. sa http://www.fon.hum.uva.nl/praat/download_win.html
- Cullen, P., French, A., and Jakeman, V. (2014). *The Official Cambridge Guide to IELTS for Academic and General Training*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Derrick, B., Toher, D., and White, P. (2016). Why Welch's test is Type I error robust. *The Quantitative Methods for Psychology*, 12(1), 30-38. doi:10.20982/tqmp.12.1.p030
- French, P. (2017). A developmental history of forensic speaker comparison in the UK. In *English Phonetics* (pp. 271-286). Preuzeto 5. oktobra 2019. sa <http://eprints.whiterose.ac.uk/117763/>
- Gold, E. A. (2014). *Calculating likelihood ratios for forensic speaker comparisons using phonetic and linguistic parameters*. PhD Thesis. The University of York, Department of Language and Linguistic Science. Preuzeto 15. januara 2020 sa <http://etheses.whiterose.ac.uk/id/eprint/6166>
- Gold, E., French, P., and Harrison, P. (2013). Examining long-term formant distributions as a discriminant in forensic speaker comparisons under a likelihood ratio framework. *The Journal of the Acoustical Society of America*, 133, 3294. doi:10.1121/1.4800285
- Gordon, M., and Ladefoged, P. (2001). Phonation types: a cross-linguistic overview. *Journal of Phonetics*, 29, 383-406. doi:10.1006/jpho.2001.0147
- Heeren, W., van der Vloed, D., and Vermeulen, J. (2014). Exploring long-term formants in bilingual speakers. *Proceedings of the International Association for Forensic Phonetics and Acoustics conference, Zurich, Switzerland*, (pp. 39-40)
- Hollien, H. (2012). About Forensic Phonetics. *Linguistica*. 52, 27-53. Ljubljana: Tiskana. doi:10.4312/linguistica.52.1.27-53
- Ivić, P., and Lehiste, I. (2002). *O srpskohrvatskim akcentima*. (D. Petrović, ur.) Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Jessen, M. (2010). The forensic phonetician: Forensic speaker identification by experts. In M. Coulthard, & A. Johnson (Eds.), *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics* (pp. 378-394). Abingdon and New York: Routledge.

Jessen, M., and Becker , T. (2010). Long-Term Formant Term Formant Distribution as a Forensic Phonetic Feature. *ASA - 2nd Pan-American / Iberian Meeting on Acoustics*. Cancún, Mexico, Nov 15-19. doi:10.1121/1.3508452

Kašić, Z., and Đorđević, J. P. (2009). Zašto je lingvistika postala forenzička veština. U D. Radovanović (Ur.), *Istraživanja u specijalnoj pedagogiji* (str. 469-482). Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Köster, O., Jessen, M., Khairi, F., and Eckert, H. (2007). Auditory-perceptual identification of voice quality by expert and non-expert listeners. *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*, (pp. 1845–1848). Saarbrücken.

Krebs, P., and Braun, A. (2015). Long Term Formant measurements in bilingual speakers. *Proceedings of the IAFPA Annual Conference, 8 - 10 July 2015*. Leiden.

Kreidler, C. W. (2004). *The Pronunciation of English: A Course Book* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishing.

Künzel, H. (2013). Automatic speaker recognition with crosslanguage speech material. *International Journal of Speech Language and the Law*, 20(1), 21-44. doi:10.1558/ijssl.v20i1.21

Ladefoged, P. (2001). *Vowels and Consonants: An Introduction to the Sounds of Language*. Massachusetts, Oxford : Blackwell Publishers.

Ladefoged, P., and Johnson, K. (2010). *A Course in Phonetics* (6th ed.). Wadsworth: Cengage Learning.

Laukkanen, A.-M., Sundberg, J., and Björkner, E. (2004). Acoustic study of throaty voice quality. *TMH-QPSR*, 46(1), 13-24. Preuzeto 1. februara 2019. sa <http://www.speech.kth.se/qpsr/>

Laver, J. (1980). *The Phonetic Description of Voice Quality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Laver, J. (1991). *The gift of speech: papers in the analysis of speech and voice*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Laver, J. (1994). *Principles of Phonetics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marković, M. (2012). *Uporedna proučavanja vokala engleskog i srpskog jezika: između univerzalnog i specifičnog*. Novi Sad: Filoofski fakultet u Novom Sadu.

Marković, M., and Jakovljević, B. (2016). Phonetic cue interpretation in the acquisition of a non-native vocalic contrast. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 41(1), 215-227.

Meuwly, D., Heeren, W., and Bolck, A. (2015). Exploring the strength of evidence of long-term formants in bilingual speakers. *Proceedings of*

Annual Conference of the International Association for Forensic Phonetics and Acoustics, (pp. 75-76).

Milne, P., Cavanagh, C., van der Vloed, D., and Dellwo, V. (2019). A survey of voice-related cases in three forensic speech laboratories. *A paper presented at the 28th Annual Conference of the Internatonal Assocaton for Forensc Phonetcis and Acoustcs*. Istanbul, 14th -17th July 2019.

Moos, A. (2010). Long-term formant distribution as a measure of speaker characteristics in read and spontaneous speech. *The Phonetician*, 101, 7-24. Preuzeto 15. januara 2019. sa http://www.isphs.org/Phonetician/Phonetician_101.pdf

Morrison, G. S. (2009). Forensic voice comparison and the paradigm shift. *Science and Justice*, 49, 298–308. doi: 10.1016/j.scijus.2009.09.002

Nolan, F. (1997). Speaker Recognition and Forensic Phonetics. In W. J. Hardcastle, & J. Laver (Eds.), *The Handbook of Phonetic Sciences* (pp. 744-767). Oxford: Blackwell.

Nolan, F. (2007). Voice Quality and Forensic Speaker Identification. *Govor*, 24(2), 111-128. Preuzeto 15. januara 2019. sa <https://hrcak.srce.hr/173611>

Nolan, F., and Grigoras, C. (2005). A case for formant analysis in forensic speaker identification. *International Journal of Speech, Language and the Law*, 12(2), 143-173. doi:10.1558/sll.2005.12.2.143

Paunović, T. (2011). Sounds Serbian? Acoustic properties of Serbian EFL students' speech. U E. Kitis, N. Lavidas, N. Topintzi, & T. Tsangalidis (Eds.), *Selected Papers from the 19th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics (ISTAL19)* (pp. 357-369). Thesaloniki: Aristotle University of Thesaloniky, School of English, Department of Theoretical & Applied Linguistics.

Roach, P. (1991). *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Rose, P. (2002). *Forensic Speaker Identification*. London and New York: Taylor & Francis.

RStudio Team. (2016). RStudio: Integrated Development for R. Boston, MA. Preuzeto 15. novembra 2016. sa <http://www.rstudio.com>

Ruxton, G. D. (2006). The unequal variance t-test is an underused alternative to Student's t-test and the Mann–Whitney U test. *Behavioral Ecology*, 17(4), 688-690. doi:10.1093/beheco/ark016

Simić, R., and Ostojić, B. (1996). *Osnovi fonologije srpskog književnog jezika*. Beograd: Univerzitet u Beogradu.

Sredojević, D. (2017). *Fonetsko-fonološki opis akcenata u standardnom srpskom jeziku: od specifičnog ka opštem*. Novi Sad: Sajnos.

Stanojčić, Ž., and Popović, L. (1986). *Gramatika srpskoga jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Subotić, L., Sredojević, D., and Bjelaković, I. (2012). *Fonetika i fonologija: ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad.

Tomić, K. (2017). Temporal Parameters of Spontaneous Speech in Forensic Speaker Identification in Case of Language Mismatch: Serbian as L1 and English as L2. *Comparative Legilinguistics*, 32, 117-143. doi:10.14746/cl.2017.32.5

Tomić, K., and Milenković, K. (2019). Forenzičko profilisanje govornika iz uzorka na engleskom kao stranom jeziku - analiza kvaliteta vokala. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 62(1), 151-170

Welch, B. L. (1947). The generalization of Student's' problem when several different population variances are involved. *Biometrika*, 34(1), 28-35. doi:10.2307/2332510

Kristina Tomić

CROSS-LANGUAGE FORENSIC VOICE COMPARISON - LONG-TERM FORMANT FREQUENCIES

Summary: Forensic Voice Comparison (FVC) has helped solve numerous forensic cases over the past fifty years; however, comparing voice samples in different languages remains one of the challenges of the field. The goal of the current research is to test the robustness of long-term formant frequencies (LTF) as a parameter in FVC with samples in different languages. Ten female native speakers of Serbian were recorded while speaking spontaneously in Serbian and English and LTFs of the first four formants were extracted. The results confirm that there are significant differences in LTFs between speakers both when talking in their mother tongue and in the foreign language. Long-term F4 and long-term F3 emerge as particularly important discriminants since between-speaker variation for these two formants is higher than within-speaker variation in both languages. In addition, the research has confirmed that speakers who diverge from the mean the most in their mother tongue, diverge from the mean in the same way in the foreign language. Therefore, when drawing conclusions in FVC, experts should not only take into account the similarity between samples across languages but also their relative values in the referent population.

Key words: forensic phonetics, forensic acoustics, forensic voice comparison, forensic speaker identification, long-term formant frequencies

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.2>

37.018.43:004.9

Originalni naučni rad

Primljen: 22.07.2020

Prihvaćen: 23.09.2020

Dragana Ilić

"Genius" Education Centre

Valentina Bošković Marković

Singidunum University,

Faculty of Business

TEACHING IN ONLINE CLASSROOM FROM THE PERSPECTIVE OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

Abstract: The purpose of this paper is to analyze whether the replacement of traditional classrooms with online classrooms affects learning English at university level, especially from English language teachers' perspective. The paper offers an overview of the characteristics of traditional and online classroom, along with the advantages and disadvantages of both approaches, with special reference to the role of teachers. The research presented in this paper refers to the analysis of an online questionnaire in order to determine whether English language teachers believe that online classrooms can really replace traditional classrooms even after the outbreak of COVID-19.

Keywords: traditional classroom, online teaching, the English language, pandemic

1. INTRODUCTION

Technology and the internet are undoubtedly the biggest contributors to the growth of the English language in the 21st century, with the phrases 'e-Learning', 'Technology in Education' and ICT that have become the buzz words in every academic setting (Chhabra, 2012: 2229). Moreover, one of the sectors which is highly affected by the worldwide pandemic of COVID-19 is most certainly higher education area. According to UNESCO, 'On 1 April 2020, schools and higher education institutions

were closed in 185 countries, affecting 1 542 412 000 learners, which constitute 89.4% of total enrolled learners. At the beginning of May, some countries, experiencing decreasing numbers of cases and deaths, started lifting confinement measures. However, on 7th May, schools and higher education institutions were still closed in 177 countries, affecting 1 268 164 088 learners, which constitute 72.4% of total enrolled learners. At almost all higher education institutions that participated in UNESCO survey, COVID-19 affected teaching and learning, only 2% of those institutions reported that teaching and learning is not affected. It is important to mention that 4 of the 7 higher institutions that reported no effect on teaching and learning are virtual universities. Two-thirds reported that classroom teaching has been replaced by distance teaching and learning and one quarter that most activities are currently suspended but the institution is working on developing solutions to continue teaching and learning, through digital or self-study means. Only 7% reported that teaching has been cancelled.' (IAU Global Survey Report, 2020). Having all this in mind, it should come as no surprise that teachers had to change their teaching methods in order to suit the needs of their students due to the outbreak of the virus.

What this paper focuses on is how much the replacement of traditional classrooms with online classrooms affects learning English at university level, especially from English language teachers' perspective. The theoretical part of the paper offers a brief overview of traditional and contemporary methods of teaching English before and during the pandemic. The authors presented characteristics of traditional and online classroom, along with the advantages and disadvantages of both approaches, with special reference to the role of teachers. The second part of the paper refers to the research in the form of a questionnaire given to teachers of English at universities in Serbia and the Republic of Srpska in order to determine how much technology is applied in lectures, how much it affects language acquisition and how much it affects the workload of teachers during the pandemic. Analyzing the questionnaire, the paper reached the answer to the question of whether English language teachers believe that online classrooms can really replace traditional classrooms even after the outbreak of COVID-19.

2. LITERATURE REVIEW

2.1 Teaching English Before the Pandemic

One of the most common theoretical approaches to traditional teaching implies three main educational methods which were separately used in the classroom, but their intertwining occurred in 21st century as a consequence of the needs for changes in educational system around the world. *Teacher-centered method* empowers students to simply receive the knowledge from their teacher without building their commitment level. The methodology is considered quite unproductive and retaining. Due to that, most lecturers used to practice the *student-centered approach* to encourage interest, analytical research, critical thinking and enjoyment among students. However, what is most commonly used today is *teacher-student interactive method*, in which we can see the characteristics of both teacher-centered and student-centered method. This teaching method is the best-known technique and it applies the procedures utilized by both teacher and students. The lesson information is recollected in a way that is better than when similar data are introduced to students by the language teacher only. Therefore, research evidence on the lecturing methods maintains that this teaching approach is effective in enhancing students' academic performance (Ganyaupfu, 2013: 29-30).

When it comes to students' behavior in traditional classroom, according to previous studies, it is believed that second language acquisition can be affected by several factors, which are usually divided into three groups: cognitive variables, affective variables and miscellaneous factors such as age, gender or socio/cultural experiences (Bošković Marković, Stanišić, Veljković Michos, 2020: 2). All of these factors can be quite extreme in a traditional classroom, but they can be neglected in an online classroom.

2.2 Characteristics of a Traditional Teacher

Traditional teacher is the host of the class and their method of addressing is depicted as a pen and paper technique, having in mind that the exercises are prepared and written for students who are then obliged to record the materials utilizing their fundamental school supplies, for instance, a pen and a piece of paper. According to Đorđević, 'Students should not be instructed to learn grammar rules, but rather taught how to

understand and acquire the meanings conveyed by grammar forms and how to use them in communication' (Đorđević, 2016: 361). That is one of the reasons why traditional teachers use a wide range of techniques in the classroom in order to introduce and clarify study material. Numerous teachers are in favor of direct method as the principle technique in classroom, as numerous studies demonstrate that speaking and listening a foreign language help students learn it in a better way. Also, traditional teachers read a lot of dictations and the grammar translation method is quite common, and students are expected to learn their vocabulary list by heart and memorize the grammar rules (Shoebottom, 2001).

2.3 Advantages and Disadvantages of a Traditional Classroom/ Teacher

Traditional classroom offers a wide range of projects and student interaction. Consequently, students can share not only the knowledge they have acquired, but all their questions and concerns regarding the study material as well. Moreover, attending lectures implies following and respecting the university schedule, which provides students with necessary punctuality and a sense of order. This leads to the next important advantage of a traditional classroom and a teacher: discipline, as students have a fixed timetable and fixed hours dedicated only to learning English, without being able to organize some other activities at the same time. Additionally, studying in a group with their peers, students are more motivated, as they all have similar goals (e.g. to pass the exam, learn new vocabulary etc.).

On the other hand, traditional teaching is quite often one-way communication during which teachers talk, and students learn. Discussions, exercises and activities among students are not that usual, usually due to the lack of time given for these activities in the curriculum, and lectures are often considered tiresome and monotonous. Considering that traditional examinations have guided teaching; the traditional methods emphasize reading, grammar rules, definitions and memorizing vocabulary. Traditional teaching is also known as question and answer class, where teacher asks the questions and chooses a student to answer, while the rest of the class is indifferent. Less than twenty percent of traditional lecturing is dedicated to language production and the lack of creation, interaction, and critical thinking (Wang, 2007: 28-29). According to another study, more than half

of interviewed students said that they prefer a workbook and a textbook which is a form of traditional language teaching. Furthermore, the study has shown that the vast majority of students could imagine themselves studying in traditional classrooms without the use of modern technology. They pointed out that traditional approaches of teachers' lectures are far more effective than the use of ICT (Information and Communication Technology) tools for language learning (Veljković Michos, Nasradin, Bošković Marković, 2019: 628-629).

2.4 Teaching English During the Pandemic

Throughout the last decade, e-teaching has developed as a permanent solution to teaching; it can be defined as technology-based teaching in which lesson materials are delivered electronically to remote students via a computer network (Zhang et al, 2004: 75). Furthermore, Hiltz & Turoff (2006) found that 'online teaching is a new social process that is beginning to act as a complete substitute for both distance learning and the traditional face-to-face class. This is because it is also a process that will infiltrate the ordinary face-to-face class and radically change the nature of what is thought of as the typical college course. Face-to-face courses skillfully blended with online learning technologies and methodologies are generally rated by students as significant improvements over traditional face-to-face (only) classes' (Hiltz & Turoff, 2006: 60).

Some of the most used online classrooms today are Google meet, Microsoft Teams, Zoom and Skype, and all of them are designed in a way that offers students an approximate feeling of a traditional classroom. *Google meet* is a video conferencing application which is the business-oriented version of Google's Hangouts platform and is suitable for businesses of all sizes. The solution enables users to make video calls with up to 30 users per high-definition video meeting. The application allows users to join pre-scheduled meetings from calendar events, choose a link, enter meeting code and even dial in from their phones if the invitation includes a phone number. Google Meet integrates with G Suite versions of Google Calendar and Gmail and shows the complete list of participants and scheduled meetings. It shows a "join" button for users to connect to the meeting and provides options to mute and turn off the video during the meeting (taken from: <https://www.softwareadvice.com/video-conferencing/google-meet-profile/>).

Compared to Google meet, *Microsoft Teams* is defined as the new chat-based workspace in Office 365. It is naturally integrated with the familiar Office applications and is built from the ground up on the Office 365 global, secure cloud. It also provides chatting, video meetings and documents sharing, along with the option to form groups within the same meeting where users can discuss and share documents. This platform can host up to 10000 users within one online meeting and students can join the class via phone, which is favorable for those who do not own a laptop or a computer (taken from: <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/blog/2016/11/02/introducing-microsoft-teams-the-chat-based-workspace-in-office-365/>). *Zoom* is another video communication platform that is popular due to its simplicity and the fact that it is available to everyone. The only drawback of this platform is the length of the meeting: if there are more than two users who are online, the class is limited to 40 minutes. *Skype* is an online tool that has already been quite popular before the pandemic, as it enables users to receive messages, voice recordings and video calls. However, Skype is not as used as the aforementioned platforms by educational institutions for obvious reasons, one of the most important being the fact that it does not depict a classroom as some of the other applications do.

2.5 Characteristics of an Online Teacher

Online teachers are more accountable for the production of their class materials and for the overall design of their classes, as they are quite often recorded and replayed by their students, or by the university management. Moreover, in online settings, English teachers often have limited access to textbooks or their digital version due to the copyright issues. However, many resources are becoming available to lecturers and many of them are allowed to use such textbooks, especially after the outbreak of the pandemic. It is suggested that the design and development of interactive materials with the latest technology and the organization of teaching tools for independent research are required skills for teachers in their list of teacher abilities in distance education (İşman, 2013).

Needless to say, all online teachers need to be computer literate and able to use all applications and technological tools successfully, especially due to the fact that they spend a lot of time posting and checking homework, correcting their students' papers, giving them various online activities

via different platforms, etc. Furthermore, online teachers are expected to attend their online class on a daily basis, and answer to students' doubts and questions immediately. They should also be able to help students with certain technical problems, including joining classes, submitting assignments and viewing online grades.

2.6 Advantages and Disadvantages of an Online Classroom/ Teacher

Students are often not concentrated enough or unwilling to follow the whole lecture in a traditional classroom. However, the usage of video and other prerecorded media puts online classes under the control of students: they are able to watch, rewind, and fast-forward when needed. Online lessons can be viewed more than once, which may help someone who has a problem with language acquisition. According to many studies, flexibility is one of the greatest advantages of online teaching and learning. Both teacher and students can create an atmosphere at home which will make them feel more comfortable. Apart from this, it has been said that online teaching helps teachers balance their workload and private life, which is also crucial, especial for those teachers who have families with children. Students do not need to participate face-to-face in a physical classroom; their attendance is rather checked by teachers through responses to e-mails, discussion class postings and assignment submissions. Also, teachers can follow all the students' improvements and they can easily discern who actually fulfills the assigned activities by giving them online assignments. It has been observed that online classes are especially supported by introverted students, those who are usually quiet and inactive in a traditional classroom (Lowe, 2020).

On the other hand, internet accessibility, student motivation and fair testing of students are clearly some of the disadvantages of online classroom, according to IAU Regional/National Perspectives on the Impact of COVID-19 on Higher Education (August, 2020). Another disadvantage is that students spend all of their 'school' time in front of a computer screen, which adds the time students spend sitting and does not help them get up and get away from their laptops, television and mobile phones (Shi-Chun, Ze-Tian, & Yi, 2014).

According to a study about online teaching from 2004, 'online teaching requires more maturity and self-discipline from students than

traditional teaching. There are also logistical concerns about online teaching. For instance, teaching on the Internet involves much more preparation time than in-classroom lecturing. Furthermore, certain types of lesson materials may be too difficult or too costly to be taught online. Other important issues of online teaching must also be taken into consideration. Issues of confidence, authorization, confidentiality, and individual responsibility must be resolved. Owners of intellectual property should be properly compensated. Internet security is a growing challenge, primarily due to the unrestricted access by the public to this universal network. Additionally, since multimedia materials are heavily used in online teaching systems, a high-bandwidth network is a basic requirement for efficient content access' (Zhang et al, 2004: 79).

Additionally, many students seem to think that online classes are not as rigorous as traditional classes and that they are not obliged to spend as much time as they have to spend in the classroom, when these classes actually demand more self-discipline, motivation to work and time management.

3. RESEARCH METHODOLOGY

The study, which is a part of a master thesis with a similar topic, begins from the general idea that the increasingly widespread usage of online classrooms has an inferior impact on the proper language acquisition, students' self-confidence in its use, and their social interaction. However, the usage of online classroom elements within traditional classroom provides great benefits to both professors and students, especially in contemporary society. Bearing in mind current trends in language teaching, three hypotheses have been created:

H1: The usage of traditional classroom is more beneficial than the usage of online classroom regarding the achievement of the four main language skills: reading, writing, speaking and listening.

H2: The usage of technology in traditional classrooms grants a variety of opportunities for language acquisition in an easier and more diverse way.

H3: Once the pandemic is over, English language teachers will prefer teaching in traditional classrooms to teaching online.

In order to test these hypotheses, quantitative analysis has been used, and an online, anonymous questionnaire was completed by 52

English language teachers from universities in Serbia and the Republic of Srpska. The first part of the survey offers questions related to the usage of the Internet within the traditional classrooms, its contribution to English language teaching and university English teachers' perspective. The second part gives us the results of the experiences of university English teachers regarding the practice of online teaching during the pandemic, its advantages and disadvantages compared to traditional learning. In the third part we will present the teachers' opinion about whether traditional classrooms can be replaced by online classrooms after the pandemic and to what extent it affects students.

The questionnaire consisted of 14 both open-ended and close-ended questions in which respondents had the opportunity to choose one answer or more, share their experiences and leave their comments. The questions were based on the theoretical overview presented in the paper, and the most relevant questions and answers are presented in chapter 4. The research was mainly conducted at the faculties in the Republic of Srpska and Serbia, and most of the respondents were from Bijeljina and Belgrade. Data collection lasted a month and the survey was delivered to English language teachers by e-mail or by personal contact. Quantitative analysis is used to question the theories, assumptions and hypotheses presented in this paper. In order to achieve a detailed analysis, the answers of the respondents will be presented through tables and graphics. The questionnaire is also added in the appendix.

4. RESULTS AND DISCUSSION

It has already been highlighted in the initial part of this paper that the development of the Internet and its use have changed the acquisition of the English language and the way university English teachers organize their lectures. These claims were confirmed when respondents were asked *if they think that using the Internet makes it easier to learn English*, as most of the respondents (98%) gave a positive answer, while only one person answered no (1.9%). Moreover, 9.6 % of university English language teachers answered that they never use technology in their lectures, 36.50 % answered that they use technology all the time, while the highest percentage (53.80 %) belongs to those who only sometimes use technology in their lectures. Based on these results, we can conclude

that online teaching is mostly practiced, which indicates that language classrooms are more technologically equipped than before. It can be said that language teachers are increasingly realizing that technologies combined with traditional methods enable teachers to be more practical throughout the teaching process.

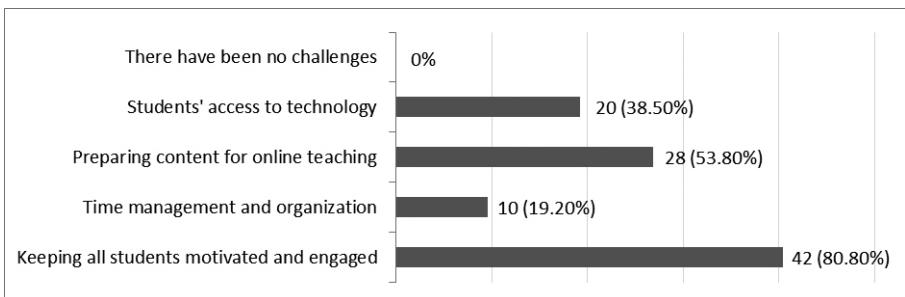
When asked whether they think that *the four main English language skills (reading, writing, listening and speaking) can be acquired through online classes*, 5.8 % of teachers do not think that this is true, 30.8 % think that all of the four skills can be acquired and 63.5 % think that only some of them can be acquired. We can see that more than half of the respondents believe that online classrooms cannot meet the conditions required for the acquisition of all four English language skills. The answers to this question coincide with the answers to the previous question, which leads us to the conclusion that the vast majority of university English language teachers consider the Internet and technology to be an important characteristic of this period and that the contribution of technology is meaningful in language teaching. However, the answers also show us that the opinion of university teachers is that traditional classroom cannot be completely replaced for a quality language acquisition.

The following set of questions relate to the experiences of university teachers during lectures in online classrooms. According to the answers of teachers who sometimes have difficulties during online classes and those who do not have any, it can be assumed that a large number of teachers are digitally literate and that the difficulties they sometimes experience are technical problems such as network connection.

Due to the fact that there have been many answers and comments in the questionnaire, only those which gave specific results regarding testing the hypotheses will be presented in figures, whereas other results will be described in further paragraphs.

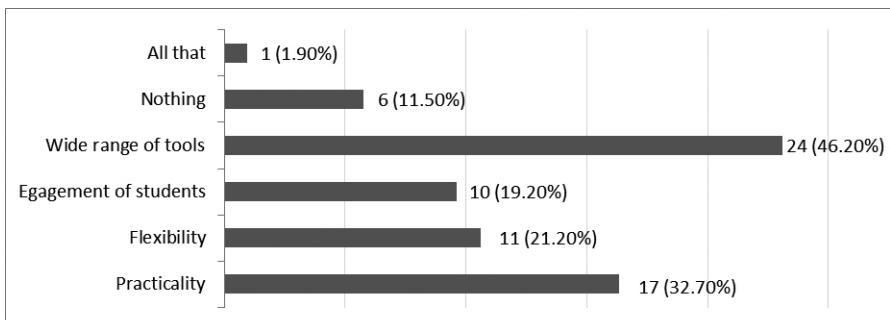
When it comes to the question '*What have been the main challenges for teachers in switching to online teaching?*' the results show that all teachers had some challenges. The results show that almost all respondents had problem with students' engagement during online classes, which is something that has already been mentioned in the theoretical overview of this paper and it has now been confirmed. Also, students do not take online classes as seriously as traditional classrooms and, according to 38.5 % of teachers, some of the students do not own a computer or a laptop and are enabled to access the class. Furthermore, another big challenge

is preparing content for online teaching, which is more demanding than preparing content for traditional classroom. (Figure 1).

(Figure 1) Graphic presentation of the answer to question no. 5 from the questionnaire: What have been the main challenges for teachers in switching to online teaching?

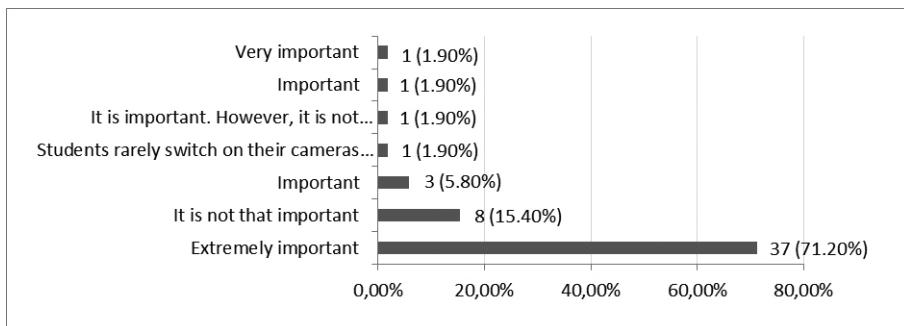
English language teachers who participated in this study were also asked about their opinion regarding online teaching functionality: 9.2% said that were surprised by the engagement of students as they were more active than it was expected. The majority of teachers (46.2 %) were pleasantly surprised by a wide range of tools, as there are many options that help teachers organize their lectures, such as presenting the PowerPoint presentation while speaking, forms created especially for grading students and effortless ways of posting assignments. It can be concluded that online platforms are designed to provide good functionality, although none of the respondents mentioned its impact on language acquisition. (Figure 2)

(Figure 2) Graphic presentation of the answer to question no. 6 from the questionnaire: As a teacher, or on behalf of a teacher you know, what has pleasantly surprised you about online teaching/ learning?

One of the most important questions related to the topic of this paper was: *How was your experience teaching students from home as compared to teaching at school?* Analyzing the results, 9.6% of university teachers responded that they don't have an answer to this question, 26.9% confirmed that their online teaching experience was better compared to teaching at school and as many as 63.5% said that their online experience was worse. In other words, more than half of teachers prefer traditional classrooms.

Having in mind the theoretical overview of online and traditional teaching, the authors also wanted to check *how important face-to-face communication while teaching remotely is*. The question was open-ended and there were two offered answers: *Extremely important* and *not that important*. Apart from choosing between these two answers, five university teachers left their own comments which are included in Figure 3. According to these results, we can conclude that face-to-face communication is one the most important features of language teaching. (Figure 3)

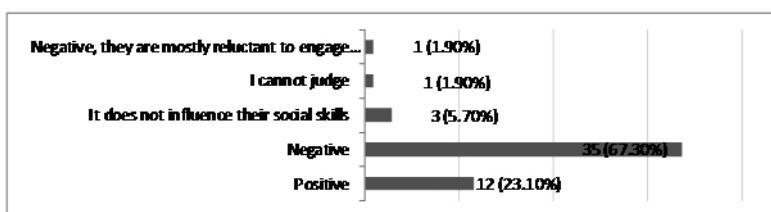
(Figure 3) Graphic presentation of the answer to question no. 11 from the questionnaire: How important is face-to-face communication for you while teaching remotely?

Following the previous question, university teachers expressed their opinion about general feeling concerning online teaching: *Are you enjoying teaching your students remotely?* The question was open-ended, but the majority of respondents decided to answer with the one of the two offered: *yes* or *no*, while three of them left their own comments. Analyzing the results, 44.2 % said that they are not enjoying teaching their students remotely and 50 % said that they are. One respondent said that he/she is not enjoying teaching remotely too much; another comment

relates to the fact that students cannot be seen, only the teacher can see them, which we can connect with the previous question where we proved that face-to-face teaching is extremely important for second language acquisition. The third comment belongs to respondent who expressed that he/she missed students' gestures and their communication among themselves.

In order to determine the effectiveness of the current teaching approach due to the pandemic, we have asked university teachers whether online teaching should remain part of university practice after the pandemic. This question was also open-ended and teachers had the option to leave their own comments. 40.4 % of university teachers said that online teaching should not remain part of university practice, whereas 48.1 % said that it should. Along with related comments, six university professors expressed their opinions: [1] Yes, but occasionally; [2] Study materials should be available online; [3] Where applicable, e.g. short tests they cannot cheat on; [4] Sometimes, only for posting online materials; [5] Only for posting online materials, not lecturing and [6] No, it compromises the acquired knowledge. According to these comments, online teaching should not remain regular practice at universities, but it should be used to provide students with necessary material.

The final question regarding the impact of online teaching on students was *Do you think that online learning has negative or positive influence on students' social skills?* The question was both close-ended and open-ended, as respondents had the option to choose between positive and negative influence, but also to leave their own comments, which can be seen in Figure 4. As we can see, 23.1 % of teachers said that online teaching has positive influence on students' social skills and 67.3 % said that it has negative influence on students. (Figure 4)

(Figure 4) Graphic presentation of the answer to question no. 13 from the questionnaire: Do you think that online learning has negative or positive influence on students' social skills?

Analyzing the results of these questions, we can agree that a large number of examined university teachers are more attached to traditional learning. Although online classrooms provide a wide range of tools as well as functionality, teachers find face-to-face teaching more convenient for both them and the students.

After completing the analyses of the results from the questionnaire in which we presented the opinions and attitudes of university teachers regarding the influence of online classrooms on students' social skills; moreover, relying on the answers with the highest percentage, we can conclude that all three hypotheses have been proved: *The usage of technology in traditional classrooms grants a variety of opportunities for language acquisition in an easier and more diverse way, the usage of traditional classroom is more beneficial than the usage of online classroom regarding the achievement of the four main language skills: reading, writing, speaking and listening, and, most importantly, once the pandemic is over, English language teachers will prefer teaching in traditional classrooms to teaching online*. .

5. CONCLUSION

Having in mind that the integration of ICT in educational process should rely on teachers' pedagogically grounded and responsible use with clear educational goals, the real impact on teaching practice, the relevance for the objective needs and interests of, teachers should undoubtedly keep the leading role in education, despite all technological advancements students (Veljković Michos, Bošković Marković, 2020). As it has been shown in the results of this study, these technological advancements are accepted by university teachers to the extent that the majority of them see benefits in using them for language acquisition, but they also share the opinion that traditional classrooms cannot be completely replaced by technology. In other words, university teachers are fully aware of the fact that the usage of technology within a traditional classroom enables them to teach a foreign language in a more interesting way and to sometimes motivate their students more. However, they still find traditional classrooms more favorable and effective not only for teaching, but for students' behavior and knowledge as well. Moreover, language teachers see face-to-face communication as an extremely important segment

of teaching and learning, and that is something that online classrooms usually cannot offer.

According to the research presented in this paper, more than half of the respondents agree that online teaching should not be the only part of university practice once the pandemic is over, but that it should only be used occasionally for posting online materials or additional exercises. Therefore, we may conclude that teaching in online classroom in the future should not be the only option for language teachers, but a matter of choice and decision based on the needs of both language teachers and their students.

References

- Bošković Marković, V., Stanišić, N., Veljković Michos, M. (2020). Is English a male language and Spanish a female language? An explorative study of gender and second language acquisition at a higher education institution in Serbia, *Komunikacija i kultura*, Vol. 2020, No. 11, pp. 1-28.
- Chhabra, P. (2012). Use of E-Learning tools in teaching English. *International Journal of Computing & Business Research*, 3, 2229-6166.
- Dorđević, J. (2016). English language teaching methodology in a CALL classroom: Testing and evaluating traditional grammar instruction. *Nastava i vaspitanje*, 65, 359-378.
- Ganyaupfu, E. M. (2013). Teaching methods and students' academic performance. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2(9), 29-35.
- Hiltz, S. R., & Turoff, M. (2005). Education goes digital: The evolution of online learning and the revolution in higher education. *Communications of the ACM*, 48(10), 59-64.
- IAU Global Survey Report, Published by the International Association of Universities, May 2020, UNESCO, France https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf, retrieved on 13th February, 2021
- IAU Regional/National Perspectives on the Impact of COVID-19 on Higher Education, August 2020, UNESCO, France https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid-19Regional_perspectives_on_the_impact_of_covid-19_on_he_july_2020_.pdf, retrieved on 13th February, 2021

İşman, A, Aydin, C. H, Kiyici, M. (2013). Introduction to *The Online Journal of Distance Education and e-Learning*, 1(2).

Lowe, J. (2020, June 5). Attendance in Online Classes Versus Traditional Classrooms. Classroom.Synonym. <https://classroom.synonym.com/attendance-online-classes-versus-traditional-classrooms-1725.html>, retrieved on 20th December, 2020

Shoebottom, P. (2001). *Language teaching methodologies*. Frankfurt International School. <http://esl.fis.edu/teachers/support/method.htm>, retrieved on 15th December, 2020

Veljkovic Michos, M, Boskovic Markovic, V (2020). ‘Teachers’ perception of the use of ICT in foreign language teaching in a higher education institution’, In *Sinteza 2020-International Scientific Conference on Information Technology and Data Related Research*, pp. 93-98.

Veljković Michos, M, Bošković Marković, V, Nasradin, K. (2019). Traditional Language Teaching Versus ICT Oriented Classroom. In *Sinteza 2019-International Scientific Conference on Information Technology and Data Related Research* (pp. 627-632). Singidunum University.

Wang, T. P. (2007). The comparison of the difficulties between cooperative learning and traditional teaching methods in college English teachers. *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, 3(2), 23-30.

Zhang, D et al. (2004). Can e-learning replace classroom learning? *Communications of the ACM*, 47(5), 75-79.

Dragana Ilić, Valentina Bošković Marković

ONLAJN NASTAVA IZ PERSPEKTIVE PREDAVAČA ENGLESKOG JEZIKA

Sažetak: Predmet ovog rada je analiza uticaja upotrebe onlajn nastave kao zamene za tradicionalnu učionicu u nastavi engleskog jezika na univerzitetskom nivou sa aspekta profesora engleskog jezika. Rad nudi pregled osnovnih karakteristika tradicionalne i onlajn učionice, uz predstavljanje prednosti i mana oba pristupa, sa posebnim osvrtom na ulogu profesora. Istraživanje koje je predstavljeno u radu zasnovano je na analizi onlajn upitnika kako bi se došlo do zaključka da li profesori engleskog jezika smatraju da onlajn učionice zaista mogu da zamene tradicionalnu nastavu i nakon pandemije.

Ključne reči: tradicionalna učionica, onlajn nastava, engleski jezik, pandemija

APPENDIX

Survey: Traditional vs Online teaching

Thank you for your time!

* Required

1. Do you think that using the Internet makes it easier to learn English? *

- Yes
- No

2. How often do you use technology in your lectures (powerpoint, youtube videos, online quizzes etc.)?

- All the time
- Sometimes
- Never
- N/A

3. Do you think that the four main English language skills (reading, writing, listening and speaking) can be acquired through online classes? *

- Yes, all of them
- Some of them
- No
- Other: _____

4. Do you have any difficulties using the technology during online classes? *

- Yes
- Sometimes
- No
- N/A

5. What have been the main challenges for teachers in switching to online teaching? *

- Keeping all students motivated and engaged
- Time management and organization
- Preparing content for online teaching
- Students' access to technology
- There have been no challenges
- Other: _____

6. As a teacher, or on behalf of a teacher you know, what has pleasantly surprised you about online teaching/ learning? *

- Practicality
- Flexibility
- Engagement of students
- Wide range of tools
- Nothing
- Other: _____

7. How was your experience teaching students from home as compared to teaching at school? *

- Better
- Worse
- N/A

8. Have you noticed that students acquire less knowledge through online classes than through the traditional way? *

- Yes, I have
  - No, I haven't
  - Other: _____
-
-

9. What kind of response have you got so far from your students? *

- Positive, most students engage during online classes
  - Negative
  - Other: _____
-

10. Do you think that students are equally motivated to work in the online classroom as much as they are in the traditional classroom? *

- Yes
  - No
  - other: _____
-
-

11. How important is face-to-face communication for you while teaching remotely? *

- Extremely important
- It is not that important
- other: _____

12. Are you enjoying teaching your students remotely? *

Yes

No

Other:

_____

13. Do you think that online learning has negative or positive influence on students' social skills? *

Positive

Negative

Other:

_____

14. In your view, due to the current situation created by the COVID-19 pandemic, when schools fully reopen, should online teaching remain part of university practice? *

Yes, definitely

No

Other:

_____

Submit

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.3>

811.163.6'243

Originalni naučni rad

Primljen: 12.04.2020

Prihvaćen: 19.08.2020

Milica Poletanović

Škola za učenje stranih jezika
„Infinitiv”, Beograd

ANALIZA NAJČEŠĆIH GREŠAKA U SLOVENAČKOM JEZIKU KAO STRANOM

Sažetak: U radu su predstavljeni rezultati analize najčešćih grešaka u slovenačkom jeziku kao stranom na morfološkom i leksičkom nivou, koje se javljaju kod izvornih govornika srpskog jezika u procesu učenja slovenačkog jezika kao stranog. Analiza je izvršena na osnovu materijala koji su zabeleženi tokom govornih vežbi u školi za učenje stranih jezika *Infinitiv* u Beogradu, u četvorogodišnjem periodu od 2015. do 2019. godine među polaznicima osnovnog (A1-B1), srednjeg (B2) i visokog (C1-C2) nivoa za učenje slovenačkog jezika kao stranog. U radu su predstavljene najfrekventnije greške, nastale mahom kao posledica jezičke interferencije.

Ključne reči: slovenački kao strani jezik, srpski jezik, analiza grešaka, morfološka, leksika, sintaksa

1. Uvod

1.1. Nastava slovenačkog jezika za govornike kao što su na primer srpski i slovenački, razlikuje se po nizu karakteristika od nastave stranih jezika koji je spadaju u istu jezičku grupu. Između ostalih osobenosti, veoma su česte greške koje su posledica interferencije između ova dva bliska jezika. Centralna tema rada je upravo analiza ovih, najčešćih, grešaka u slovenačkom jeziku kao stranom na morfološkom i leksičkom nivou koje su karakteristične za izvorne govornike srpskog jezika u procesu učenja slovenačkog jezika kao stranog.

Analiza je izvršena na osnovu materijala koji su zabeleženi tokom govornih vežbi u školi za učenje stranih jezika *Infinitiv* u Beogradu, u

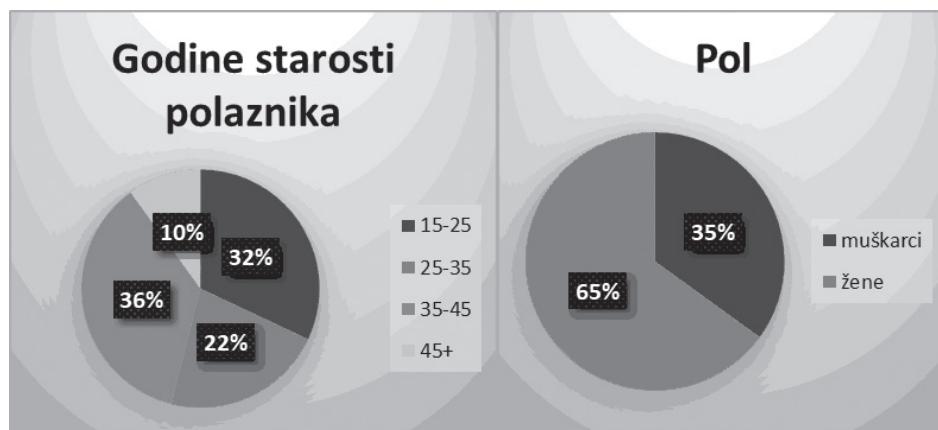
četvorogodišnjem periodu od 2015. do 2019. godine među polaznicima osnovnog (A1-B1), srednjeg (B2) i visokog (C1-C2) nivoa za učenje slovenačkog jezika kao stranog.

1.2. Od početka rada škole za učenje stranih jezika *Infinitiv* u Beogradu održavaju se kursevi za učenje slovenačkog jezika kao stranog, i to od početnog pa do najvišeg nivoa. Za učenje slovenačkog jezika vlada veliko interesovanje, a polaznici se najčešće opredeljuju za učenje slovenačkog jezika zato što to od njih zahteva slovenačko tržište rada odnosno zbog školovanja u Sloveniji. U zavisnosti od toga da li se odlučuju za studije prirodnih ili društvenih nauka, kao i da li rade u državnom ili privatnom sektoru potreba za nivoom znanja jezika varira od osnovnog do najvišeg nivoa.

2. Podaci o polaznicima kurseva slovenačkog jezika u školi “Infinitiv”

2.1. Starosne grupe

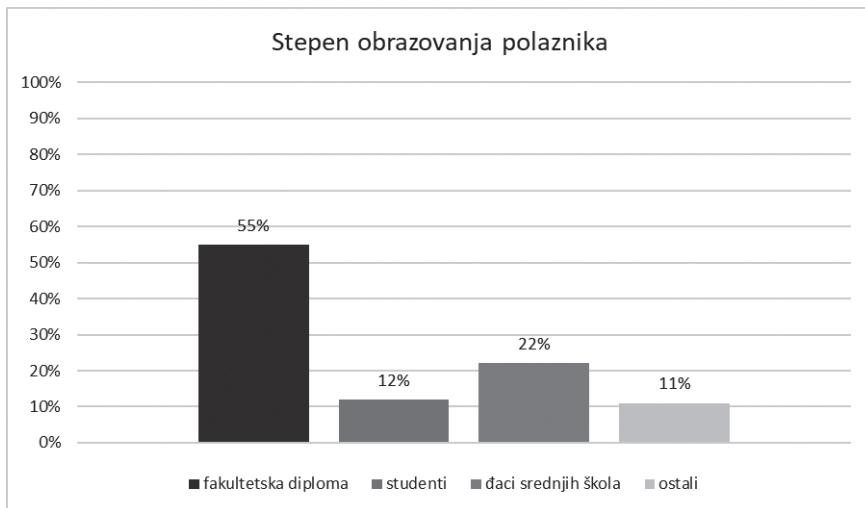
U Školi Infinitiv grupe za učenje slovenačkog jezika pohađaju zainteresovani svih generacija, većinu čine odrasli. Grupe za dečiji uzrast su bile formirane sporadično, većinom su u pitanju bila deca polaznika koji su se pripremali za preseljenje cele porodice u Sloveniju. Polaznike smo u odnosu na životno doba podelili u četiri uzrasne grupe, kako je ilustrovano u grafikonu:

Najveći broj polaznika spada u grupe od 15 do 25 godina i 35 do 45 godina, odnosno u pitanju su učenici i studenti koji bi želeli da nastave školovanje u Sloveniji, kao i relativno mladi stručnjaci koji su još na početku karijere. U većini grupa je broj žena znatno veći u odnosu na broj muškaraca.

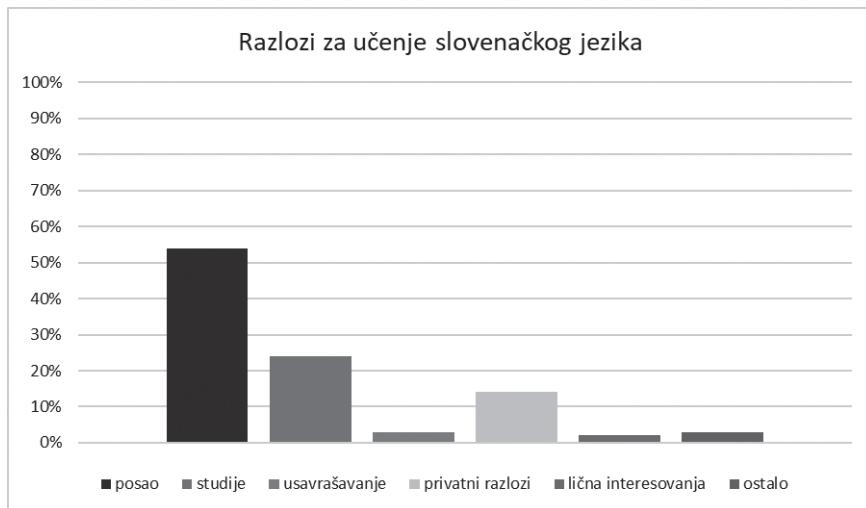
2.2. Stepen obrazovanja polaznika

Za polaznike kurseva slovenačkog jezika kao stranog je karakteristično da su to mahom ljudi sa visokim obrazovanjem ili oni koji su u procesu sticanja visokog obrazovanja. Naredni grafikon prikazuje stepen obrazovanja polaznika: 55% polaznika kurseva slovenačkog jezika u školi stranih jezika "Infinitiv" poseduje fakultetsku diplomu, a 34% su đaci srednjih škola ili studenti na fakultetima. Uprkos tome što visoko obrazovanje nije preduslov za brže usvajanje stranog jezika, naše iskustvo pokazuje da su polaznici sa ovim stepenom obrazovanja u znatno većoj prednosti po pitanju učenja, razumevanja i aktiviranja stranog jezika, što može da bude u vezi sa stečenim radnim navikama i metodologijom u učenju, kao i samom motivacionom pristupu prilikom učenja stranog jezika.

2.3. Razlozi za učenje slovenačkog jezika

Prilikom upisa na kurs, polaznike u školi jezika "Infinitiv" pitamo o razlozima za učenje slovenačkog jezika, a njihovi odgovori se mogu svesti na dve grupe motiva: posao i studije. Pored ova dva razloga, ređe se navode i određeni privatni razlozi.

Nakon ostvarene saradnje između Slovenije i Srbije o besplatnim osnovnim i master studijama za đake i studente Republike Srbije u Sloveniji, naglo se uvećao broj srednjoškolaca i studenata koji se odlučuju za nastavak školovanja u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici. Pre početka njihovog školovanja u Sloveniji u većini obrazovanih ustanova je uslov da strani student odnosno đaci polože ispit na B2 nivou znanja jezika, kako bi bez teškoća pratili nastavu na slovenačkom jeziku.

U anketi o razlozima za učenje slovenačkog jezika, za odgovor *lični razlozi* odlučili su se polaznici koji su venčani ili u vezi sa osobom čiji je maternji jezik slovenački. Veliki je broj mešanih brakova gde jedan od supružnika želi da usavrši znanje jezika svog bračnog druga, a istovremeno, prema našem dosadašnjem iskustvu, nisu retki ni primeri srpsko-slovenačkih brakova u Beogradu i uopšte u Srbiji gde deca slovenačkim jezikom vladaju delimično ili ga čak uopšte i ne znaju, a roditelji imaju želju da ga ona nauče.

3. Korišćeni metod analize grešaka

3.1. Metod analize grešaka kao jedan od istraživačkih metoda u oblasti proučavanja procesa usvajanja i učenja drugog odnosno stranog jezika počeo je da se upotrebljava krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog veka, a svoj vrhunac doživljava posle objavljinjanja rada osnivača ovog metoda S. P. Kordera = koji je akcenat sa kontrastivne

analize pomerio na analizu grešaka, što je rezultovalo pojavom velikog broja empirijskih radova izvedenih ovom metodom (Corder, 1967).

Do sedamdesetih godina 20. veka u nastavi stranih jezika bio je dominantan gramatičko-prevodni metod, koji je prevaziđen u savremenoj nastavi. Danas se akcenat stavlja na komunikaciju u nastavi, jer cilj nastave stranog jezika jeste spretan korisnik drugog jezika (engl. fluent L2; Cook 1991: 114). Lingvistima greške ukazuju na način na koji se strani jezik uči i usvaja (Corder, 1967), odnosno one upućuju da učenici prilikom učenja stranog jezika koriste iste strategije koje su upotrebljavali pri usvajanju svog maternjeg jezika.

Proces metode analize grešaka može se podeliti u 4 koraka:

1. sakupljanje gradiva,
2. identifikacija greške,
3. opisivanje greške i
4. objašnjenje.

4. Analiza

Kako se nastava slovenačkog jezika kao stranog u školi stranih jezika "Infinitiv" zasniva na komunikativnoj metodi, nastava se na odvija na slovenačkom jeziku, jer polaznike treba od samog početka procesa učenja uvesti u aktivnu upotrebu jezika. Polaznici na svakom od nivoa - početnom, srednjem i višem - imaju posebno organizovane časove konverzациje na kojima predstavljaju određene, zadate teme, opisuju fotografije, vode dijaloge ili komentarišu pojedine izjave i aktuelne medijske objave. Predavači tokom njihovog izlaganja beleže sve greške koje nastaju, a potom ih i usmeno popravljaju. Posle svakog časa predavači pismeno evidentiraju sve greške sa tog časa i pošalju ih svim polaznicima na mejl da ih oni sami poprave još jednom - za domaći zadatak. Analizom sopstvenih grešaka učenici samostalno testiraju svoje hipoteze do kojih su sami došli učeći strani jezik. Ovaj način učenja zasniva se na stavovima Kordera, koji smatra da učenje stranih jezika podrazumeva učeničke greške kao saставni deo učenja, jer na taj način oni proveravaju svoja sopstvena pravila do kojih su lično došli učeći strani jezik (Corder, 1967).

Za potrebe ovog rada prikupljena je građa materijala koji su nastali u periodu od 2015. do 2019. godine na sva tri nivoa kursa (osnovni, srednji i visoki). Greške su podeljene na ortografske, morfološke, leksičke i

sintaksičke. Važno je napomenuti da veliki broj grešaka u usmenom izlaganju ostaje neotkriven usled strategije izbegavanja koja je veoma učesta kod odraslih polaznika.

4.2. Morfološke greške

4.2.1. Najveći broj grešaka polaznika kurseva slovenačkog jezika spada u morfološke greške i odnosi se na one vrste grešaka koje najčešće objašnjavamo kao interferenciju (Pirih Svetina, 2003: 23), tj. greške koje uočavamo u slovenačkom jeziku kod govornika drugih slovenskih jezika koji uče slovenački jezik.

Na osnovu urađene analize grešaka vidi se da su na morfološkom nivou najčešće sledeće greške koje govornici kojima je srpski jezik materjni odnosno prvi prave u slovenačkom:

- upotreba akuzativa umesto genitiva prilikom negacije,
- mešanje nastavaka za dativ i lokativ kod imenica muškog roda jednine,
- pogrešan nastavak za 3. lice množine prezenta,
- upotreba glagola *morati* i *moći*,
- futur glagola *biti*.

4.2.2. Upotreba akuzativa umesto genitiva

Primeri:

nepravilno	pravilno
Nismo naredili domačo nalogo .	Nismo naredili domače naloge .
Včeraj nisem poklicala Ano , ker sem pozabila.	Včeraj nisem poklicala Ane , ker sem pozabila.
Nisem napisal dodatne podatke o tem.	Nisem napisala dodatnih podatkov o tem.
Na tej fotografiji ne vidim mlade ljudi .	Na tej fotografiji ne vidim mladih ljudi .

Polaznici na teorijskom nivou ne pokazuju posebne teškoće u razumevanju značenja i upotrebe padeža, kao i pamćenju padežnih nastavaka. Međutim iz gore navedenih primera i na osnovu višegodišnjeg predavačkog iskustva zaključujemo da se prilikom upotrebe padeža javljaju nepravilnosti. Najfrekventnija greška, od početnog do najvišeg nivoa, jeste izostavljanje upotrebe genitiva u slovenačkom jeziku za negiranja pravog objekta u rečenici, gde polaznici koriste akuzativ – vodeći se pravilima maternjeg jezika, dok se u slovenačkom jeziku u toj poziciji upotrebljava genitiv.

4.2.3. Nastavci za dativ umesto nastavaka za lokativ

U srpskom i slovenačkom jeziku dativ je zavisni padež koji znači namenu i pravac ili cilj kretanja, a lokativ je zavisni padež koji označava mesto na kome se nešto nalazi ili na kome se vrši radnja. Problem koji se uočava nije povezan sa upotrebom padeža (u oba jezika je isto) već sa sličnošću nastavaka kod imenica muškog roda jednine.

padež	slovenački jezik	srpski jezik
dativ	Smejem se zabavnemu fantu.	Smejem se zabavnom momku.
lokativ	Govorim ti o zabavnom fantu.	Govorim ti o zabavnom momku.

Primeri pogrešne upotrebe nastavaka za 3. i 5. padež:

nepravilno	pravilno
Čudili smo se njegovem novem projektu.	Čudili smo se njegovemu novemu projektu.
Mladem človeku se je to zdelo precej nенавадно.	Mlademu človeku se je to zdelo precej nенавадно.
Pomagali smo starejšem gospodu.	Pomagali smo starejšemu gospodu.
Ves čas je govorila o svojem delu.	Ves čas je govorila o svojem delu.
Pogovarjali so se o novemu sodelavcu, ki prihaja z Dunaja.	Pogovarjali so se o novem sodelavcu, ki prihaja z Dunaja.
Ves dan je razmišljala o njegovem predlogu.	Ves čas je razmišljala o njegovem predlogu.

Iz prethodno navedenih primera vidimo da polaznici mešaju nastavke, tj. da kod imenica muškog roda jedine pogrešno dodaju nastavke za lokativ (-em, -u) umesto nastavaka za dativ (-emu, -u) i obrnuto.

4.2.4. Treće lice množine prezenta

Iz analize grešaka kod polaznika kurseva slovenačkog jezika kao stranog, česta je upotreba pogrešnog oblika nastavka za 3. lice množine prezenta, i to na svim nivoima učenja.

Primeri:

nepravilno	pravilno
Oni stanuju v majhnem stanovanju.	Oni stanujejo v majhnem stanovanju.
One rade potuju po celem svetu.	One rade potujejo po celem svetu.
Pogosto beru o tej temi, saj jim je zelo zanimiva.	Pogosto berejo o tej temi, saj jim je zelo zanimiva.
Nikoli ne pišu s svinčnikom.	Nikoli ne pišejo s svinčnikom.

U pomenutim primerima beležimo nepravilnu upotrebu nastavaka za 3. lice množine prezenta do koje dolazi usled interefencije između dva srodnja jezika, srpskog i slovenačkog, a ukazuje nam na uticaj maternjeg odnosno prvog jezika prilikom konjugiranja glagola. Ovakve greške se vrlo teško otklanjaju, a ne javljaju se samo na početnom nego i na najvišem nivou učenja slovenačkog kao stranog jezika.

4.2.5. Upotreba glagola *morati* i *moći*

Greške kod upotrebe glagola *morati* i *moći* u slovenačkom jeziku često predstavljaju teško savladivu prepreku za govornike srpskog, čak i na višim nivoima učenja jezika. Razlog za to se zasniva na činjenici da se u slovenačkom oni negiraju na način koji se razlikuje od principa njihovog negiranja u srpskom jeziku.

Primeri:

	nepravilno	pravilno
prezent	Ne morajo priti na sestanek.	Ni jim treba priti na sestanek.
perfekat	Niso morali da se učijo vseh nepravilnih glagolov.	Niso se morali učiti vseh nepravilnih glagolov.
futur	Ne bodo morali da delajo na tem projektu.	Ne bo jim treba delati na tem projektu.

4.2.6. Futur glagola *biti*

U srpskom jeziku se buduće vreme, tačnije prosti futur gradi od neglašenih - kraćih - oblika prezenta pomoćnog glagola *hteti* i infinitivne osnovne glagola koji se menja. U slovenačkom jeziku glagol *biti* u futuru poznaje samo jedan oblik, odnosno nema infinitivne osnove.

Neke od tipičnih grešaka su:

nepravilno	pravilno
Jutri bo bilo sončno.	Jutri bo sončno.
Ko bom bila velika, bom bila stevardesa.	Ko bom velika, bom stevardesa.
V petek bo bil dela prost dan.	V petek bo dela prost dan.

Iz gore navedenih primera konstatujemo da su polaznici prilikom upotrebe futura glagola *biti* koristili infinitivnu osnovu tog glagola, vodeći se pravilima svog maternjeg jezika.

5. Leksičke greške

Osim morfoloških grešaka, koje su najprisutnije u učenju slovenačkog jezika, iz analiziranih primera je zabeležen veći broj grešaka u upotrebi leksike. Ova kategorija grešaka se mahom zasniva na međujezičkoj homonimiji, odnosno takozvanim lažnim prijateljima, koji su česti u srpskom i slovenačkom. U procesu učenja slovenačkog jezika česte su i greške u upotrebi predloga, veznika i priloga, a polaznici se relativno često odlučuju za upotrebu

5.1. Nepravilna upotreba predloga

nepravilno	pravilno
Pridem za 5 minut.	Pridem čez 5 minut.
Živim na desetem nadstropju.	Živim v desetem nadstropju.
Tečaj se začne v petih.	Tečaj se začne ob petih.

Kod upotrebe predloga su česte greške ovog tipa - upotreba predloga koji se u ovim pozicijama koristi u srpskom jeziku - predloga koji postoji i u slovenačkom, ali ima drugo značenje.

5.2. Upotreba leksema iz maternjeg jezika

U okviru govornih vežbi polaznici svih nivoa često pribegavaju upotrebi reči iz srpskog, maternjeg odnosno prvog jezika, a pribegavaju i upotrebi reči iz hrvatskog jezika. Relativno često formiraju i neke nepostojće oblike, za koje im se čini da bi mogli biti slovenački.

Primer:

nepravilno	pravilno
V devetem katu je živila.	V devetem nadstropju je živila.
Kupil sem trkaške copate.	Kupil sem tekaške copate.

5.2.1 Upotreba međujezičkih homonima

Greške zasnovane na međujezičkoj homonimiji su najfrekventnije na početnom nivou učenja slovenačkog jezika, jer su polaznici pod nesvesnjim uticajem korena reči maternjeg južnoslovenskog jezika.

Neki od primera:

nepravilno	pravilno
Hoteli so priti, ali niso imeli dovolj časa.	Hoteli so priti, ampak niso imeli dovolj časa.
To kaj sem hotel povedati je bilo zelo zabavno.	To kar sem hotel povedati je bilo zelo zabavno.
Tam kje stanujem je zelo urejeno.	Tam kjer stanujem je zelo urejeno.
To smo več omenili.	To smo že omenili.

Ponekad uzrok interefencije može biti i neki drugi strani jezik.

nepravilno	pravilno
Živim in Beogradu.	Živim v Beogradu.

U poslednjem navedenom primeru prisutan je uticaj engleskog jezika, tj. upotreba engleskog predloga *in* umesto slovenačkog *v*. Greške ovog tipa beležimo samo na početnom nivou.

5.3. Komparacija prideva

Pridevi se u slovenačkom jeziku mogu porediti na dva načina: dodavanjem nastavaka na njihov osnovni oblik ili opisno, tj. dodavanjem rečce *bolj*, *najbolj*. Opisna komparacija prideva se u slovenačkom jeziku javlja kod prideva koji označavaju boje i koji su po poreklu participi. Polaznici često pogrešno koriste leksemu *več*, koja u prevodu znači *više*, umesto pravilnog *bolj*.

Rečnik slovenačkog književnog jezika (SSKJ) *več* i *bolj* objašnjava:

več prisl. (ë)

1. izraža večjo količino ali mero; ant. manj:

- a) s samostalnikom: imeti več časa; zahtevati več denarja kot drugi; govoriti z več ljudmi; imeti več škode kot koristi; srečati se po več kot desetih letih / podražiti za več kot sto odstotkov
- b) z glagolom: več vedeti; zaslužiti sto evrov, za sto evrov več; plačal jim je več, kot so zahtevali; še pred nekaj leti je bilo sedanje mesto komaj kaj več kot vas / kot klic pri dražbi kdo da več; ekspr. hoče več in več *zmeraj več* / elipt. sod drži dvesto litrov, rajši več

bòlj¹ prisl., najbolj (ð)

1. stopnjuje

a) *pridevnike, ki nimajo primernika z obrazilom, in iz njih izpeljane prislove:* bolj zelen; bolj goreč, oddaljen, razvit; bolj moški; bolj domač, zdrav; najbolj gozdnati kraji; bolj divje gleda / tako se stopnjujejo, posebno kadar je poudarek očiten, tudi tisti pridevniki in prislovi, ki imajo sicer primernik z obrazilom: bolj pametno govori, kakor smo pričakovali; to je najbolj pohleven človek / zagotovljena je kar najbolj izdatna podpora

Neki od učestalih primera pogrešne upotrebe:

nepravilno	pravilno
On je več utrujen od nje.	On je bolj utrujen od nje.
Jutri bo več deževno kot je danes.	Jutri bo bolj deževno kot je danes.
Danes je več mrzlo kot je bilo včeraj.	Danes je bolj mrzlo kot je bilo včeraj.

Pogrešne upotrebe ovih leksema najčešće su na osnovnom i srednjem nivou učenja slovenačkog jezika dok se na visokom nivou retko javljaju.

6. Sintaksičke greške

U analiziranim primerima polaznika svih nivoa jezika primetno je da je uticaj sprskog odnosno maternjeg jezika u oblasti sintakse skoro zanemarljiv u odnosu na druge jezičke nivoe koji su do sada predstavljeni i opisani.

Učenici su često bili ambiciozni tokom svojih govornih nastupa i u želji da što kompleksnije predstave određene teme formiraju složene rečenice koje ponekad prevaziđu i njihov nivo poznavanja jezika u tom trenutku što neretko rezultuje grešakama u redu reči u rečenici, kao i u nepravilnoj upotrebi veznika.

6.1. Red reči u rečenici

Zahvaljujući velikoj fleksibilnosti srpskog jezika raspored jezičkih elemenata u srpskom jeziku je znatno slobodniji nego u slovenačkom jeziku.

Učestali primeri:

nepravilno	pravilno
Če potrebuješ pomoč, pokličeš me lahko.	Če potrebuješ pomoč, me lahko pokličeš.
Ko boš potrebovala dodatne informacije, oglasi se.	Ko boš potrebovala dodatne informacije, se oglasi.

Kompleksan problem polaznicima predstavlja položaj enklitika. Za razliku od srpskog u kome enklitika prema pravilu ne može da stoji na prvom mestu u rečenici (Klajn, 2006), u slovenačkom jeziku je to moguće.

6.2. Nepravilna upotreba zamenica *kateri/ki*

U odnosnim rečenicama uočljive su greške prilikom nepravilne upotrebe zamenice *koji*, *koja* *koje* (*kateri*, *katera*, *katero*) i *ki*. Odnosni dvojac *ki* i *kateri* koristimo prema sledećem pravilu: *ki* se koristi u svim padežnim oblicima, a *kateri* pretežno sa predlogom sa značenjem *onaj koji* – za izražavanje pripadnosti i kada je oblik *ki* nejasan i neprirodan (Toporišič, 2000:341). U odnosnim rečenicama je česta odnosna zamenica *ki* koja je po padežima nepromenjiva, a lice, rod i broj se iskazujuju dodavanjem klitičnog oblika zamenica (Piper, 2009:372).

Samo dva od niza slučajeva pogrešne upotrebe:

nepravilno	pravilno
To je človek kateri dela z mano.	To je človek, ki dela z mano.
To je sodelavka kateri pišem vsak dan	To je sodelavka, ki ji pišem vsak dan

7. Greške u izgovoru

Greške u izgovoru su prilikom učenja stranih jezika veoma česte, a za proces učenja slovenačkog jezika je karakteristična pogrešna upotreba akcenata, za koje i ne postoji neko čvrsto pravilo o njegovom mestu u rečima. Osim toga, za slovenački je karakteristično i to da razlikuje otvoreno i zatvoreno *e* i *o*, odnosno da ove foneme imaju distinkтивnu vrednost u slovenačkom jeziku. Ipak, kao najupadljivija greška kod govornika kojima je srpski jezik maternji ili prvi jeste pogrešan izgovor grafeme *l*.

7.1. izgovor grafeme *l*

Veliki broj grešaka u nastavi slovenačkog jezika kao stranog za govornike čiji je maternji odnosno prvi jezik srpski, uočen je prilikom izgovora grafeme *-l*. Ovo pre svega važi za grafemu *-l* kad se nalazi u poziciji nastavka za 3. lice jednine muškog roda perfekta, futura i potencijala, gde se grafema *-l* izgovara kao /u/ ili kao bilabijlano /w/.

Primeri pogrešnog izgovora grafeme *-l*:

	nepravilno	pravilno
perfekat:	Prišel je ob šestih popoldne.	Priše <u>u</u> je ob šestih popoldne.
futur:	Jutri bo morao priti na sestanek.	Jutri bo morau priti na sestanek.
potencijal:	On bi že <u>lel</u> postati uspešen podjetnik.	On bi že <u>leu</u> postati uspešen podjetnik.

8. Zaključak

Na osnovu analiziranog materijala može se zaključiti da najveći deo grešaka proizilazi zbog interferencije maternjeg jezika. I pored toga što je interferencija uzrok najvećeg broja grešaka, posebnu pažnju treba obratiti na otklanjanje grešaka iz oblasti nepravilne upotrebe veznika, predloga, reda reči u rečenici, modalnih glagola i izgovora određenih grafema. Efikasna tehnika za otklanjanje pomenutih najučestalijih grešaka prema dugodišnjem iskustvu škole *Infinitiv* je prethodno ukazivanje polaznicima na složenost konkretne materije, sa ciljem osposobljavanja polaznika za što samostalnije, jasnije, preciznije i uopšte tačnije sporazumevanje na slovenačkom jeziku. Neophodno je permanentno popravljanje učenika na času tokom izražavanja na stranom jeziku, kao i istovremeno objašnjanje tipa greške koju polaznik pravi, kako bi je što brže eliminisao. Dodatnim domaćim radom sa svim evidentiranim greškama, koje predavači polaznicima prosleđuju na mejl, polaznik prolazi kroz iste greške koje je pravio na času i ispravlja ih sam, a na taj način se uočljivo smanjuje mogućnost njihovog budućeg ponavljanja.

S druge strane, greške mogu i predavačima da ukažu na efikasnost načina na koji izvode nastavu, na kvalitet nastavnog materijala i da njih motivišu na unapređenje pedagoškog rada. Analiza grešaka i dodatne vežbe na njima samo su jedan od načina, ali vrlo važan način, ka efikasnijem, studioznijem i bržem učenju stranog jezika.

Literatura

- Arsić, O. (2014). Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na prime-ru Italofona. Torino: Međunarodni kulturni centar Polski kot, Srpski kao strani jezik u teoriji praksi III: 155-168.
- Cook, V. (1993). *Linguistics and second language acquisition*. New York: St. Martin's Press.
- Corder, S. P. (1967). The Significance of Learner's Errors. In International Review of Applied Linguistics, V/4. Weinheim, Julius Beltz, 161-170.
- Đukanović, M. et al (2005). *Srpsko-slovenački i slovenačko-srpski rečnik*. Ljubljana: Pasadena.
- Đukanović, M. (2009). Uporedna semantička analiza zameničkih reči u slovenačkom i srpskom jeziku. Beograd: Filološki fakultet.
- Đukanović, M. et al (2005). *Osnovi gramatike slovenačkog jezika*. Beograd: Leksikom.
- Jurančič, J. (1965). *Slovenački jezik*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Klajn, I. (2006). *Gramarika srpskog jezika za strance*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Pešikan, M. et al (2019). *Pravopis srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Piper, P. et al (2009). *Južnoslovenski jezici: gramatičke strukture i funkcije*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Pirih Svetina, N. (2003) Napaka v ogledalu procesa učenja tujega jezika. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Stanojčić, Ž. et al (2008). *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Žagar, F. (1996). *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Milica Poletanović

ANALYSIS OF THE MOST COMMON ERRORS IN SLOVENIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary: Central topic of the paper is the analysis of the most common errors in Slovenian as a foreign language on a morphological and lexical level with native speakers of the Serbian language that are in the process of learning the Slovenian as a foreign language. The review was performed based on the material recorded during speaking exercises in Foreign Language School Infinitiv in Belgrade, over a four-year period from 2015 to 2019 with students of the basic (A1-B1), medium (B2) and high (C1-C2) level of learning Slovenian as a foreign language. The paper presents the most frequent errors the students made, as a consequence of the language transfer.

Key words: Slovenian as foreign language, Serbian language, error review, morphology, vocabulary, syntax

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.4>

811.163.41'373.7

Originalni naučni rad

Primljen: 11.04.2020

Prihvaćen: 18.10.2020

Jelena Budimirović

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

NEODREĐENOST KAO SREDSTVO BIROKRATSKOG STILA U SOCIJALISTIČKOM PERIODU U DNEVNOJ ŠTAMPI SRBIJE I SLOVENIJE¹

Sažetak: Osnovna svrha birokratskog stila nije komunikativna, već ritualno-ideološka. Takav stil služi kao sredstvo jezičke manipulacije i birokratama obezbeđuje monopol u donošenju odluka. Birokratski stil je u srpskom jeziku svoj vrhunac doživeo u socijalizmu, a u slovenačkom se razvijao pod uticajem srpskog, odnosno srpsko-hrvatskog jezika. U članku je analizirana neodređenost kao sredstvo birokratskog stila u periodu 1974–1979 u Srbiji i Sloveniji. Kao adekvatno gradivo za takvu analizu izabrane su srpske novine „Borba“ i slovenačko „Delen“. U analizi su opisana gramatička i leksička sredstva birokratizacije jezika i objašnjeni su njihovi efekti u sociolingvističkom kontekstu.

Ključne reči: birokratski stil, neodređenost, Borba, Delo, socijalizam

Uvod: Pojam i poreklo birokratskog stila

Birokratski stil se može definisati kao poseban funkcionalni stil kod kог se različita gramatička i leksička sredstva, koja u drugim stilovima imaju svoju komunikativnu i praktičnu funkciju, koriste za prikrivanje ili menjanje informacija i manipulaciju publikom. Kao suštinsku karakteristiku tog stila, koja u najvećoj meri određuje njegovu prirodu, možemo izdvojiti činjenicu da njegova svrha nije komunikativna, već ritualno-ide-

¹ Rad predstavlja odlomak iz magistarskog rada pod naslovom *Birokratski stil v srbskem in slovenskem časopisu v času socializma*, pisanog na Univerzitetu u Novoj Gorici pod mentorstvom prof. dr Tanje Petrović i odbranjenog 2016. godine.

ološka (Klajn 1991: 165). „Tako se uz upotrebu na izgled svima razumljivog jezika, primenom određenih semantičkih pomaka, iz komunikacije isključuje deo potencijalnog auditorijuma, dok se posvećeni itekako međusobno razumeju“ (Bugarski 1994: 34). Ovakav stil često prikriva trivijalne ili nejasne misli i, što je još gore, predstavlja potencijalno sredstvo manipulacije ljudima (Klikovac 2001: 86). Birokratski stil ne služi proklamovanim ciljevima, već govorniku (Ratković 1988: 238), pa zbog toga politička poruka „u površinskom sloju nosi jedan sadržaj – društveno legalizovan – a u dubljem sloju drugi, suprotan onom površinskom“ (*ibidem* 221). Prema Toporišiću, na taj način se izražajna strana jezika odvaja od semantičke: „čovek čita i sluša, ali ne vidi i ne čuje ništa, ili pak čuje i vidi samo maglu ili ono što se u njegovu svest prikralo po načelu suprotnosti iz preostalog dela komunikacionog lanca“ (Toporišić 1981: 196–197).

U Slovenačkoj gramatici Toporišić za ovaj stil koristi srođan izraz – „politički jezik“, odnosno jezik ekonomske i političke uprave, koji spada u stručne jezike. Prema njemu, taj jezik je „neretko nejasan i bez potrebe previše komplikovan, tako da ponekad otežava razumevanje. Karakteristika pisanog praktično-strukovnog jezika jeste neintimnost, a često i preterana upotreba pasiva i neglagolsko izražavanje“ (2004: 29). Po mišljenju Francea Forstneriča, uzrok za takvu hermetičnost ovog stila leži u tome što se društveno-politički organ oseća čvrsto u svom položaju i moći, jer ne mora da se „bori za glasača“ i nema odgovornost prema svojim adresatima (1985: 56). Zato može da bude „samodovoljan“ i „birokratski tajanstven“.

Prema Duški Klikovac (2001: 86–87), birokratski stil u srpskom jeziku vuče korene još iz obrenovićevskih i austrougarskih kancelarija, ali svoj procvat doživjava nakon Drugog svetskog rata kao jezik političke birokratije u jednopartijskom sistemu. Naročiti podsticaj su mu dali Ustav iz 1974. godine i Zakon o udruženom radu iz 1976. godine. Prve tri rečenice ovog zakona „sastoje se od 145 reči, izražavajući smisao koji je mogao stati u svega 14 reči“ (Klajn 1991: 167). To je postignuto tako što je, na primer, *zanatlija* u tom zakonu postao *radni čovek koji obavlja delatnost ličnim radom sredstvima rada u svojini građana*, dok je *rukovodilac* postao *radnik koji radi na poslovima odnosno radnim zadacima na kojima ima posebna ovlašćenja i odgovornosti* (*ibidem*, 172). Tako je nastao zakon koji prosečan čovek nije mogao razumeti, iako bi njegov jezik „morao biti upravo izraz i volja nas samih, ako se samoupravljanje zaista

oslanja na ljude, na narod“ (Moder 1984: 263). U zborniku *Teoretična izhodišča* sa sednice koja je održana 1983. godine u Škofji Loki – a čiji je povod bila zabrinutost lingvista i novinara zbog opsega birokratizacije slovenačkog jezika i opasnih posledica koje ona izaziva – Janez Dular navodi da samoupravo uređivanje poslova uglavnom ima oblik jezičkog sporazumevanja, te da je „na neki način nerazumljivo to što smo tokom trideset godina zalaganja za samoupravni razvoj dozvolili da jezik koji koristi samoupravno društvo, odnosno njeni organi i predstavnici, postane veoma komplikovan i da često ozbiljno ometa sporazumevanje, a pre svega otežava nadzor i demokratsku saradnju šire javnosti pri formirajući ostvarivanju važnih političkih, ekonomskih i drugih zaključaka u društveno-političkim i samoupravnim zajednicama i organizacijama“ (Dular 1985: 7).

Uticaj ovih zakonskih tekstova „nužno prelazi u sve govore, na sve forume, na sve sednice, u sve novine, listove i časopise, na radio i televiziju“ (Moder 1984: 264). Kao razlog za ovakav uticaj birokratskog stila na jezik medija Janez Dular navodi činjenicu da „novinari ponekad pišu više po ’službenoj dužnosti’ nego iz ličnog entuzijazma; radije ostaju previše ’savesni’ i ’objektivni’, tako da se ne trude ni da stvore jasniji, širem krugu prosečno obrazovanih čitalaca odnosno slušalaca razumljiv i svež leksički prikaz sadržaja različitih stručnih sastanaka ili sednica društveno-političkih tela“ (Dular 1974a: 43). Administrativne i političke tekstove novinari nisu prilagođavali svojim čitaocima, odnosno nisu „prevodili“ iz jezika struke u jezik koji čitaoci mogu da razumeju, već su ih u celini ili u odlomcima štampali u novinama (Dular 1985: 7). Jak Koprivc je skrenuo pažnju „da bi bilo od suštinske važnosti, i to ne samo za novinare i lingviste, da budu svesni velike opasnosti od birokratizacije na području jezika, od nerazumljivog, komplikovanog, razvučenog, praznog novinarskog izveštavanja. ... Novinarski stil izveštavanja mora biti novinarski stil, a ne stil službenih dokumenata. Svi izveštaji s bilo kog područja moraju biti (naročito u našim okolnostima) razumljivi, jasni“ (1985: 27–29). Najzad, jedan od razloga za manje ili više neposrednu transmisiju političkog jezika u medije bila je i autocenzura novinara, odnosno njihov strah od „telefona odozgo“ (Flis 1985: 70).

Prema mišljenju uglednih slovenačkih lingvista koji su citirani u nastavku, na formiranje slovenačkog birokratskog stila od nastanka zajedničke države uticao je srpski, odnosno srpsko-hrvatski jezik. Naime, u SFRJ su prema Ustavu jezici narodâ (srpsko-hrvatski, slovenački, ma-

kedonski) bili potpuno ravnopravni na celoj teritoriji Jugoslavije, ali Toporišić je skrenuo pažnju na to da je „u praksi ta ravnopravnost uvek bila ograničena“ (1991: 155). U svom članku *Enakopravnost slovenštine v Jugoslaviji kot teorija in praksa* (1991: 155–161) Toporišić navodi oblasti u kojima slovenački jezik nije bio (potpuno) ravnopravan sa srpsko-hrvatskim (Jugoslovenska narodna armija, Savezna skupština, jezik službenih saveznih glasila, školstvo). Oblast neravnopravnosti koja nas u ovom članku najviše zanima jeste neravnopravnost pri pisanju zakonodavnih akata jer se upravo u njima razvijao birokratski stil. Slovenački politički jezik je „jako dugo nastajao pri prevodenju, najpre s latinskog i nemačkog, a kasnije sa srpsko-hrvatskog jezika“ (Herman et al. 1983: 25). Ustav iz 1974. godine i Zakon o udruženom radu nisu bili napisani na slovenačkom, već su prevedeni sa srpsko-hrvatskog, što je bilo „protiv načela Ustava SFRJ, koji jezicima naroda i narodnosti jamči pravo prvih jezika“ (*ibidem*, 30). Ostali državni dokumenti su postojali uglavnom samo na srpsko-hrvatskom jeziku (Toporišić 1991: 156), dok je slovenačko republičko zakonodavstvo naravno pisano samo na slovenačkom jeziku. Dular navodi da u administrativnom slovenačkom jeziku „srećemo gramatičke greške svih vrsta, od pravopisnih do sintaksičkih“, kao i „leksiku iz srpsko-hrvatskog administrativnog jezika (npr. *zaključiti pogodbo*, *zahvaljujoč*, *izdobaviti komad*, *glasom odredbe*)“ (1974b: 68).

I jezik slovenačkog novinarstva je bio pod uticajem srpskog, pošto su novinari često prevodili vesti sa srpskog jezika. Toporišić (1991: 191–209) primećuje da je u vreme socijalizma jezik „koji najviše pritiska slovenački – srpsko-hrvatski. Naročito naše novinarstvo stvara u velikoj meri neoriginalne tekstove, jer mnogo prevodi, prilagođava već formulisano. U glavnom se prevode i naši politički i ekonomski koncepti jer većinom nastaju na srpsko-hrvatskom području na srpsko-hrvatskog jeziku“.

Cilj, materijal i metoda analize

Cilj ovog članka je analiza neodređenosti kao sredstva birokratskog stila u doba socijalizma u srpskoj i slovenačkoj štampi. Neodređenost je jedna od sedam osobina koje Duška Klikovac navodi u članku *O birokratizaciji srpskog jezika* (Klikovac 2001: 85–110).² Analiza polazi od

² Ostale osobine koje navodi D. Klikovac (2001: 87) jesu: nominalnost, opštost, eksplicitnost, eufemizam, višak reči, te kvazinaučnost i upotreba reči stranog porekla.

prepostavke utemeljene u prethodnom poglavlju – da je birokratski stil u Jugoslaviji u periodu socijalizma nastao na srpsko-hrvatskom jeziku, koji je potom uticao i na slovenački.

Kao adekvatno gradivo za takvu analizu su za srpski jezik izabrane dnevne novine *Borba*³, i to zato što je to bilo glasilo Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, koje je služilo kao medijsko sredstvo Komunističke partije Jugoslavije (odnosno, do pedesetih godina – Saveza komunista Jugoslavije). Kada je reč o slovenačkom jeziku, za analizu je odabранo *Delo*⁴, koje je nastalo 1959. godine spajanjem novina *Ljudska pravica* i *Slovenski poročevalec*.

Za analizu su odabrana izdanja iz perioda 1974–1979, a izbor je motivisan već pomenutom tvrdnjom da su razvoj birokratskog stila posebno podstakli Ustav iz 1974. godine i Zakon o udruženom radu iz 1976. godine, zbog čega smo smatrali da je taj period najreprezentativniji i najzanimljiviji za potrebe ovog članka. Najzad, činjenice da su slovenački i srpski srodni jezici, kao i da se slovenački birokratski stil razvijao pod uticajem srpskog, omogućile su da se pomenuta klasifikacija, koja je nastala za potrebe analize srpskog jezika, primeni i pri analizi tekstova iz slovenačkog *Dela*. Pri navođenju primera su radi ekonomičnosti izostavljeni nerelevantni delovi rečenica, važne reči i sintagme su posebno istaknute, a neki primeri su propraćeni komentarom u zagradi.

Neodređenost

Pomoću adekvatnih jezičkih sredstava iz jezičkog iskaza možemo izostaviti informacije koje nisu relevantne. Međutim, u birokratskom stilu se, prema mišljenju Duške Klikovac, ta jezička sredstva koriste kako bi i relevantne informacije ostale neizrečene (2001: 95).

Neodređeni, najpre, mogu ostati učesnici u situaciji ili vršioci radnje, a jezička sredstva kojima se to postiže mogu biti leksička i gramatička.

³ Kao što možemo saznati iz samih novina, prvi broj *Borbe*, tadašnjeg organa Komunističke partije Jugoslavije, izašao je u Zagrebu 19. februara 1922. godine. Od 9. juna 1954. godine *Borba* je bila organ Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (up. npr. izdanje od 31. marta 1977. godine, str. 1, zaglavlje).

⁴ *Delo* su dnevno-informativne novine koje su počele da izlaze 1. maja 1959. Nastale su spajanjem novina *Ljudska pravica* (koju je pokrenula KPS) i *Slovenski poročevalec* (koji je pokrenula Oslobođilački front slovenačkog naroda).

U leksička sredstva spadaju izrazi *pojedini/posamezni, razni, i drugi/in drugi, jedan od / eden (od)*, kao i neodređene zamenice (*neki/nekateri, nekakav/nekakšen...*). Pored toga, može se reći i da se značenje opštih zamenica (*svi, sve, svaki / vsi, vse, vsak...*) graniči s neodređenošću, jer „time što se imenuju svi zajedno (ili sve zajedno) ne imenuje se niko (ništa) pojedinačno“ (Klikovac 2001: 95). Pomoću ovih izraza neodređeni mogu ostati agens, pacijens, instrument, mesto ili pak više ovih činilaca zajedno.

Slede reprezentativni primeri iz *Borbe*:

Naglasio je takođe da se i u novinskim kućama i u kolektivima radija i televizije dosta uradilo za rešavanje materijalnih i drugih problema (Neodređen je pacijens.)

Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku zaključila je da bi valjalo intenzivirati aktivnost svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava. (Neodređen je agens.)

Veće se takođe založilo i za rešavanje problema u radu nekih opštinskih komisija, posebno kad su u pitanju deficitarnost stručnjaka raznih profila, nedostatak stručnih radnika za vođenje postupka itd. (Neodređeni su agens i pacijens.)

[...] postavlja pitanje da li se detaljisanjem i pojedinim imperativnim normama zakona ne sužava samoupravno pravo radnika (Neodređen je instrument.)

Jedan od prioritenih zadataka u kontekstu politike stabilizacije upravo treba da bude definitivno zaustavljanje svih vidova prekomerne potrošnje (Neodređeni su agens i pacijens.)

Zatim pogledajmo srodne primere iz *Dela*:

Kljub dobrim načelom o enotnem trgu, v stališčih sindikatov in drugod, je teh pojavov nespoštovanja prostega združevanja dela in sredstev ter drugih načel samoupravljanja še veliko. (Neodređeni su agens i pacijens.)

Delegati občin so ob predlogih za spremembo posameznih določil osnutka poudarili pravilnost temeljnega izhodišča zakona. (Neodređen je pacijens.)

*V številnih pripombah, ki so se nanašale na to gradivo je bilo čutiti enotno prizadevanje, da bi precizirali **nekatere** preveč pavšalne ali preostre sodbe o minulem »liberalističnem« obdobju v kulturnem življenju, zlasti pa da ne bi prezrli **nekaterih** pozitivnih dosežkov v tej sferi ustvarjanja. (Neodređen je pacijens.)*

*V sklepih poudarjajo, da so se ob vodilni idejnopolitični vlogi ZK izpričale učinkovita organizacijska, mobilizacijska ter usmerjevalna vloga **vseh** družbenopolitičnih organizacij in njihova idejnopolitična in akcijska enotnost na **vseh** ravneh v okviru SZDL. (Neodređeni su agens i mesto.)*

*Zaradi tega so v poročilih o izvajanju posameznih sporazumov navedeni primeri, ko **eden od** udeležencev pritiska na gospodarsko šibkejšega, na odvisno organizacijo itd. (Neodređen je agens.)*

O neodređenosti birokratskog jezika verovatno najbolje svedoče lekseme *izvesni, određeni i odgovarajući*, koje su od značenja potpune određenosti razvile značenje potpune neodređenosti. U Borbi su za ovu osobinu pronađeni sledeći primeri:

[...] *njihovog finansiranja koje se bazira na razrezivanju **određenih procenata izdvajanja** [...]*

*U poslednje vreme došlo je i do **izvesnog jačanja izvozne aktivnosti naše zemlje** [...]*

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da u vezi s tim pokreću **određene inicijative i preduzimaju odgovarajuće mere.***

*Nastavljujući praksu da povremeno, na osnovu **odgovarajućih analiza i informacija, razmatraju i ocenjuju primenu pojedinih značajnijih zakona i drugih propisa i mera, delegati Saveznog veća juče su na dnevnom redu imali i posebnu tačku: »Primena Zakona o obezbeđivanju plaćanja između korisnika društvenih sredstava«.***

U Delu smo tražili izraze *določen i ustrezen* s neodređenim značenjem, i pronašli sledeće primere:

*Poleg dveh posebnih zveznih zakonov, ki urejata poslovanje z menicami in čeki, bomo v bližnji prihodnosti dobili še tretji, zakon o **določenih** vrednostnih papirjih.*

*Zakon o sistemu državne varnosti enotno določa delovno področje, pooblastila in obveznosti **ustreznih** organov.*

Neodređenost agensa može se postići i gramatičkim sredstvima. To su pre svega pasiv, bezlični izrazi i prvo lice množine. Pogledajmo najpre primere za pasiv iz srpskih novina:

*Zbog toga se u kolektivima **predlaže** da se ova rešenja detaljnije **razmotre** i na osnovu primedaba **formulišu** što adekvatnije zakonske odredbe. (Autor nije rekao ni ko predlaže, ni ko to treba da razmisli, ni ko bi trebalo da formuliše.)*

*Stoga je i predlog da se prethodno, kao uvod u donošenje planova, **utvrđuju** zajedničke potrebe, tačnije njihovi bilansi i **usklađuju** sa mogućnostima naišao na podršku na današnjoj sednici saveta. To je bila značajna novina u sistemu planiranja. (Drugim rečima: savet se prvi put setio da uskladi potrebe sa mogućnostima.)*

Potvrđena je uzajamna želja da se sprovode u život zaključeni sporazumi [...]

*Mada su pozitivno **ocenjeni** napori autora ovog Nacrta zakona da se njegovim odredbama bliže **definiše** uloga organizacije Sindikata, **ukazuje** se da u njima ima dosta nedorečenih i nepreciznih formulacija. (Ko je to ocenio i ko ukazuje?)*

I u Delu možemo naći srodne primere za pasiv:

*Neuresničevanje ciljev kreditno-monetaryne politike pa nadalje pomeni, da **bi se** lahko **povečali** tudi pritiski na cene in stopnja inflacije. (Ko će pojačati pritiske?)*

*V razpravi je bilo omenjeno, da bo vprašanje obveznic **uvrščeno** na sejo sveta guvernerjev republiških Narodnih bank [...]*

*Vendar pa je bilo hkrati **ugotovljeno**, da bo terjal ta proces polno družbenopolitično in strokovno angažiranje.*

Pod bezličnim izrazima podrazumevamo, na primer, izraze *potrebno je, treba, neophodno je, nužno je, ima/nema + logički subjekat*, i sl.

*[D]o sada **nema** nijednog primera udruživanja i zajedničkih ulaganja po ovoj osnovi u razvojne programe ovih krajeva [...]]*

*Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomski kretanja i razvojni politiku zaključila je da **bi valjalo intenzivirati** aktivnost svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava. (Umesto konkretnijeg: [...] zaključila je da sve samoupravne organizovane snage našeg društva treba da intenziviraju aktivnosti [...])*

*U tu svrhu **biće nužno** ujednačavati forme, kriterije i namenu marksističkih centara (Ko će ih ujednačavati?)*

Na slovenačkom srećemo bezlične izraze kao što su *potrebno je, treba je, nužno je, mogoče je, je/ni + logički subjekat* i sl.

*Pri tem, imamo vedno pred očmi, da **je nužno treba** dosledno spoštovati načela neodvisnosti, suverenosti, nedotakljivosti meja in ozemeljske celovitosti. (Ko ih mora poštovati?)*

*Prav zato **je potrebno** storiti vse za čim hitrejše samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnila (Ko mora učiniti sve?)*

*Menil je, da **je treba** upoštevati idejna, politična in strokovna merila ter da si razredne pripadnosti **ni mogoče** izmisiliti, določa jo družbeni položaj in zato je ta predvsem pomemben.*

Težnja ka bezličnosti toliko je jaka da se ne poštuju ni gramatička pravila: glagolski prilog sadašnji se u srpskom jeziku uvek mora odnositi na subjekat rečenice, što u sledećem primeru nije slučaj:

*[N]**Neophodno** je učiniti napor da se uloga i zadaci Sindikata ja-snije i kompleksnije regulišu i, **polazeći** od ustavnih opredelje-nja, u odgovarajućim delovima zakona preciznije razrade [...]]*

***Polazeći** od odluka šestog specijalnog zasedanja Generalne skupštine OUN **podvučena je neophodnost** korenitih prome-*

*na u postojećem sistemu međunarodnih ekonomskih odnosa
[...]*

Nisu retki ni primeri u kojima se ova dva gramatička sredstva (pasiv i bezlični izrazi) udružuju:

*Polazeći od svega toga, na sednicama u narednoj nedelji Savezno izvršno veće utvrdiće konkretnе uslove i instrumente spoljnotrgovinske razmene za 1976. godinu, koji **treba da budu tako postavljeni** da se u najvećoj mogućoj meri **smanji** administrativna procedura i **otkloni** arbitriranje organa uprave.*

*Zauzet je stav da **treba izjednačiti** norme, a i **stvoriti** jedinstvene kriterijume prema kojima će se **dodeljivati**, na primer, Prešernove, Kidričeve i Krajgerove nagrade (Glagoli zauzeti, izjednačiti, stvoriti i dodeljivati bez subjekta.)*

Primeri iz *Dela*:

*Ob agrarnem maksimumu in mnenjih, da ta več ne ustreza, **je bilo rečeno**, da tudi pri zasebnem kmetijstvu **ni treba** videti perspektivo razvoja v povečevanju lastnine [...]*

*Neredko je slišati (celo od tistih, ki dogovorjenega ne spoštujejo!) **da bi bilo nujno treba uvesti** tudi bolj določene sankcije za kršitelje.*

Neodređenost agensa postiže se i upotrebom prvog lica množine:

*Međutim, ne bi se moglo reći da je problem nelikvidnosti, po posledicama u razrešavanju dužničko-poverilačkih odnosa, takav da **bismo mu** danas **posvećivali** manje pažnje nego do sad.*

*Nespoštovanje načel enotnosti trga je ostanek časov centralističnega gospodarjenja, ko **smo** zaradi zanemarjanja zakonitosti trga **izgubljali** velike možnosti, da **bi zagotovili** boljši gmotni položaj delavcev ter **povečali** njihov življenjski standard.*

„Insistiranje na nedefinisanom grupnom identitetu, s jedne strane omogućuje obezličenje odgovornosti, a s druge nedodirljivost garantovanu autoritetom vlasti, ustanova, foruma i ostalog na što ova zamenica neodređeno ali upečatljivo upućuje“ (Bugarski 1994: 34). Birokratski jezik, dakle, prečutkuje ili zamagljuje važne učesnike u situaciji. Obično je to agens, koji treba da snosi odgovornost za (ne)izvršenje imenovane radnje, ali i pacijens, koji po pravilu označava ono što agens treba da uradi. Nepoznat takođe može da ostane i instrument, koji označava sredstvo za postizanje cilja. Birokratski jezik ovde, dakle, govori manje nego što treba.

Pod neodređenošću D. Klikovac podrazumeva i jednu teže uočljivu pojavu. Radi se o „upotrebi takvih leksičkih i gramatičkih sredstava kojima govornik izbegava izjašnjavanje o izvršenosti radnje i dostizanju cilja, tako što između sadašnjeg trenutka i izvršenja radnje postavlja sredničku radnju i obavezuje se jedino na nju“ (Klikovac 2001: 96). Ratković (1988) zapaža da je ovo bila jedna od veoma bitnih odlika političkog jezika.

Od leksičkih sredstava koriste se naročito sledeći glagoli i izrazi: *doprineti*, *uticati*, *stvoriti/obezbediti uslove (za nešto)*, *učiniti sve*, *ulagati napore* (koji, kako zapaža Vuković (1997: 59) može značiti sve od *raduc-kati do rintati*), *pokušavati*, *nastojati*, *podsticati (nešto)*. Ti izrazi obično se kombinuju sa pasivom i bezličnim izrazima:

Tim rezultatima stvorenici su neophodni uslovi za uspešno nastavljanje politike ekonomске stabilizacije [...]

To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da stvaraju uslove i preduzimaju odgovarajuće mere za dalje jačanje našeg izvoza [...] (Šta tačno treba da urade?)

Učesnici dogovora obavezali su se da će podsticati informativnu delatnost [...]

Šefovi država sa svojim ministrima počeli su večeras »Mentonarni samit«, čiji je osnovni cilj zajednički pokušaj izlaska iz ekonomске krize. (Cilj nije izlazak, već pokušaj izlaska.)

Kada izraze o kojima govori Duška Klikovac prevedemo na slovenački jezik, dobijamo: *prispevati*, *pospeševati*, *vplivati*, *ustvarjati/zagotavljati pogoje (za kaj)*, *storiti vse*, *poskušati*, *prizadevati si*, *spodbujati (kaj)*, *sodelovati (pri čem)*, i sledeće primere iz *Dela*:

Občinski izvršni sveti pa bodo spodbudili sklepanje samoupravnih sporazumov o cenah stanovanj in seveda tudi sodelovali pri njihovem oblikovanju.

S takšnim prizadevanjem pa naj bi še v večji meri zagotovili pogoje za vsebinsko uresničevanje ciljev delegatskega sistema. [...] si je Jugoslavija od vsega začetka v neposrednih stikih z obema stranema prizadevala prispevati k miroljubni poravnavi med obema državama.

Prav zato je potrebno storiti vse za čim hitrejše samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnili [...]

Postoji, potom, niz glagola kojima se imenuje samo započinjanje radnje, ali ne i njen uspešan zavрšetak, tj. ostvarivanje konkretnih rezultata, koji se implicitno odlažu na neodređeno vreme: *pokrenuti inicijativu, preduzeti (sve) mere, krenuti (sa nečim), pristupiti (nečemu)* i sl.

Predsednik Korejske republike i predsednik SIV su preporučili da se što pre obrazuje mešoviti komitet za privrednu saradnju, koji će pristupiti neposrednjoj realizaciji sadašnjih ideja i predloga. (Umesto: koji će realizovati sadašnje ideje i predloge.)

[...] a predviđeno je da se, po potrebi preduzimaju i neposredne interventne mere društveno-političkih zajednica u oblasti društvene kontrole cena [...]

Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da nastave praćenje sprovodenja i uopšte primene ovog zakona i da u vezi s tim pokreću određene inicijative i preduzimaju odgovarajuće mere.

To se ocenjuje kao rezultat široke društvene akcije i mera Saveznog izvršnog veća [...]

Kada je slovenački jezik u pitanju, možemo govoriti o glagolima i izrazima: *dati/sprožiti iniciativo, podvzeti (vse) ukrepe, začeti (kaj), pristopiti (k čemu)*, i sl.

Vsi ti v sistemu družbene samozaščite kot najširšega temelja varnosti družbe ukrepajo in aktivno pomagajo pri odkrivanju

in preprečevanju dejavnosti, ki ogroža neodvisnost, ozemeljsko nedeljivost in obrambno sposobnost države.

Ocene gospodarskih razmer v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji nas opozarjajo na nekatere negativne tendence, ki postajajo zaskrbljujoče in terjajo takojšnje ukrepanje.

To pomeni, da bo združeno delo v tem letu lahko uspešnejše začelo prevzemati svoje odgovornosti v urejanju tokov družbene reprodukcije.

Posredništvo između sadašnjeg trenutka i željenog cilja može se postići i imenicom odgovarajućeg značenja: *politika, aktivnosti* i sl. U nastavku su navedeni najpre primeri iz Borbe, a potom iz Dela.

[...] *ostvarivanje politike ekonomske stabilizacije* [...] (Ne ostvaruje se ekonomska stabilizacija, već samo politika ekonomske stabilizacije.)

U Saveznom komitetu za informacije juče je potpisani dogovor SIV i izvršnih veća republika i pokrajina o zajedničkoj politici rešavanja materijalnog položaja [...]

Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojni politiku zaključila je da bi valjalo intenzivirati aktivnost svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava [...] (Ovako govornik zahteva mnogo manje nego da je rekao: *da samoupravne organizovane snage našeg društva treba da podstiču i usmeravaju proces udruživanja rada.*)

Republiška konferenca SZDL in republiški svet zveze sindikatov sta na skupni seji obravnavala vsebino in oblike družbenopolitične aktivnosti v pripravah na volitve 1974. (Umesto: sta načrtovala priprave na volitve.)

Odlok bo začel veljati s 1. februarjem 1978, ko mora biti v skladu z resolucijo o politiki izvajanja družbenega plana Jugoslavije za obdobje 1976–1980 v letu 1978, sprejet dogovor republik in pokrajin o politiki cen v letu 1978.

Odlaganje rezultata postiže se i gramatičkim sredstvima, a to su pre svega potencijal i komparativ, koji se često koriste zajedno. Slede neki primeri iz Borbe.

*U zaključcima Veća ističe se da je i pored pozitivnog delovanja sistema plaćanja u celini bilo teškoća i problema, što zahteva dalje analize i mere kojima **bi se obezbedila** još **doslednija primena i potpunije** ostvarivanje novog sistema plaćanja. (Umesto konkretnijeg: *analize i mere koje će obezbediti doslednu primenu i potpuno* ostvarivanje novog sistema plaćanja.)*

*Predsednik Kim Il Sung i predsednik SIV Bijedić **detaljnije** su razmotrili razne inicijative za saradnju [...] (Umesto: **detaljno** su razmotrili.)*

*Zbog toga se u kolektivima predlaže da formulišu **što adekvatnije** zakonske odredbe (Zašto ne: da formulišu **adekvatne** zakonske odredbe?)*

*neophodno je učiniti napor da se uloga i zadaci Sindikata **jasnije i kompleksnije** regulišu i u odgovarajućim delovima zakona **preciznije** razrade (Od nepoznatog agensa bismo mnogo više mogli da očekujemo kada prilozi ne bi bili u komparativu, već u pozitivu.)*

A zatim primeri iz *Dela*:

*Mobilizirati **bi morali** prav vse za boljše in učinkovitejše gospodarjenje.*

*Menili so zlasti, da je treba cilje ekonomske politike v tem letu **jasneje** opredeliti. Bolj je tudi treba zaostriti boj za **učinkovitejše** gospodarjenje, za **boljši** odnos do dela in racionalno ravnanje. (Umesto: jasno, učinkovito, dober.)*

*Z novo ustavo smo ustvarili **realnejše** možnosti in pogoje za uspešen spopad s temi, že skoraj kritičnimi problemi. (Naštoto ne **realne**?)*

*V novih dopolnjenih določbah o družbenem planiranju so **jasneje** uveljavljene zahteve, **naj bi bolj upoštevali** tudi širše in **dolgoročnejše** potrebe družbenega razvoja ter **večje** usklajevanje pri nastanku in izpolnjevanju plana.*

*Prav zato je potrebno storiti vse za **čim hitrejše** samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnili.*

Izbegavanje izjašnjavanja o rezultatu može se postići i upotrebom nesvršenih umesto svršenih glagola:

*Stoga je i predlog da se prethodno **utvrđuju** zajedničke potrebe, tačnije njihovi bilansi i **usklađuju** sa mogućnostima naišao na podršku na današnjoj sednici saveta.* (Birokrati se obavezuju da će potrebe i bilanse *utvrditi i uskladiti*, ali ne i da će ih *utvrditi i uskladiti*.)

*Ovakva, nimalo ružičasta slika, bila je povod da sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomski kretanja i razvojnu politiku juče **raspravlja** o aktuelnim pitanjima udruživanja rada i sredstava* (Autor nije rekao da li su ova pitanja na kraju i raspravljena.)

Primeri iz *Dela*:

*Priznati moramo, da nismo storili dovolj, da bi te odločitve učim večji meri **uresničevali** v praksi.*

Pogledajmo jedan primer iz *Borbe*, u kome su ova tri gramatička sredstva udružena:

*Napomenuo je da dosadašnji napor i za **trajnije** rešavanje problema gubitaka nisu dali očekivane rezultate i da bi se **moralo organizovanijom** društvenom akcijom **odlučnije** otklanjati uzroci gubitaka na **dugoročnijoj** i **stabilnijoj** osnovi.* (Umesto: da ti i ti radi **trajnog** rešavanja problema moraju **organizovanim** društvenom akcijom **odlučno** da otklone gubitke na **dugoročnoj** i **stabilnoj** osnovi.)

Odgovornost govornik može izbeći i upotrebom glagola *zaključiti* umesto *odlučiti* (zadržavajući reknciju glagola *odlučiti!*), te imenice *opredelenje* umesto *odлука* ili *odredba*.

Zaključeno je da nadležni savezni organi hitno razmotre kretanja cena i utvrde da li su korekcije cena koje se u nekim oblastima vrše u poslednje vreme u skladu sa društvenim dogovorom o sprovodenju politike cena za 1975. godinu.

Zaključeno je da se izradi izveštaj o ispitivanju porekla imovine u BiH [...]

Zaključeno je, stoga, da se u sekciji za vuču održe hitni sastanci svih društveno-političkih organizacija [...]

[Z]aključeno je isto tako da se hitno razmotri potreba donošenja mera radi usklađivanja aktivnosti i povezivanja izvoza i uvoza [...]

[N]eophodno je učiniti napor da se uloga i zadaci Sindikata jasnije i kompleksnije regulišu i, polazeći od ustavnih opredelenja, u odgovarajućim delovima zakona preciznije razrade

Za ovu pojavu nisu pronađeni adekvatni primeri u *Delu*.

Pomoću ovih sredstava, dakle, birokrata obećava da će neku radnju započeti, ali ne i da će je izvršiti, odnosno obavezuje se da će obaviti posredničku radnju između sadašnjeg trenutka i one kojom se dostiže cilj, ali ne i tu drugu – obećava, znači, manje nego što bi trebalo. Na taj način on uspešan završetak radnje odlaže na neodređeno vreme, ograjuće se od odgovornosti i izbegava moguću kaznu zbog toga što nije izvršio ono što je obećao, dok čitaoci (ukoliko se ne udube u tekstu) ostaju pod utiskom da su im političari dali obećanja i da su se obavezali da ih ispune.

Mehanizam koji je komplementaran izbegavanju odgovornosti jeste preuveličavanje svojih zasluga ili truda. To se postiže upotrebom glagola *stvarati/ostvariti* uz imenice koje ne znače dostignuće, zatim glagolom *zalagati se*, te izrazom *činiti napore*. Primeri iz *Borbe*:

Članovi Saveta su se založili da se ciljevi naznačeni u dokumentu o politici ekonomске stabilizacije još preciznije definisu [...]

[...] neke veće organizacije udruženog rada koje stvaraju bitke ili posluju na granici rentabiliteta [...]

[...] tim pre što se upravo danas svuda ulažu napor i da se poboljša materijalno stanje i reše drugi problemi u železničkom saobraćaju [...]

Dakle, predstoje napor i da se u praksi ostvare principi samoupravnog planiranja [...]

Primeri iz *Dela*:

Udeleženci današnje razprave so se zavzeli za to, da bi morali povsod čimprej ustanoviti samoupravne interesne skupnosti, da pa s tem ne bi smeli tako hiteći.

[O]d gospodarstva ne bomo zahtevali več, kot to dovoljuje njegov ustvarjeni dohodek in s tem njegov ekonomski položaj. [...] marveč bo treba vse sile še trdneje povezati in uskladiti naše napore [...]

Na posvetovanju so se zavzeli za to, naj bi vse organizacije socialistične zveze, od republike in občine do krajevnih skupnosti, storile vse, da bi priprave na uresničitev ustave, predvsem volitve delegacij in delegatov, izvedli tako, kot je treba.

U ovim primerima se, dakle, birokratskim jezikom govori više od onoga što je istina: kreira se neka druga stvarnost, u kojoj je govornik vredniji, agilniji i uspešniji nego što zapravo jeste.

Zaključak

Na osnovu analize jezika *Borbe* i *Dela* iz perioda 1974–1979 može se zaključiti da je novinarski jezik u Srbiji i Sloveniji u tom periodu bio pod jakim uticajem birokratskog stila. Do toga je došlo zbog prilično ne-povoljnih privrednih i političkih okolnosti pred kraj socijalizma u SFRJ. Pomoću neodređenosti kao sredstva birokratskog stila, odnosno pomoću različitih leksičkih i gramatičkih sredstava autori mogu iz svojih izjava na prikriven način izostaviti relevantne informacije. Obično je to agens, koji bi trebalo da snosi odgovornost za (ne)izvršene aktivnosti, ili pak pacijens, koji po pravilu označava ono što bi agens trebalo da uradi. Nepoznati mogu ostati i instrument, koji označava sredstvo za ostvarivanje cilja, kao i mesto radnje. Pored toga, govornik može da izbegne i izjašnjavanje o izvršenosti radnje i ostvarivanju cilja ili da imenuje samo početak radnje, odnosno da obeća da će neku aktivnost započeti, ali ne i da će je završiti. Najzad, pomoću neodređenosti birokrata može preterano istaći svoje sluge ili trud.

Literatura

- Bgarski, Ranko (1994). *Jezik od mira do rata*. Beograd: Beogradski krug.
- Dular, Janez (1974). Zvrstnost slovenskega publicističnega jezika, u: *X. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 1.–13. julija 1974. Predavanja*, Ljubljana: Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta – Oddelek za slovanske jezike in književnost, 41–52.
- Dular, Janez (1985). Teoretična izhodišča, u: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množečnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur: Peter Štefanič, Ljubljana: Delavska enotnost.
- Enciklopedija Slovenije 1 – (1987–2002)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Flis, Drago (1985). Jezik kot sprevrnjena zavest, u: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množečnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur: Peter Štefanič, Ljubljana: Delavska enotnost.
- Forstnerič, France (1985). Novinarjeva zavezost bralcem in virom informacij v samoupravni ureditvi iz izraznega stališča, u: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množečnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur: Peter Štefanič, Ljubljana: Delavska enotnost.
- Herman et al. (1983). Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu, u: *Slovenština v javnosti: Posvetovanje o slovenskem jeziku*, Ljubljana: Republiška konferenca SZDL Slovenije – Slavistično društvo Slovenije, 25–30.
- Klajn, Ivan (1991). Izbor reči i obrta; Značenje reči, u: *Jezički priručnik* [zbornik], Beograd: Radio-televizija Beograd, 145–184, 185–199.
- Klikovac, Duška (2001). O birokratizaciji srpskog jezika, u: *Naš jezik* knj. XXXIV, br. 1–2, Beograd, 85–110.
- Koprivec, Jak (1985). Birokratšina ni otrok samoupravljanja, u: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množečnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur: Danilo Domanjko, Ljubljana: Delavska enotnost.
- Moder, Janko (1984). *Jezikovno razsodišče 1980–1982*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Ratković, Marina (1988). *Lingvistička analiza političkog jezika (u dokumentima 13. kongresa SKJ)*. Neobjavljena magistrska naloga, Filološki fakultet, Beograd.
- Timotijević, Kosta (1982). Odnos prema tuđicama, u: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], Beograd: Prosvetni pregled, 89–93.
- Toporišič, Jože (1981). *Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika*, u: *Jezik in slovstvo*, letnik 26, številka 6, 193–199, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

Toporišič, Jože (1991). *Družbenost slovenskega jezika. Sociolinguistična razpravljanja*, Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Toporišič, Jože (2004). *Slovenska slovница*, Maribor: Obzorja.

Vuković, Branko (1997). *Naše jezičke boljke*. Podgorica: Pokret dd.

Jelena Budimirović

VAGUENESS AS BUREAUCRATIC STYLE FEATURE IN SERBIAN AND SLOVENIAN DAILY PRESS IN THE SOCIALIST PERIOD

Summary: The main purpose of the bureaucratic style is not communicative, but ritually-ideological. Such a style serves as a means of linguistic manipulation and provides bureaucrats with a monopoly in decision-making. In the Serbian language, the bureaucratic style reached its peak in socialism, and in the Slovene language it developed under the influence of the Serbian, that is, the Serbo-Croatian language. In this article, we analyse indeterminateness as a means of bureaucratic style in the period 1974–1979 in Serbia and Slovenia. As an adequate material for such an analysis, we chose the Serbian newspaper "Borba" and the Slovenian "Delo". The analysis describes the grammatical and lexical means of language bureaucratization and explains its effects in the sociolinguistic context.

Keywords: *bureaucratic style, indeterminateness, Borba, Delo, socialism*

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.5>

811.1111'367.625

Originalni naučni rad

Primljen: 10.07.2020

Prihvaćen: 18.011.2020

Božana M. Tomić

Slobomir P Univerzitet

Jelena V. Šajinović Novaković, Emir Z. Muhić

Filološki fakultet Banja Luka

POLISEMIJA I UPOTREBA GLAGOLA KOMUNIKACIJE CALL U RAZLIČITIM DISKURSIMA

Sažetak: Ovaj rad se bavi semantičkim sadržajem glagola *call* koji pripada tematskoj skupini glagola načina komunikacije i njegovom upotrebom u pisanim i govornim diskursu. Fokus je na raslojavanju njegovih polisemantičkih značenja u različitim tipovima diskursa. Analiza je sprovedena na prikupljenom materijalu dnevne štampe razvrstane prema različitim tematskim domenima. Domeni obuhvataju sljedeće rubrike: ekonomiju, kulturu, politiku, sport, tehnologiju, COVID-19, a dodatno su uvrštene i pripovijetke kao korpus književnih tekstova i transkripti intervjuja kao reprezentativni uzorak govornog jezika. Rad predstavlja dio istraživanja upotrebe različitih tipova glagola u različitim tipovima diskursa.

Ključne riječi: komunikativni glagol *call*, funkcija, diskurs dnevne štampe.

Uvodna razmatranja

Među glagolima komunikacije i transfera ideja, prema Beth Levin (Levin, 1993), nalaze se brojni glagoli, svrstani u više grupa: glagoli kojima se prenosi poruka (*ask, cite, demonstrate, ...*), glagoli načina komunikacije (*babble, call, murmur, ...*), glagoli koji sadrže značenja instrumenta komunikacije (*phone, sign, e-mail, ...*), glagoli *talk* (sa još samo jednim članom *speak*), glagoli *chitchat* (*argue, chat, chitchat, ...*), glagoli *say*, glagoli iskazivanja negodovanja i pohvale (*complain, boast, brag, ...*), glagoli savjetovanja (*alert, warn, ...*). Od ovih podgrupa, po broju članova naj-

brojnija je grupa glagola načina komunikacije: *babble, bark, bawl, bellow, bleat, boom, bray, burble, cackle, call, carol, chant, chatter, chirp, cluck, coo, croak, croon, crow, cry, drawl, drone, gabble, gibber, groan, growl, grumble, grunt, hiss, holler, hoot, howl, jabber, lilt, lisp, moan, mumble, murmur, mutter, purr, rage, rasp, roar, rumble, scream, screech, shout, shriek, sing, snap, snarl, snuffle, splutter, squall, squawk, squeak, squeal, stammer, stutter, thunder, tisk, trill, trumpet, twitter, wail, warble, wheeze, whimper, whine, whisper, whistle, whoop, yammer, yap, yell, yelp, yodel*. Levinova je kao osnovu za grupisanje glagola odredila njihove sintaksičke osobine, ali njihovo značenje i upotreba pokazuju da se neki glagoli prepliću sa glagolima animal sounds i sound emmission, kao i glagolima neverbalne ekspresije, neki od njih mogu biti upotrijebljeni u komunikativnom i nekomunikativnom značenju, i dalja analiza ovih glagola bi trebala da dopriene razjašnjenju nekih od preplitanja među klasama i njihovom sintaksičkom ponašanju.

Od interesa za ovo istraživanje je glagol *call*. On se nalazi i u podjeli koju su napravili Biber i dr. (2007) prema kojoj postoji sedam kategorija glagola. Među tih sedam kategorija nalaze se i glagoli komunikacije. Oni predstavljaju potkategoriju glagola aktivnosti koji uključuju komunikaciju. Pored glagola *call* u toj kategoriji su još glagoli *ask, announce, discuss, explain, say, shout, speak, state, suggest, talk, tell i write*. Na osnovu aspekta sintakse i semantike u engleskom jeziku, Rajendran (2006) glagol *call* svrstava u grupu glagola dozivanja, a kao što smo pokazali, Levinova (1993) ga svrstava u grupu glagola koji izražavaju način govorenja, budući da se, kao i što im samo ime kaže, ova grupa glagola među sobom razlikuje po načinu na koji izražavaju zvuk. S obzirom na komunikativnu prirodu ovih glagola, subjekti rečenica u kojima se javljaju su uglavnom **živi** referenti.

S obzirom da su neki glagoli komunikacije veoma česti u korpusima novinskog jezika (*tell, say, call, ...*), naša je pretpostavka da su polisemični, te da su i njihove sintaksičke osobine uslovljene tom polisemičnošću. Tako glagol *call* ima niz sljedećih značenja: 1. *use a name for someone/something; 2.describe or refer to someone/something in a particular way, 3.telephone someone, 4. to speak loudly, or to shout to someone who is not near you, 5. to say loudly the names or numbers on a list, 6.ask/tell someone to come, usually so that you can talk to them, 7.say/announce that an event such as a meeting or election is going to happen, 8. visit a place/person, 9.say what will happen, 10.of animals, 11.in sports, 12.in card ga-*

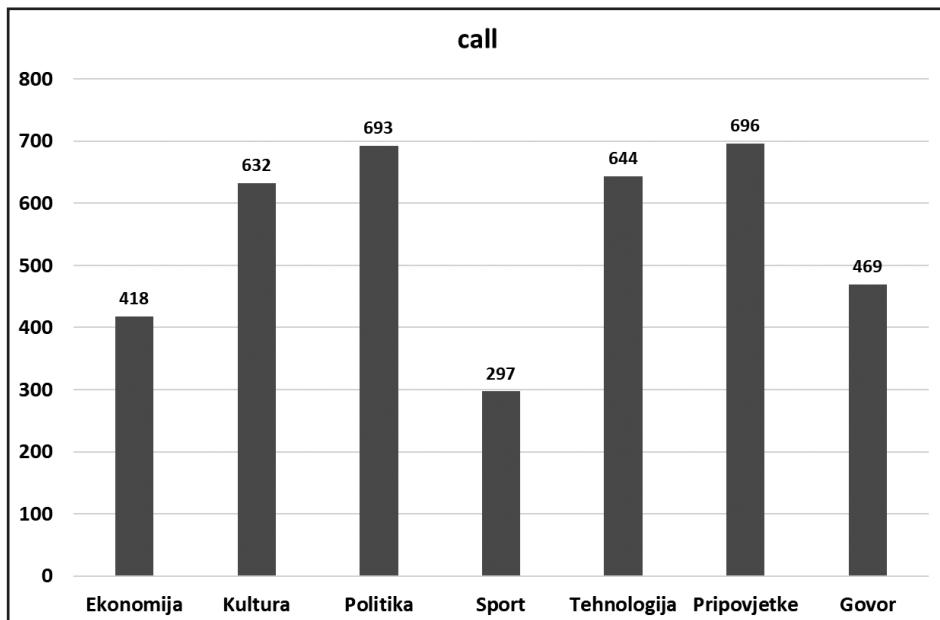
mes, 13. shout to lead dancers. Kao što se može vidjeti iz ovog spiska značenja, zapravo samo značenja navedena pod brojem 4. i 5. navode „način“ komunikacije (*loudly*), dok se ostala značenja ili vezuju za tipične dopune (objekatske i sl.) ili se stavljuju u kontekst različitih situacija u kojima se neke od ovih upotreba/značenja glagola *call* mogu naći. Takođe, ovaj glagol formira i niz frazalnih glagola: *call after, call away, call back, call by, call down, call for, call forth, call in, call off, call on, call out, call round, call up, call upon*. Dakle, kao i neki drugi frekventni glagoli, i ovaj glagol je izuzetno polisemičan. Njegovo osnovno značenje može biti „govoriti glasno nekome“, što je i jedan od razloga zašto je ovaj glagol svrstan u glagole načina komunikacije, ali to ne znači nužno da je i takvo značenje nafrekventnije u upotrebi. Stoga smo odlučili da vidimo koje su upotrebe i značenja karakteristična za pojedine diskursne tematske domene.

Metode i cilj

Ovaj rad analizira pojavu komunikativnog glagola *call* u okviru različitih tipova diskursa. Korpus za ovo istraživanje sastoji se od članka dnevnih novina *The Guardian*. Analizirano ješestrubika i to tekstovi oekonomiji, kulturi, politici, sportu, tehnologiji, COVID-19, a u korpus su uvršteni transkripti intervjua i književni tekstovi, kratke pripovijetke prije svega. Svaki od pomenutih korpusa sadrži po milion riječi. Cilj rada je utvrditi u kojim se od tih različitih tematskih domena najčešće javlja glagol komunikacije *call*, te predstaviti učestalostovog glagola u svakom od navedenih oblikatexta. Prilikom analize, kombinovali smo kvalitativnu, kvantitativnu i komparativnu metodu. Kvalitativna i kvantitativna metoda su nam omogućile da dobijemo rezultate koji se tiču semantike glagola *call* i frekvencije njegove upotrebe, dok je komparativna metoda omogućila da uočimo razlike i sličnosti između analiziranih tematskih domena dnevne štampe.

Analiza

U analiziranom korpusu, od svih glagola navedenih u grupi glagola načina komunikacije, samo nekoliko njih: *cry, shout, sing, snap, whisper* i *yell* javljaju se u preko 100 slučajeva, a glagol *call* ima najveći broj javljanja, 4547 primjera upotrebe u svim korpusima zajedno.

Slika 1. Broj glagola u različitim domenima diskursa

Slika bi se mogla dopuniti i nekim potpodjelama, pa tako po sintaksičkim kriterijumima, na primjer, od ukupnog broj svih tipova rečenica i konstrukcija u kojima se javlja, nalazimo 926 primjera zavisnih nominalnih klauza s tim komunikativnim glagolom. Glagol *call* se javlja u nominalnim klauzama i u pisanom i govornom diskursu, ali neki tekstovi, kao na primjer tekstovi o sportu, imaju manju sklonost ka upotrebi ovog glagola u ovoj vrsti klauza, čemu svjedoči svega 51 zabilježen primjer. U najvećem broju primjera glagol *call* u okviru nominalnih klauza se javlja u priopovijetkama (149) i tekstovima o politici (147). Prema rezultatima analize, glagol *call* se češće javlja u finitnim klauzama: nominalnim relativnim klauzama i nominalnim *that*-klauzama i to u 67% analiziranih primjera. U okviru nominalnih relativnih klauza javlja se u 519 primjera, što je više od polovine ukupnog broja analiziranih primjera. U okviru nefinitivnih infinitivnih klauza sa *to*, glagol *call* se javlja u 1/3 analiziranih primjera, odnosno 299 puta.

Glagol *call* u različitim domenima dnevne štampe

Kao što smo i pretpostavili *call* se u značenju „načina komunikacije“ u smislu „dozivati“ dovoljno glasno da te neko čuje ko je udaljen se nalazi u vrlo malom broju slučajeva:

*And he called all the other nominees up on stage.
Because he was the only one who would stand up to me and
call me out.*

Očito u našem korpusu nema puno situacija kao što su ove u kojima se opisuje situacija u kojoj je potrebno nekoga glasno dozivati. Češće se glagol *call* koristi u smislu pozvati telefonom, znači kao glagol komunikacije kojim se implicira instrument, sinoniman sa telefonirati ili pozvati nekim drugim putem:

You can't call your leader and say I don't have confidence in you and then be told you can carry on, so you knew what was going to happen.

*Anyone who is concerned should call 0800 0686 727 for free.
In the pub that night, my friend Keith Underhay and I decided to call the hotel.*

With any major reform needing a vote from the 130,000 membership and the next annual general meeting not scheduled until November, British Cycling was forced to call the EGM.

Značenje koje je u rječniku stavljeno na prvo mjesto, 1. *use a name for someone/something*, kao i drugo značenje 2. *describe or refer to someone/something in a particular way*, 3. *telephone someone* dosta se preklapaju, ali su istovremeno i veoma česti u našim korpusima:

*It is Sir Craig but I'm very happy for you to call me Craig.
He has been detained largely in solitary confinement for over nine months – both the UN and Amnesty International call it torture – and he currently faces up to 18 years in prison for his work to improve his country.*

We call those people 'plant-based' as they do not embrace a full vegan lifestyle, they just eat plants.

No wonder they call him the Golden Child.

Glagol *call* se često javlja u sintaksičkoj strukturi: *Call + NP +NP /*

Adj:

During the past week, Conservative MPs have rounded on Corbyn, attacking him over his historic support for Maduro, who has called the Labour leader a friend of Venezuela.

Tyrie called him “delusional” as well as “evasive, repetitive and unrealistic”.

U mnogim slučajevima koriste se navodnici kako bi se istakao čin „nazivanja“, „davanja imena“ nekome ili nečemu. Međutim, to imenovanje je često i kvalifikovanje osobe i pojave. Ovakvo značenje glagola *call* javlja se u svim analiziranim materijalima, a najfrekventije je u tekstovima o kulturi:

For Ward, Foray also became Nell Fenwick, the girlfriend of Canadian Mountie Dudley-Do Right and target of villain Snidely Whiplash, as well as George of the Jungle’s girlfriend Ursula, who for some reason George always calls “Fella”.

U ovom primjeru početak je relativna rečenica koja ističe da se neka osoba iz nepoznatog razloga obraća kolokvijalnim oblikom lekseme *fellow >Fella*, a slični rečenični konteksti u kojima se označava nesigurnost i neodređenost u imenovanju neke osobe ili pojave su česti u svim korpusima, a navešćemo samo iz nekoliko tipova:

It is Sir Craig but I’m very happy for you to call me Craig.

Or as we call it here, my “Faceversary.”

This election failed to produce the majority we needed, it is impossible to call the campaign anything but a failure.

But the wave of emotion – call it momentum – was with Shrubsole.

Kao i u navedenim primjerima, imenovanje je ne samo dio pripisivanja određenog pozitivnog ili negativnog karakterisanja pojave, već je i dio procesa razmišljanja o osobi/pojavi, te je na određeni način i indirektni govorni čin procjene i kvalifikovanja. To potvrđuju i slučajevi kada se nazivanje neke pojave na određeni način dodatno eksplisira:

They call it the “experience economy”, which gives it the sense of a grand theory.

Ovakvo značenje se izuzetno često javlja u relativnim rečenicama, (pseudocleft), u novinskim tekstovima o ekonomiji i sportu, te posebno posvećujemo pažnju ovom tipu klauza.

Nominalne relativne klauze se uvode nominalnim relativnim zamjenicama, a nominalne relativne klauze sa glagolom *call* najčešće se uvode zamjenicom *what*. Najveći broj primjera ovakvih nominalnih relativnih klauza pronađen je u korpusu politike (99), zatim pripovijedaka (83), i tehnologije (72). Analizirani glagol je skoro podjednako zastupljen u korpusima govora (68), COVID-19 (62), ekonomije (57), i kulture (56), dok je rijedak u sportu (22).

Nominalna relativna klauza sa glagolom *call* se najčešće javlja u funkciji prepozicionog komplementa prepozicijama *in, of, after, from, on, about, with, through*, a glagol *call* se obično kombinuje sa centralnim modalnim glagolima u tekstovima o ekonomiji kao u primjeru a) ili je pasiviziran u tekstovima o sportu kao u primjeru b):

This, like so many of the answers trotted out by her (also uncomfortable) team is an example of what Dr Johnson might have called “a last refuge of the political scoundrel”.

His abrupt retirement during the 2012 US Open left the United States without an active men’s grand slam champion for the first time in 129 years, since the inception of what then was called the US National Championships.

I u novinskim tekstovima o politici glagol *call* ima tendenciju kombinovanja sa centralnim modalima i to sa modalima *would* i *might*, marginalnim modalom *used to* i polumodalnim oblikom *have to* u nominalnim relativnim klauzama:

He produced pivotal reports on conditions in East Anglia, Sussex and the Vale of Evesham, repeatedly exposing what would now be called modern slavery.

“We may be better or worse people, happy or miserable, successful or failing, but what we are, within these wider categories, how we define ourselves, as opposed to how we are genetically defined, is what we call ‘taste’.

U novinskim tekstovima o kulturi nalazimo ovakve klauze sa glagolom *call* i u subjekatskoj poziciji, što omogućava da se akcenat stavi na iznošenje stava o rečenom ili davanje zaključaka:

*But what TV producers like to call “jeopardy” is largely absent.
The Republic of Convicts is what they call the Perm region.*

U istom korpusu, glagol *call* se javlja u okviru nominalnih *wh*-klauza koje imaju funkciju komplementa relativnih klauza koje se uvode relativnom zamjenicom *who*:

Toe-curlingly, he continued: “I find myself a president of a body of men who are what I call shilly-shallying.

Kao komplement subjektu, nominalne *wh*-klauze se najčešće javljaju i u novinskim tekstovima o tehnologiji:

It is not what I would call snappy, but the Fire HD 8 scrolled, launched apps and switched between apps without any moments of lag that made me question whether I actually tapped a button or not.

U korpusu COVID-19, ova vrsta klauza takođe se često javlja, skoro uvijek sa centralnim modalnim glagolima:

- a) *What he called a “federal bottleneck” was so bad that he had authorised New York authorities to contract out testing to private laboratories.*
- b) *It’s never been what you might call a bustling metropolis, two hours’ drive from Sydney.*

Relativnew *wh*-klauze sa glagolom *call* se javljaju i u govornom jeziku:

- a) *In fact Fay had an idea for a piece of agitprop or a happening, she was unsure what to call it but if it were carried through it could not fail to make a difference.*
- b) *What Charlie called their flat was in fact the top two floors of a four-storey terrace in a well-to-do but busy street.*

Glagol *call* u značenju: say/announce that an event such as a meeting or election is going to happen, tipičan je za tekstove o politici i ekonomiji, kao što je i očekivano. Glagol *call* sa ovim značenjem zahtijeva imeničku frazu u funkciji direktnog objekta:

They were made doubly difficult by the fact that Theresa May called the general election, so they were fought on national issues.

May called the election to win a mandate on Brexit.

Alternatively, Brokenshire could call a fresh election to yet another new assembly.

Nominalne *that*-klauze

Glagol komunikacije *call* se rijetko javlja unutar nominalne *that*-klauze. Većina primjera ovih klauza je pronađena u tekstovima o politici (20), zatim u tekstovima o kulturi i tehnologiji (15), pripovijetkama (14), govoru (13), ekonomiji (12) i COVID-19 (11), a najmanji broj primjera je zabiljezen u tekstovima o sportu (8). Navećemo neke od primjera pomenute upotrebe ovog glagola:

Was it true that you advised Theresa May to call that election? Stolid logic suggested that something called “conditioner” could only improve the condition of your hair; on the other hand, why pose the question if there wasn’t a valid choice of answer?

U političkim tekstovima ovaj glagol se javlja u nefinitnom *ing*-obliku u funkciji subjekta u nominalnoj *that*-klauzi (b):

b) *Theresa May was warned that calling a snap election in June would carry a lot of risk in a leaked memo from veteran Conservative campaign adviser Sir Lynton Crosby, it has been revealed.*

Funkcija subjekta (a) i funkcija postmodifikatora pridjevske fraze (b) su glavne funkcije koje *call* vrši unutar *that*-klauza u novinskim tekstovima o kulturi. Glagol *call* se tada javlja u obliku prezenta infinitiva:

- a) *To say more would be to spoil the truly unexpected climax that Smile reaches, but suffice to say that **to call** this the least Roddyesque of Doyle's work would be an understatement.*
- b) *I once joked that I was tempted **to call** my book "The Girl With the Hammer and Sickle Tattoo", although in truth, despite her admiration for her communist father, Anna would have scoured that emblem off her flesh after the Soviet tanks rolled into Prague in 1968.*

U jeziku tehnoloških tekstova glagol *call* se često javlja u okviru restriktivne relativne klauze koja je umetnuta u nominalnu *that*-klauzu koja vrši funkciju direktnog objekta glagolu *say*:

*The company said that real customers who **had called** the store would have received other information from Apple that informed them of their rights under consumer law.*

Sklonost ka kombinovanju sa partikulama *off*, *on* i *forkomunikativni* glagol *call* pokazuje u tekstovima o COVID-19. Semantički, takve kombinacije su idiomatske, a *call for* je nejfrekventniji višečlani glagol-koji se koristi u ovom tipu teksta:

*It's for a good reason that the UN secretary general **has called for** a global ceasefire; humanitarian actors need all possible space to respond to the present pandemic.*

Uporedimo li sve funkcije nominalnih *that*-klauza u analiziranom korpusu dolazimo do sljedećeg: primjera nominalne *that*-klauze sa funkcijom komplementa subjektu i funkcijom apozitiva nema, ni u govornom ni u pisanom tekstu, iako ova vrsta klauza može da vrši ove funkcije.

Infinitivne klauze sa *to call*

Sudeći po broju primjera, glagol *calls*ene javlja često u okviru infinitivnih klauza sa *to*. Najfrekventnija upotreba ovog glagola je zabilježena u korpusu kulture (56), pripovijedaka (52) i COVID-19 (45), a zatim u govoru (40) i ekonomiji (35), a skoro podjednako je zastupljen u korpusima politike (28), tehnologije (22) i sporta (21).

U analiziranom pisanom i govornom diskursu, nefinitne infinitivne kluze sa *to* obično vrše funkciju direktnog objekta (a), osim u u korpusu COVID-19 gdje se infinitivna kluza sa glagolom *call* obično javlja u funkciji postmodifikatora imeničke fraze:

- a) *She continued to call me and visit me at home with little gifts of pretty rings and bracelets she had picked up at street fairs.*
- b) *Whitmer said she has asked for permission to call the national guard for “humanitarian purposes” and the US army corps of engineers to help build temporary hospitals.*

Infinitivnu kluzu sa *to call* kao komplementom imaju imenice koje izražavaju odluku ili namjeru poput: *decision, intention*; davanje saglasnosti/šanse: *permission, opportunity, chance*; neophodnosti: *need*; neuspjeha: *failure, mistake*; mjesto/vrijeme: *place, time, campaign*.

U pojedinim tipovima teksta postoje određeni obrasci koji se češće ponavljaju, pa tako u govoru glagol *call* se ponavlja u funkciji direktnog objekta leksičkom glagolu *want* u okviru nominalne relativne kluze koju uvodi relativna zamjenica *whatever*, koja upućuje na nešto što nije određeno ili je nebitno:

And -- but actually, it's when we shut up that there's another kind of talking goes on, our spiritual life or whatever you want to call it.

Pridjevi koji se javljaju sa infinitivnom kluzom sa *to call* kao komplementom su pridjevi koji izražavaju stav: *right, unfair*; sigurnost: *safe, dangerous*; mogućnost: *impossible, available*; osjećanja: *embarrassed, tired, proud* i sl.:

But with a Fixed-term Parliament Act in place it's very difficult to call an early general election.

Stilska preferencija novinara koji pišu rubrike o kulturi i politici ogleda se i u upotrebi infinitivne kluze sa *tou* funkciji subjekta. Navodimo primjer iz tekstova o politici:

To call raising their seats from eight to 12 “a 50% increase” is abuse of statistics.

U analiziranom korpusu nisu pronađeni primjeri infinitivnih kluza sa *to* koje vrše funkciju komplementa subjektu i funkciju apozitiva. Vidjeli smo da ni nominalnih *that*-kluza nema u pomenutim funkcijama.

Zaključak

U analiziranom pisanom i govornom diskursu, glagol *call*je, poslije glagola *tell* i *say*, jedan od najfrekventnijih glagola komunikacije uopšte. Bez obzira kako ga svrstali, u glagole načina komunikacije, ili kao glagol dozivanja, on je polisemičan, pa se njegova upotreba u svakom domenu analiziranih korpusa novinske štampe u različitoj mjeri pojavljuje sa tendencijom da pokazuje usmerenje ka dominantnijem korišćenju ovog ili onog značenja. Tako je jedno od obilježja njegova upotreba u okviru nominalnih relativnih kluza i to u korpusu politike, dok je najmanji broj primjera zabilježen u tekstovima o sportu. Vrlo je teško odrediti najdominantniju funkciju koju ove kluze vrše u različitim diskursima pošto funkcije ovih kluza variraju u svakom korpusu. Međutim, treba napomenuti, na primjer, u subordinarnim *call* rečenicama najčešće korištena relativna zamjenica koja uvodi nominalne *wh*-kluze zamjenica *what*. U funkciji prepozicionog komplementa *wh*-kluza najčešće se javlja u korpusima ekonomije i sporta, dok se u funkciji direktnog objekta najčešće javlja u tekstovima o kulturi i politici. Nominalne *wh*-kluze u korpusu COVID-19javljaju se u funkciji subjekta i komplementa objektu, dok se u korpusu pripovijedaka ove kluze obično javljaju u funkciji subjekta i nešto rjeđe kao komplementi u pridjevskoj frazi. Kada se nađe u okviru ove vrste kluza, glagol *call* je harmoničan sa centralnim modalima i to u novinskom tekstu (ekonomija, politika, COVID-19).

Glagol *call* se rijetko javlja unutar nominalne *that*-kluze. Kada se javi unutar ovih kluza, to se dešava u tekstovima o politici, a rijetko u tekstovima o sportu. Ove kluze obično vrše funkciju direktnog objekta u pisanom diskursu, dok u govornom diskursu, one imaju funkciju postmodifikatora u pridjevskoj frazi. U tekstovima o kulturi, glagol *call* skoro podjednako vrši funkciju subjekta i postmodifikatora u pridjevskoj frazi.

Najdominantnija nefinitna klasa nominalnih kluza pronađena u analiziranom korpusu je klasa infinitivnih kluza sa *to*. Najbrojnija upo-

treba ovog glagola u okviru infinitivne klauze sa *to*je zabilježena u pri-povijetkama, dok je manje frekventna u ostalim korpusima. Pored funkcije direktnog objekta, *to*-infinitivne klauze u govornom diskursu skoro podjednako vrše funkciju postmodifikatora u pridjevskoj frazi. Funkciju subjekta imaju u samo nekoliko zabilježenih primjera i to u tekstovima o politici i kulturi.

Literatura

- Biber, D. S., Johansson S., Leech, G., Conrad, S., i Finegan, E. (2007). *Longman Grammar of English Spoken and Written Language*. Pearson Education.
- Brill, I. (2010). *Clause Linking and Clause Hierarchy: Syntax and Pragmatics*. John Benjamins Publishing Company.
- Brown, G. and G. Yule. (1983). *G. Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clark, H. H. and E. Schaefer. (1989). Contributing to Discourse. *Cognitive Science* 13, 259-294.
- Dixon, R.M. V. i A.Y. Aikhenvald (2009). *The Semantics of Clause Linking A Cross-Linguistic Typology (Explorations in Linguistic Typology)*. Oxford: Oxford University Press.
- Đorđević, R. (2007). *Gramatika engleskog jezika*, Beograd: Čigoja štampa.
- Haumann, D. (1997). *The Syntax of Subordination*. Niemeyer: Tübingen.
- Kortmann, B. (2012). *Adverbial Subordination (Empirical Approaches to Language Typology. 18)*, De Gruyter Mouton, Reprint 2012 ed. edition (November 14, 1996).
- Levin, B. 1993. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Quirk et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.
- Radford, A. (2004). *English Syntax: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Radford, A. (2009). *Analysing English Sentences: A Minimalist Approach* (Cambridge Textbooks in Linguistics) 1st Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, C. P. (1995). *Discourse processing of dialogues with multiple threads*. In *Proceedings of the 33rd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*. Cambridge, Mass 26-30 June, 31-38.

- Tannen, D. (2005). *Conversational Style*. Oxford: Oxford University Press.
- Tesniere, L. (2015). *Elements of Structural Syntax*, translated by T. Osborne and S. Kahane. John Benjamins Publishing Company
- Tortora, C. (2018). *Understanding Sentence Structure: An Introduction to English Syntax (Linguistics in the World)*. Wiley-Blackwell.
- Rundell, M. ed. (2007). *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* (2nd ed.). Oxford: Macmillan Publishers.

Izvori

Dnevne novine:

<https://www.theguardian.com/>

Pripovijetke:

Allan, N. (2010). *Flying in the Face of God and Higher Up*. Interzone

227. Ely, Cambs: TTA

Barnes, J. (2004). *The Lemon Table*. London: Johnathan Cape.

Barnes, J. (2011). *Pulse*. London: Johnathan Cape.

Constantine, D. (2015). *In Another Country: Selected Stories*. Manchester: Comma Press.

Gaiman, N. (2006). *Fragile Things: Short Fictions and Wonders*. London: HarperCollins.

Hall, S. (2010). *Butcher's Perfume*. London: BBC Worldwide Limited.

Hall, S. (2017). *Madame Zero*. London: Faber & Faber Ltd.

Ishiguro, K. (2001). *A Village After Dark*. New York: The New Yorker.

Ishiguro, K. (2009). *Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall*. New York: Alfred A. Knopf.

Lessing, D. (2003). *The Grandmothers: Four Short Novels*. London: HarperPress.

Marek, A. (2012). *The Stone Thrower*. Manchester: Comma Press.

McGregor, J. (2012). *This Isn't the Sort of Thing That Happens to Someone Like You*. London: Bloomsbury Publishing Plc.

Oyeyemi, H. (2010). *My Daughter the Racist*. Bath: AudioGO Ltd, BBC Worldwide.

Prawer Jhabvala, R. (2004). *My Nine Lives: Chapters of a Possible Past*. Washington, DC: Shoemaker & Hoard.

Prawer Jhabvala, R. (2011). *Aphrodisiac*. New York: The New Yorker.

Prawer Jhabvala, R. (2011). *A Lovesong for India: Tales from East and West*. Berkley: Counterpoint.

Royle, N. (2017). *Best British Short Stories 2017*. London: Salt Publishing Ltd.

Transkripti

<https://www.bbc.com/news/live/uk-42116319>
<http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3hshxFhHM4dKd3px6Q3NzRF/transcripts>
http://www.asapsports.com/show_interview.php?id=136570
<https://www.rollingstone.com/>
<https://storgy.com/>
<https://www.npr.org/sections/music-interviews/>
<http://www.businessinsider.com/>
<http://www.books slut.com/>
<https://charlierose.com/>
<https://pando.com/>

Božana M. Tomić, Jelena V. Šajinović Novaković, Emir Z. Muhić

POLISEMY AND USE OF THE VERB OF COMMUNICATION CALL IN DIFFERENT TYPES OF DISCOURSE

Summary: This paper deals with the occurrence of the communicative verb *call* within different thematic discourse domains in written and spoken language. The analysis shows that the predominant use of the verb *call* in all domains is that of *naming* and *referring to someone or something*, and the least used is in its meaning of manner of speaking, i.e. *speaking loudly*. One of the typical syntactic structures used in all the domains is a subordinate nominal clause, and so one of the aims of this paper is also to determine similarities and dissimilarities of the verb *call* in different types of nominal clauses, and the functions and characteristics that these clauses have in different types of text.

Key words: communicative verb *call*, polisemy, nominal clauses, function, discourse types.

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.6>

81'42

Originalni naučni rad

Primljen: 23.05.2020

Prihvaćen: 14.09.2020

Emilia Milojević

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH U DISKURSU: KONCEPT *ETHOSA* I ARGUMENTACIJA U DISKURSU TEORIJA ZAVERE

Sažetak: Predmet ovog rada je koncept *ethosa* i tipovi argumenata u diskursu teorija zavere o virusu korona na primeru dva diskursa – srpske doktorke i francuskog doktora. Nakon uvodnih teorijskih razmatranja, akcenat stavljamo na jezička sredstva kojima se u odabranim diskursima gradi diskurzivno *ja, mi i oni*, tj. na načine predstavljanja sebe i drugih u diskursu. Analiza obuhvata i tipologiju upotrebljenih argumenata, kao i osrt na procese zaključivanja koji su jedan od načina ubedivanja publike da prihvati određenu diskurzivnu poziciju koju zastupa govornik. Ističemo važnost razumevanja retoričkih mehanizama radi sprečavanja diskurzivnog obmanjivanja slušalaca od strane govornika i prihvatanja svakog diskursa kao istinitog bez ikakvog promišljanja o jezičkim mehanizmima koji i najneverovatniju teoriju zavere mogu diskurzivno predstaviti tako da zvuči istinito i logično.

Ključne reči: *ethos*, analiza diskursa, teorije zavere, argumentacija, retorika

1. Uvod

Diskurs je neodvojiv kako od konteksta u kojem nastaje, tako i od osobe koja ga stvara. Govornik, koristeći se različitim verbalnim sredstvima, ali i intonacijom, tempom govora, neverbalnim ponašanjem, nesvesno ili namerno, bilo da eksplicitno govori o sebi i svojim kvalitetima ili ih samo nagoveštava, projektuje određenu sliku o sebi kroz ono što govori koja nesumnjivo utiče na način na koji će publika primiti dati diskurs i stoga zauzeti određenu diskurzivnu poziciju.

U ovom radu proučavaćemo *ethos* i argumentaciju, i kroz analizu diskursa pokušaćemo da odgovorimo na pitanje kojim jezičkim i reto-

ričkim sredstvima govornici u kontekstu teorija zavere grade sliku o sebi kroz diskurs, kako ta slika evoluira i kako predstavljaju druge aktere u diskursu. Pošto se *ethos* po definiciji nalazi „na raskršću disciplina: retorike, pragmatike, sociologije“ (Amossy, 1999: 127) osvrnućemo se i na uglove gledanja različitih disciplina koje preuzimaju termin *ethos*. Pošto se naša analiza ograničava na diskurs teorija zavere i pošto ovaj tip diskursa nije specifičan samo za našu zemlju, već predstavlja rasprostranjen sociološki fenomen i diskurzivnu praksu, analiziraćemo diskurs narodne poslanice i doktorke Nade Kostić u Skupštini Srbije maja 2020. godine, kao i diskurs francuskog doktora Lika Montanjea prilikom gostovanja na kanalu *France Soir* iste godine.

2. Koncept *ethosa*

U našoj nameri da ispitamo različite definicije *ethosa*, najpre krećemo od Aristotelovog dela *Retorika* koje postavlja teorijski okvir i važne koncepte veštine govorenja; jedan od njih je upravo *ethos*: „Aristotel, kao ustanovitelj principa ljudskog mišljenja, postavlja naučne, logičke temelje govorničkoj veštini, dobro znajući da bez logičke argumentacije nema uspeha u obrazlaganju predmeta, samim time ni uverljivog govora kojim se slušaoци pridobijaju“ (Višić, 2008:26).

Pridobiti slušaoce uveravajući ih u istinitost sopstvenog diskursa nije ništa manje važno danas nego što je bilo na glavnom trgu ili u sudnici stare Grčke, stoga su Aristotelova tri izvora retoričke argumentacije, tj. tehnički dokazi, podjednako relevantni i za proučavanje današnjih diskursa:

„*Pisteis entechnoi*, ili tehnički dokazi (kako se ovaj izraz uglavnom prevodi) predstavljaju jedan od najznačajnijih elemenata u Aristotelovom konstituisanju retoričkog fenomena. (...) Aristotel deli *pisteis entechnoi* na *ethos*, *pathos* i *autos no logos*“ (Deretić, 1995:56) i on ih objašnjava na sledeći način: „Što se pak tiče metoda uvjeravanja koje se postižu govorom, one su trovrsne: jedna se vrsta postiže karakterom govornika, druga raspoloženjem u koje se dovodi slušalac, a treća samim govorom, ukoliko sam nešto dokazuje ili se čini da nešto dokazuje“ (Aristotel, 2008: 7, II).

Ova tri pojma predstavljaju sadržaje „kojima se postiže uverljivost nekog govor“ (Deretić, 1995:58). Pod *logosom* se podrazumeva „pozivanje na razum putem argumenata“ (Perelman, 1977:111) tj. „i samim se govorom postiže uverljivost kad govornik iz uverljivih osobina svakog odre-

đenog predmeta izvodi stvarnu ili prividnu istinu“ (Aristotel, 2008: 7, II). *Pathos* podrazumeva retoričke procese kojima govornik teži da probudi osećanja auditorijuma i tako zadobije njihovo poverenje: „Uvjerljivost se postiže raspoloženjem slušalaca kada im besjednikov govor pobudi osjećanja, jer čovjek ne donosi iste odluke u stanju zadovoljstva ili nezadovoljstva, ljubavi i mržnje“ (Aristotel, 2008: 7, II). „Pod pojmom *ethos* Aristotel ne podrazumeva karakter govornika kao takav, već one njegove intelektualne i moralne osobine koje percipirane od strane auditorijuma mogu proizvesti uverljivost“ (Deretić, 1995:58), odnosno u Aristotelov *ethos* neće spadati neka prethodno oformljena slika koju auditorijum ima o govorniku, već isključivo ona koju govornik gradi o sebi *tokom diskursa*:

„Uvjerljivost se postiže čvrstim karakterom tada kada je govor takav da govornika čini dostoјnjim povjerenja, jer mi uopće najradije i najspremnije poklanjamo povjerenje čestitim ljudima, naročito onda kada je riječ o stvarima koje nisu jasne i u koje se može sumnjati. Povjerenje se, međutim, mora temeljiti na govoru, a ne na nekom preduvjerenju o govornikovom karakteru.“ (Aristotel, 2008: 7, II).

Kako Mengno primećuje, pošto „auditorijum konstruiše sopstvenu predstavu *ethosa* govornika i pre nego što on počne da govorи, neophodno je zato uvesti distinkciju između *prediskurzivnog i diskurzivnog ethosa*“ (Maingueneau, 1999: 77,78)¹. Osim *prediskurzivnog i diskurzivnog ethosa*, u literaturi pronalazimo i distinkciju između *neizrečenog i izrečenog ethosa*². Dikro smatra da se *ethos* pokazuje, a ne izgovara, tj. da on može biti samo ona neeksplicirana slika o sebi koju govornik gradi kroz diskurs: „Ne radi se o laskavim izjavama govornika o samom sebi (...), već o sveukupnoj slici koju govornik gradi tempom svog govora, blagom ili ozbiljnom intonacijom, izborom reči i argumenata“ (1984:201)³. Mengno takođe smatra da „*ethos* ide dalje od direktnе reference govornika na sopstvenu ličnost ili na sopstveni način govorenja“ (Maingueneau, 1999: 89).

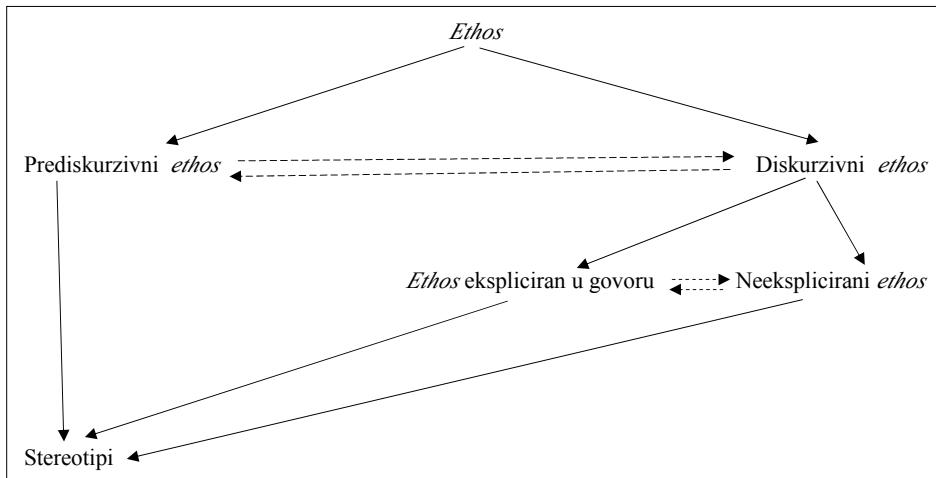
Najzad, pri konstruisanju *prediskurzivnog ethosa* govornika, slušaoci se služe kulturno specifičnim stereotipima, idejama i vrednostima koje dele i sa govornicima, i pomoću njih stvaraju sliku o govorniku koja pret-

¹ «Le public se construit aussi des représentations de l'éthos de l'énonciateur avant même qu'il ne parle. Il semble donc nécessaire d'établir une première distinction entre ethos discursif et ethos prédiscursif »

² Ethos dit : ethos montré u francuskoj literaturi.

³ «Il ne s'agit pas des affirmations flatteuses que l'orateur peut faire sur sa propre personne dans le contenu de son discours (...), mais de l'apparence que lui confèrent le débit, l'intonation, chaleureuse ou sévère, le choix des mots, des arguments»

hodi diskursu. Sve do sada pomenute podele *ethosa* možemo predstaviti putem sledeće šeme:

Šema 1: Podele ethosa (preuzeto od Maingueneau, 1991:91)

Koncept *ethosa* se od Aristotela menjao i prilagođavao različitim disciplinama, kao i autorima koji neretko preuzimaju ovaj pojam ali ga drugačije definišu, prilagođavajući ga sopstvenoj teoriji.

Tako Gofman u svom delu *The presentation of self in everyday life* (1959) pozajmljuje koncept *ethosa* nazivajući ga „predstavljanjem sebe“ i ukazuje na to da „svaka osoba, u najrazličitijim životnim okolnostima, vrši predstavljanje sebe, svesno ili nesvesno“⁴ (Vergopoulos, 2011:143). Dakle, termin koji Gofman koristi kako bi postavio temelje svoje teorije o komunikaciji koja uzima okvire pozorišne metafore, sinoniman je terminu *ethos* – to je skoro scensko predstavljanje sebe kroz diskurs. Rečima Rut Amosi: „Ne radi se o tome šta govornik jeste, već o slici koju projektuje o sebi u nekoj određenoj situaciji“⁵ (Amossy, 2010:27)

Perelman i Olbrešt-Titeka u svom delu *Traité de l'argumentation* (1958) interesuju se za to kako govornik svesno orijentiše svoj govor prema publici (i to nazivaju *retoričkim ethosom*) i kako mu u tome da pridobije njihovo poverenje pomažu najrazličitija verbalna sredstva. Perelman, Amosi i Mengno su autori koji uvode prethodno pomenutu distinkciju između prediskurzivnog i diskurzivnog *ethosa*.

⁴ « Il y montre que, dans toutes les circonstances de la vie, chaque individu effectue une présentation de soi, qu'elle soit volontaire ou non. »

⁵ « Il ne s'agit pas de ce que le sujet est mais de l'image qu'il projette dans une situation précise. »

3. Dva diskursa teorija zavere

U nastavku ovog rada bavićemo se jezičkim sredstvima kojima govornici diskurzivno predstavljaju sebe i druge na primeru dva odabrana diskursa teorija zavere.

3.1 Diskurzivno ja – jezička sredstva kojima se gradi *ethos govornika*

Van Dijk zapaža da „razgovor često karakteriše jedna sveukupna strategija – favorizovanje članova sopstvene grupe ili pozitivno samopredstavljanje. Ona može imati individualniji oblik čuvanja obraza [...] ili kolektivniji oblik u kojem govornik naglašava pozitivne karakteristike sopstvene grupe, poput sopstvene stranke ili države. [...] Takva pozitivna samoprezentacija često se manifestuje kao isticanje sopstvene tolerancije, gostoprимstva, nedostatka pristrasnosti, empatije, podrške ljudskim pravima, poštovanja zakona i međunarodnih sporazuma. Pozitivno samopredstavljanje je u osnovi ideoološko, jer se zasniva na pozitivnoj predstavi o sebi koja definiše ideologiju grupe“ (Van Dijk, 2006:739).

Govornica Nada Kostić svoj *ethos* gradi od samog početka diskursa, predstavljajući se: *profesor, doktor medicine Nada Kostić*. Upotreboom lekseme *profesor* i sintagme *doktor medicine* ističe svoju upućenost i stručnost, te relevantnost njenog obraćanja medijima u situaciji pandemije. Kao važan deo svog identiteta, ističe političku funkciju: *osmostalna poslanica*, što znači da može da sagleda i politički aspekt pandemije i to iz objektivnog, nepristrasnog ugla. Navođenjem još jedne funkcije – *osnivačipredsednik udruženja za demokratiju Davidović Grol* – diskurzivno se naglašava aktivna borba za demokratiju, dok iskazom *podržavam uniju Most, ovaj, znači nacionalne manjine, dijasporu i sve ostalo, pored građana Srbije pre svega* govornica ističe toleranciju i empatiju kao bitne crte svoje ličnosti. Repetitivnim odnosnim rečenicama vezanim za leksemu čovek govornica sebi pripisuje pozitivne atributi : *kao čovek koji se drži Ustava, koji poštuje Ustav i koji se drži zakona i bori se upravo za tu zakonodavnu državu*.

Ethos se u više navrata tokom diskursa gradi oko primarne profesije i obrazovanja govornice, ali se akcenat stavlja na pojedine aspekte te profesije – iskazom *Bez obzira što sam internista, endokrinolog itd. ja sam ipak profesor* u drugi plan se stavlja kliničko iskustvo koje bi moglo

da umanji teorijsko znanje virusu i njegovoj transmisiji. Zbog toga se rečom *ipak* i finalnom pozicijom u rečenici ističe titula *profesora*, koja, više nego bilo koja prethodno pomenuta, konotira upućenost i stručnost, logičko razmišljanje i etičnost. Sve ove konotacije deo su prediskurzivnog znanja o toj profesiji koje govornica prepoznanje i eksplicitno potvrđuje iskazom: *vrlo mnogo sam pratila situaciju iz sveta i sve naučnike i istraživače iz sveta tako da znam njihova gledišta, njihove dokaze, znači govoriću isključivo na osnovu dokaza, ne iz svoje glave*. Priloška sintagma *vrlo mnogo* implicira obiman naučno-istraživački rad, a uz kombinaciju sa opštom zamenicom *sve (sve naučnike iz sveta)*, stiče se utisak da se radi o danonoćnim istraživanjima. Upravo je leksema *dokazi* upotrebljena više puta u diskursu i ključni je deo persuazivnog diskursa; čini se da nije preterano važno detaljnije obrazloženje tih dokaza, već se samom upotrebotom prilično neodredene lekseme *dokazi* u diskursu određeni iskaz uzima kao istinit.

Upotrebotom glagola *boriti se* i nizanjem iskaza sa ličnom zamenicom *ja* i prisvojnom zamenicom *moj* govornica stavlja svoje vrline u prvi plan, te dograđuje svoj *ethos*: *Ja se borim za čoveka, za čovečanstvo, ja sam humanista pre svega*. Iskazom *kao doktor i ja sam vrlo etičar veliki, moj stepen etičnosti, moj stepen savesti i odgovornosti je vrlo visok* ističe se etika kao vrhovna vrednost profesije, što se dodatno jezički naglašava pri-logom *vrlo* upotrebljenim dva puta i pridevima *veliki* i *visok*, a pogotovo njihovom kombinacijom – *vrlo etičar veliki*. Lekseme poput *humanista*, *etičar*, *savest* i *odgovornost* zadužene su za konstruisanje pozitivne slike moralnog čoveka koji se bori za celokupno čovečanstvo s jedne strane, i stručne i obrazovane doktorke koja s druge strane postupa ispravno, odgovorno i savesno. Neretko se u ovom diskursu koriste sintagme *moja lična odluka* i *moj stav* koje oslikavaju individualizam i nezavisnost sopstvenih odluka od spoljnih uticaja.

Ethos se u diskursu francuskog doktora gradi drugačije – eksterno: na samom početku emisije pri najavljivanju gosta novinar je taj koji gradi prediskurzivni *ethos* profesora: *Nous avons vraiment l'honneur et le privilège de recevoir aujourd'hui une personnalité hors du commun – prix Nobel de médecine en 2008, le professeur Luc Montagnier*. Ovo je i jedini put da se u diskursu pominje prestižna nagrada i ličnost samog profesora (up. diskurs Nade Kostić gde se neprestano insistira na titulama i obrazovanju). Novinar takođe naglašava da je profesor izložen raznim napadima zbog svog nestandardnog diskursa o virusu, a to čini koristeći sintagme:

cette situation très périlleuse pour vous, mis au pilori, une campagne de dénégation contre vous aujourd’hui, ce climat de terreur scientifique kao i čestim pitanjima o uticaju takvih napada na profesora: *Est-ce que vous avez été véritablement affecté par cette situation?; Et vous, vous avez peur pour vous aujourd’hui?* Nada Kostić takođe u svom diskursu ističe ulogu žrtve jer je blokirana na društvenim mrežama, ali ovde takva pozicija ne dolazi od profesora, već novinar imenuje situaciju naučnog progona u kojoj se profesor nalazi.

Upotreboom glagola *confirmer* profesor gradi sliku o sebi kao doslednom naučniku, koji i pored napada stručne javnosti i iznetih kontraargumenata ostaje pri svojim stavovima o virusu korona. I u diskursu francuskog doktora pronalazimo leksemu *preuves* koja u kombinaciji sa pridevom *convaincantes* čini jezgro njegovog diskursa, oko kojeg se iznose stručni termini poput *séquences de nucléotides, l’extrémité du gène, effets immunosuppresseurs, protéines* itd. i obrazloženja koja široj publici mogu biti nerazumljiva. Ipak, sama sintagma *preuves convaincantes* i prethodno pomenuta Nobelova nagrada za medicinu verovatno su dovoljni da publika prihvati profesorovu diskurzivnu poziciju, a to je da virus nije nastao prirodnim putem.

Profesor u svom diskursu ne gradi eksplisitni, već implicitni *ethos*. Nijednom ne spominje svoje titule, Nobelovu nagradu niti druga značajna postignuća, ali stručnim terminima, objašnjjenjima i spemnošću da ponovi i razjasni nedoumice novinara odaje utisak stručne i značajne naučne figure. Naučnik jako retko koristi ličnu zamenicu *je* ili prisvojnu *mon* kada govori o svom radu, već pominje svoje saradnike, a taj timski rad oslikava se upotreboom zameniceon (*on a développé, notamment avec mon collaborateur mathématicien, Jean-Claude Perez*). Skromnošću, umerenošću i merenjem svake reči koja se jezički oslikava pragmatičkim ogradama i izrazima poput *peut-être, si on peut dire comme ça, c'est peut-être un grand mot, il n'y a pas encore assez de connaissance précise* gradi se implicitni *ethos* odmerenog naučnika koji dobro promisli pre nego što nešto kaže ili tvrdi, te publika može prihvati njegove navode upravo zbog utiska da su oni dobro promišljeni, naučno ispitani i provereni.

3.2 Diskurzivno *mi* – jezička sredstva za predstavljanje naše grupe

U okviru ova diskursa teorija zavere jasno se identificuje polarizacija Mi – Oni, koju Van Dijk naziva *ideološkim kvadratom* i koja se prepo-

znaje po sledećim diskurzivnim strategijama: naglašavanjem naših vrlina i njihovih mana i umanjivanjem naših mana i njihovih vrlina (Van Dajk, 2006 :734). U nastavku ćemo videti kako govornici grade diskurzivno mi, odnosno kako predstavljaju grupu kojoj pripadaju:

Govornica Nada Kostić se diskurzivno eksplisitno opredeljuje za stranu kojoj pripada, kako bi publici bilo jasnije sa koje pozicije ona govori: *Ja odmah da se izjasnim pripadam tom patriotskom suvereničkom delu*. Naša strana naziva se *patriotskom, suvereničkom pozitivnom*, a predstavnici tih struja *patriotama i suverenistima, ljudima koji su humani, koji hoće da sačuvaju čovečanstvo*. Humanost i nesebična borba za čovečanstvo su kvaliteti koje doktorka često ističe u diskursu, a te atribute pripisuje i članovima sopstvene grupe.

U diskursu francuskog doktora pronalazimo dva tipa polarizacije *Mi – Oni*: Profesor u grupu *mi* svrstava samog sebe i svoje istomišljenike. Profesor će *nas* etiketirati kao *hrabre (nous avons le courage de dire ce que nous pensons)*. Svoju grupu profesor naziva *minoritaire*, ali je predstavlja kao doslednu (*nous sommes un groupe peut-être minoritaire mais qui continue à aller dans la même direction*). Koristeći pridev *convaincus* i zamenicu *tous* (uz ogradu *presque tous*), profesor kreira sliku sopstvene grupe kao potpuno uverene u svoju istinu i spremne da tu istinu brani: *on est presque tous convaincus, au moins tous les gens qui m'entourent dans un groupe de médecins appelé Chronimed, nous sommes tous convaincus qu'il y avait eu aussi de la fabrication*.

3.3 Diskurzivno *oni* – jezička sredstva za predstavljanje neprijateljske grupe

Neprijateljska strana se uoba diskursa različitim jezičkim sredstvima optužuje za mnoga zlodela – naglašavaju se njene mane, dok o vrlinama nema reči.

U diskursu Nade Kostić neprijateljska strana se optužuje da je napravila virus, što *se ad hoc* uzima kao nešto što jednostavno znamo, a ta kognitivna ubedjenost prenosi se na nivo jezika upotreboom glagol *znati* čak četiri puta u jednom iskazu: *Ono što znamo, znamo da je laboratorija u Vuhanu to ispitivala, znamo da su Soroš i Bil Gejts to finansirali i to smo i znali da postoje ljudi iz senke*. Na neprijateljsku stranu referiše se više puta sintagmom *dubinska država i dubinska vlast*, pridevima *zla i satanska*, dok se predstavnici te struje etiketiraju kao zločinci: *oni su jeli žive*

ljudi, oni su silovali decu, oni su krali bebe, oni su gojili bebe onda su ih pekli u specijalnim restoranima tamo po Americi, oni su došli do droge adenohrom. Nizanje ovakvih iskaza sa zadržavanjem subjekta *oni* u svakom od njih služi naglašavanju njihovih loših strana i jačem povezivanju aktera sa radnjom. Čini se da je cilj govornice da mentalna asocijacija publike na reč *oni* budu isto tako strašne mentalne slike pomenutih zločina. Navode se i druge loše radnje neprijatelja: *A onda su svuda instalirane, pod onom dubinskom vlašću, 5G mreže.* Akteri ovih radnji nazivaju se *bolesni mozgovi, satanisti fašističko-globalizovane države koji pokušavaju da sruše Trampa.*

„Dubinska država“ predstavljena je kao moćna i široko rasprostranjena organizacija; govornica to eksplisitno predstavlja kao istinu: Činjenica je da u svim zemljama ima ljudi koji su radili za Soroša i ostale. Visoka organizovanost i rasprostranjenost neprijateljske strane oslikava se opštom zamenicom *svim(u svim zemljama)*, dok se pristalice slikovito nazivaju *produžetkom ruke Soroša, produženom rukom satanske države.* Kako bi dodatno negativno predstavila neprijateljsku stranu i kod publike izazvala neprijatne emocije o onim drugima, govornica se poziva na zajedničko znanje o „žutoj kući“ i strahote koje se veruju za nju prenosi u sadašnji prostorno-vremenski okvir, optužujući neprijateljsku grupu.: Žuta kuća, transplantacija organa, vađenje organa na tim živo ubijenim, živim ljudima koji se rasparaju i ubiju.

Francuski doktor u protivničku grupu u okviru prve polarizacije Mi – Oni svrstava stručnu i nestručnu javnost koja se ne slaže sa njim i odbacuje njegove navode. Tu stranu će profesor implicitno okarakterisati kao *glupu(J'étais parfois énervé d'entendre des bêtises; Il y a une ignorance de la réalité des choses).*

Druga polarizacija Mi – Oni u diskursu doktora Montanjea odnosi se na širi plan, prevazilazi francusku stručnu i nestručnu javnost; *našu* grupu i dalje čine pristalice profesora i njegovih stavova o virusu, dok su *oni* svi koji stoje iza korona virusa, iza njegovog nastanka i skrivanja njegovog širenja, svi oni koji učestvuju u širenju laži. To profesor i eksplicira iskazom *Donc c'est les Chinois qui ont commencé peut-être à mentir, mais après d'autres les ont aidés beaucoup.* Oni su okarakterisani kao *gens très très puissants*, a kao primer tih moćnih *njih* profesornavodi Bil Gejtsa. U protivnike spadaju i tvorci vakcina protiv virusa, koje doktor naziva *apprentis sorciers*, i na tom polju se približava diskursu Nade Kostić. Implicitno se naglašava da su tvorci vakcina neetični, pošto vrše

eksperimente nad ljudima vakcinacijom: *Il ne faut pas que l'homme serve de cobaye, faut pas que les enfants servent de cobayes, et c'est absolument non éthique, il ne faut pas qu'il y ait de morts à cause des vaccins.* Svojim stavom protiv neetične vakcinacije koja ugrožava zdravlje sadašnjih i budućih generacija, profesor gradi implicitni *ethos* etičnog naučnika i zaštitnika ljudi od drugih naučnika ne tako dobrih namera.

4. Tipovi argumenata u diskursu

Pri analizi jezičkih sredstava koja su posebno interesantna za našu temu koristili smo pojmove premisa, proces zaključivanja i zaključak. Pokušali smo da argumenate u diskursu svrstamo u veće grupe kojima pripadaju. Izdvojili smo argument autoriteta, argument prethodnika, *argumentum ad hominem, argumentum ad populum.*

4.1 Argument autoriteta

Argument autoriteta ili *argumentum ad verecundiam* je argumentativni mehanizam koji podrazumeva da se govornik poziva na sopstveni autoritet ili autoritet druge osobe kako bi dao težinu svojim iskazima. U tom smislu se i prethodno navedene titule govornice Nade Kostić, poput *doktor medicine, internista i endokrinolog*, i govornika Lika Montanjea, poput *profesor i nobelovac* itd. mogu svrstatи u argument direktnog autoriteta. Osim direktnog, u diskursu nalazimo i argument indirektnog autoriteta, odnosno pozivanje na naučne figure koje se smatraju relevantnim: *svetski naučnici, nobelovci, velika imena, japanski nobelovac, Dejvid Ajk (Dejvid Ajk, veliki naučnik, kanadski, koji je od 90. godine napisao silne knjige).* Sintagma *veliki naučnik*, pridevi *kanadski* i *silne* još više će istaći značaj naučnika na kojeg se govornica poziva; publika prepostavlja da se radi o važnom, relevantnom naučniku svetskog nivoa (pretragom interneta utvrđeno je da se radi o bivšem fudbaleru, Dejvidu Ajku, koji se od 90. aktivno bavi teorijama zavere i piše knjige na ovu temu).

Direktno prenete reči japanskog naučnika uz upotrebu glagola *tvrdim* i evidencijalnosti *poznajem* naučnike služe da dodatno povećaju verodostojnost i istinitost iskaza, a spremnost da se odrekne i Nobelove nagrade može ubediti publiku da zaista postoji neka skrivena istina: *nobelovac japanski je rekao oduzmite mi Nobelovu nagradu ali ja vam tvrdim da*

*poznajem naučnike koji su radili u Wuhanu u ovoj laboratoriji. Istovremeni direktni i indirektni autoritet ogleda se i u izrazima *mi kliničari* i *stručnjaci iz intenzivnih nega* širom sveta pa i naše.* Ovde se direktni autoritet gradi kolektivno izrazom *mi kliničari*, dok se za indirektni autoritet uzimaju *stručnjaci iz intenzivnih nega*.

4.2 Argument analogije i argument prethodnika

Argument analogije ili komparativna argumentacija „sastoji se u povlačenju paralele između onoga o čemu trenutno pričamo (*tema*) i nekog drugog predmeta ili situacije (*fora*) na osnovu relacije sličnosti između njih. Reč je o prenošenju karakteristika ili odnosa sa fore na temu“ (Doury, 2010-2011). Argument prethodnika je podtip argumenta analogije i označava mehanizam u okviru kojeg se navodi prethodna pozitivna situacija kojatreba da služi kao model da se tako postupi u sadašnjosti ili prethodna negativna situacija koja služi kao podsetnik da se tako ne postupi, tj. da se ne ponovi ista greška.

Argument prethodnika koristi se u sledećem iskazu: *Znači ono prisustvo 5G mreže je prvo oborilo ptice, prisustvo 3G mreze je prvo ubilo pčele kao najslabije organizme.* Negativna situacija iz prošlosti – 3G i 5G mreže negativno utiču na pčele i ptice – prenosi se na sadašnjost i služi kao opomena za današnju situaciju tj. uvođenje 5G mreža. Povlačenjem paralele putem inferencije *ako je nešto opasno za pčele i ptice, opasno je i za ljude* implicira se da će 5G mreža ubiti ljude. Prenošenjem karakteristika prethodne situacije na današnju, lako se zaključuje da virus nije prirođeni: *I unazad ako gledamo 10 godina, svi korona virusi, zvali se svinjski, ptičji, zečji, ovi ili oni, su u suštini veštački, znači to je, ako i postoji, to je vestački stvoreno.* Po argumentu analogije, ako su svi prethodni virusi imali svojstvo (+neprirodan), onda će i sadašnji korona virus imati to isto svojstvo – biće veštački.

Iskazom ja predlažem predsedniku Vlade i svima da demontiraju 5G mrežu govornica poziva državne organe na akciju, a to argumentuje narednim iskazom, koristeći argument analogije: *To su uradili Englezzi, to je odmah naredio Tramp.* To što su uradile ove zemlje uzima se kao pozitivni model koji treba oponašati: ako su nešto uradile Britanija i Amerika, mi na njih treba da se ugledamo i postupimo isto, tj. demontiramo 5G antene.

4.3 Argumentum ad populum ili pozivanje na mišljenje većine

Argumentum ad populum je argumentativni mehanizam koji funkcioniše po principu da je većina uvek u pravu, tj. nešto je istinito ako većina smatra da je istinito. U teoriji argumentacije, ako je P propozicija, a Q zaključak, *ad populum* funkcioniše tako što je „Q tačno, pošto je P prihvaćeno od strane većine“ (McMurty, 1986:27), ili obrnuto, Q nije tačno jer nije prihvaćeno od strane većine. U analiziranom srpskom diskursu, naučni diskurs o virusu smatra se pogrešnim jer je većini nejasan: *koga kod pitate svima je nejasno, i virus i klinička slika i obolenje; koga god pitate niko ne zna i svi se čude kakav je to virus.* Pozivanje na mišljenje većine u teoriji argumentacije smatra se logički pogrešnim pokušajem da se potkrepi neka tvrdnja (Godden, 2008:103).

4.4 Argumentum ad hominem

Ovim argumentom odbacuje se ono što protivnik govori tako što se diskredituje njegova ličnost. Kada npr. odbacujemo navode nekog doktora rečima da je on šarlatan, koristimo se *ad hominem* argumentom.

U diskursu Nade Kostić neprijateljska strana se u više navrata karakteriše kao *satanska, zla skupina bolesnih mozgova*. U diskursu francuskog doktora protivnici se nazivaju *intelektualno devijantnom elitom*. Ova *ad hominem* imenovanja služe da bi se sve ono što neprijateljska strana radi posmatralo kroz prizmu ovih negativnih atributa. *Ad hominem* argument se često posmatra kao logička greška, tj. smatra se neadekvatnim argumentativnim mehanizmom: „Posebno su žalbe *ad hominem* i *ad baculum* koje su deo svakodnevne komunikacije i razmene - široko uvrštene u zablude u neformalnim logičkim kursevima i tekstovima. Zapravo, poznавање *ad homineta* се толико раширило да је преšlo у језик као мање-више стандардни израз дискурса“ (McMurty, 1986:27).

5. Kvazizaključivanje kao jezičko sredstvo ubedivanja publike

U argumentaciji je moguće i da premise budu neistinite i celokupan proces zaključivanja pogrešan. To može biti slučajna logička greška, ali i svesno manipulisanje argumentativnim mehanizmima koje služi kao jezičko sredstvo ubedivanja. Nekoliko primera takvog zaključivanja pronalazimo u diskursu Nade Kostić: iskaz *Njihov plan, otvoreno Bil Gejts i otvoreno Soroš, kažu da treba sa 7 milijardi smanjiti broj stanovnika na*

Zemlji na zlatnu milijardu argument je za zaključak: *Jasno je da se ide na ubijanje*. Ovde je proces zaključivanja sledeći: ako neko otvoreno kaže da broj stanovnika na Zemlji treba smanjiti, onda će on preći s reči na delo i to zaista i uraditi; ovakvo zaključivanje naravno nije nužno istinito, pa samim tim ni zaključak ne proizilazi iz navedenog argumenta.

Posebno je interesantan iskaz sa svojom strukturom *X nije X*, kojim se ističe da jedna naizgled nepredvidiva prirodna katastrofa zapravo to nije, već se iza nje krije nešto potpuno drugo: *Zemljotres u Zagrebu nije zemljotres u Zagrebu*. Šta je onda zemljotres ako ne samo zemljotres, objašnjeno je narednim iskazom *nego je tamo pola bolnice bilo zazidano u koju niko nije mogao da uđe* koji je istovremeno argument za „zaključak“ *tu u podrumima pod najstrašnijim uslovima bila su ta deca*. Ovde vidimo misaoni proces kojim se „zaključuje“ da ako se u neki deo bolnice ne može ući, to znači da taj deo automatski služi da krije otetu decu; ovačko zaključivanje je u najmanju ruku nategnuto radi ubeđivanja publike po svaku cenu u onu *našu* istinu.

6. Zaključna razmatranja

Iako se dva analizirana diskursa poklapaju u nekim tačkama, način iznošenja stavova je drugačiji: doktorka je u svom diskursu kategorična, nema mesta sumnji i pragmatičkim ogradama; istina je jasna i ona je predstavlja narodu, navodeći primere i pozivajući publiku da sama logički zaključuje. *Ethos* se u diskursu srpske doktorke gradi eksplisitnim nagonomilavanjem titula i različitih funkcija koje vrši, te isticanjem sopstvenih vrlina i vrednosti za koje se bori. Naša grupa se predstavlja pozitivno, dok je neprijateljska grupa predstavljena potpuno negativno, kao jedini krivac koji korona virus koristi kao paravan za zla koja čini. Profesor Montanje je oprezniji i umereniji u svojim navodima, koristi dosta pragmatičkih ograda i meri svaku reč koju kaže. Gradi implicitni *ethos* odmerenog naučnika čije reči, dela i znanje govore o njegovoj stručnosti: ne spominje titule i nagrade, kao ni svoje moralne osobine i vrednosti za koje se zalaže. Nije ni kategoričan u svojim navodima o vakcinama i Bilu Gejtsu – nakon kritikovanja vakcina, ipak će podsetiti: *N'oublions pas que le vaccin est une bonne chose pour la prévention*. Nakon što Bila Gejtsa etiketira kao pripadnika *onih drugih*, otkriva pozitivniji stav o tom čoveku: *Bill Gates est très riche et veut faire du bien*.

U oba diskursa nalazimo polarizacije Mi – Oni, ali su u diskursu Nade Kostić one izraženije i jezički se stvara veliki jaz između zaraćenih strana i njihovih ubeđenja, dok je u diskursu profesora taj kontrast umereniji i na nivou razmimoilaženja u mišljenju. Doktorka taj odnos Mi – Oni karakteriše leksemom *rat*, dok profesor koristi sintagmu *bataille scientifique*. Oba govornika predstavljena su kao žrtve svog nestandardnog diskursa, s tim što takva pozicija dolazi od same doktorke Kostić, dok je profesor okarakterisan kao žrtva od strane novinara.

Najčešći logički argumenti su argumenti analogije, *ad hominem*, *ad populum* i argument autoriteta. Pogrešno zaključivanje putem ne nužno tačnih implikacija i izvođenje zaljučaka koji idu u prilog željenoj diskurzivnoj poziciji jedan je od mehanizama persuazivnog diskursa. Pošto logički argumenti i pathos u ovom tipu diskursa nisu toliko zastupljeni, sav akcenat stavlja se na govornika, na njegov karakter i vrline. *Ethos* je dakle suštinsko sredstvo za pridobijanje publike.

Ukoliko publika ne bi promišljala o tipovima argumenata i procesu zaključivanja, ukoliko bi argumente bez dokaza prihvatala kao činjenice, lako bi mogla prihvati diskurzivnu poziciju govornika, nemilosrdnu borbu *nas i njih* i alternativni diskurs gde je navodna istina mnogo zamršenija i komplikovanija od one predstavljene u naučnom diskursu, što je čini privlačnjom, intrigantnjom, mračnjom, te podobnom „širim narodnim masama“. Dakle, ako zanemarimo analizu argumentacije koju će publika iz različitih razloga teško uraditi kada diskurs neposredno sluša, ona će najverovatnije reagovati samo na *ethos*, odnosno prihvatiće govornika kao osobu od autoriteta čijem se diskursu može verovati i čije vrline i crte ličnosti garantuju za istinitost njenih navoda. Ovde uviđamo suštinsku važnost prepoznavanja različitih retoričkih mehanizama koji sprečavaju da se diskursi a priori „gutaju“ i usvajaju kao istiniti, relevantni i verodostojni, pogotovo onda kada počivaju isključivo na autoritetu govornika i sumnjivih pseudonaučnih figura, a ne na proverljivim i naučnim argumentima.

Literatura

- Amossy, R. (1999). L'ethos au carrefour des disciplines : rhétorique, pragmatique, sociologie des champs, dans *Images de soi dans le discours : la construction de l'ethos*, sous la direction de Ruth Amossy, Paris-Lausanne, Delachaux & Niestlé, 1999, « Textes de base en sciences des discours », p. 127.
- Amossy, R. (2010). *La Présentation de soi : Ethos et identité verbale, op. cit.*, p. 27.
- Aristotel. (2008). *Retorika*. Podgorica : ITP “UNIREKS”
- Deretić, I. (1995). *Aristotelovo zasnivanje filozofske retorike*. Beograd : Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta
- Dijk, T. V. (2006). Politics, Ideology, and Discourse. *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 728-740. doi:10.1016/b0-08-044854-2/00722-7
- Doury, Marianne. 2010-2011. *Glossaire*, « Document pédagogique », D8S11
- Ducrot, O. (1984). *Le Dire et le dit*, Paris : Minuit
- Godden, D. (2008). On Common Knowledge and Ad Populum: Acceptance as Grounds for Acceptability. *Philosophy & Rhetoric*, 41(2), 101-129. Retrieved January 29, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/25655305>
- Maingueneau, D. (1999). “Ethos, scénographie, incorporation”. In Amossy, Ruth; Adam, Jean-Michel (eds.). *Images de soi dans le discours: la construction de l'ethos*. Delachaux et Niestlé. pp. 75–101.
- McMurty, J. (1987). The Argumentum ad Adversarium. *Informal Logic*, 1, 27-36.
- Perelman, Ch. (1977). *L'empire rhétorique*. Paris:Vrin
- Vergopoulos, H. (2011). La présentation de soi. Ethos et identité verbale: AMOSSY, Ruth, 2010, PUF, 235 p.. *Communication & langages*, 167(1), 143-144.
- Višić, M. (2008). Predgovor. U Aristotel, *Retorika* (5-28). Podgorica : ITP “UNIREKS”

Emilija Milojević

**REPRESENTATION DE SOI-MEME ET DES AUTRES DANS LE DISCOURS:
LE CONCEPT D'ETHOS ET L'ARGUMENTATION DANS LE DISCOURS
DES THEORIES DU COMPLET**

Résumé: Le sujet de cet article est le concept d'éthos et les types d'arguments dans le discours des théories du complot liées au coronavirus sur l'exemple de deux discours –celui d'un médecin serbe et celui d'un médecin français. Après des considérations théoriques introducives, nous mettons l'accent sur les moyens linguistiques par lesquels se construit le moi discursif, ie. sur la manière à se représenter soi-même et les autres dans le discours. L'analyse comprend également la typologie des arguments utilisés, ainsi qu'une revue des inférences logiques erronées, qui ne sont qu'une manière parmi d'autres pour convaincre le public d'accepter une certaine position discursive représentée par l'orateur. Nous soulignons l'importance de la connaissance des mécanismes rhétoriques qui empêche la tromperie discursive des auditeurs par les orateurs et qui empêche le public d'accepter tout discours comme vrai sans aucune considération des mécanismes linguistiques qui peuvent présenter comme vraie et logique la théorie du complot la plus incroyable.

Mots clés: éthos, analyse du discours, théorie du complot, argumentation, rhétorique

Rosa María Alemán Martínez

La Universidad Autónoma del Estado de México

LA POLÍTICA SOCIAL DE EVA DUARTE: LA VÍA DEL EMPODERAMIENTO

Resumen: El presente ensayo, forma parte de una investigación más amplia sobre el empoderamiento femenino y los mecanismos que promueven su liderazgo. En este documento recuperamos la historia de una mujer que en su trayectoria de vida enfrentó problemáticas y forjó un nuevo rumbo para sí misma y para el pueblo de Argentina en lo que a política social se refiere. En este escrito, es nuestra intención, mostrar los aspectos más importantes de su vida personal que la rodearon y conformaron la perspectiva política y social que adoptó, para convertirse en una mujer líder.

Palabras clave: Empoderamiento, Eva Duarte, La Política Social.

Introducción

Eva María Ibarguren, es una mujer que hoy día se ha convertido en un símbolo mítico. Mejor conocida como Eva Perón, en el corto tiempo que figuró en las altas esferas de la política argentina, forjó una nueva imagen de sí misma, una figura que posiblemente siempre deseó ser. Eva o Evita Perón fue una mujer con antecedentes personales no adecuados para saltar a la cumbre de las altas esferas políticas, económicas y sociales; sin embargo, es una historia que tomó un rumbo nuevo al convertirse en la esposa de Domingo Perón, futuro presidente de Argentina.

El pasado velado de Eva, se expone en diversos escritos, algunos autobiográficos, otros resultados de indagaciones en torno a la vida de esta mujer. Entre unos y otros se describe, se señala o se aclaran los asuntos que marcaron la vida de una mujer, que como muchas en Argentina, han tenido que enfrentarse a problemáticas familiares, personales y dilemas propios de cómo vivir la vida.

De orígenes sencillos, es una mujer con aspiraciones de cambio, de transformación. Ante el giro que la vida le da, tiene a su alcance las posibilidades de cambiar “el origen”, de transformarlo, y de establecer los aspectos que habrán de definir lo que Eva Perón es de ahora en adelante. En esta ruta, enfrenta una serie de dilemas que se pensaban superados, la falta de reconocimiento, el hecho de no ser una persona grata ante los ojos de un pequeño sector de la sociedad que en términos económicos delineaban el rumbo del país, era ya un problema que debía superar.

Pese a ello, los sectores más vulnerables, económicamente más frágiles la apoyaban, su carisma le permitió legitimarse en el ámbito de la masa, las multitudes la aclamaban. Nuevamente, la convergencia entre lo que fue su vida pasada y que se pretendía resuelta, y la labor que ahora le tocaba desempeñar, es decir, desarrollar políticas sociales, con miras a la solución de problemas que un gran sector de la sociedad enfrentaba, particularmente aquellas vinculadas con la carencia de recursos. En este marco, se gesta una figura femenina que logra el reconocimiento de la gran mayoría.

1.1 Sus orígenes

Eva María Ibarguren, nació el 7 de mayo de 1919, de acuerdo con los registros encontrados y mencionados tanto por el periodista Tomás Eloy Martínez (autor del libro *Santa Evita*, 2010), uno de los biógrafos más recocidos sobre la vida de Eva Duarte, como por la Doctora en Historia Latinoamericana por la Universidad de Colombia Marysa Navarro (autora de los libros *Evita*, 1994; *Evita: Mitos y representaciones*, 2002; y de varios capítulos de libros y ensayos sobre Eva Perón); llegó al mundo en una de las provincias más pobres de Argentina. Fue hija de un hacendado que no la reconoció legalmente como tal, a pesar de que sus hermanos mayores sí fueron registrados con el apellido paterno (este hecho también tiene discrepancias entre los biógrafos que revisaron las partidas de nacimiento en la Oficialía de los Toldos, ahora General Viamonte Partido).

Juan José Sebreli, sociólogo, historiador y crítico argentino cuenta en su libro *Comediantes y mártires: ensayo contra los mitos*¹ (2008) cómo a pesar de los prejuicios sociales, era común en las comunidades rurales tener otra familia además de la legítima. Y dentro de esa “normalidad”

---

¹ Se trata de un ensayo en el que el autor intenta desmitificar a cuatro personalidades argentinas entre ellas, Eva Perón. El libro fue ganador del Premio Iberoamericano Debate-Casa de América en el 2009.

se encontraba Eva, estigmatizada por su condición de hija natural, por la pobreza de su familia; la ausencia del padre y la “mala fama” de la madre por su condición de concubina. Esa realidad social, rodeada de carencias, mantuvo a Eva María ausente de algún círculo social que la reconociese.

La propia Eva hizo un esfuerzo para dejar atrás un pasado que social y políticamente podía ser un elemento en contra de su marido al averiguar su ilegitimidad, por ello, cambió su acta de nacimiento antes de contraer matrimonio con el entonces Coronel Perón. En esta acta de matrimonio Eva indica que nació el 7 de mayo de 1922 en el poblado de Junín, que su padre era Juan Duarte (finado) y su madre Juana Ibarguren (ama de casa), tal y como lo hace constar la Dra. Navarro en su libro *Evita*:

[...] cuando la proximidad de su casamiento con Perón amenazó revelar un origen que los prejuicios burgueses condenaban, o sea su condición de hija natural, hizo destruir la anotación del registro civil de General Viamonte. La partida de nacimiento que Evita obtuvo para su casamiento fue hecha según sus deseos. Indicaba que su padre era Juan Duarte y su madre Juana Ibarguren. Como lugar de nacimiento, puso Junín, pues éste era un centro urbano mucho más importante que el pueblito en que nació, y se sacó tres años (Navarro, 1994: 16).

En el libro *Mi hermana Evita*² escrito por Erminda Duarte (1972), se hace mención de los mismos datos que Eva proporcionara en su acta matrimonial, lo anterior con el fin, según su biógrafa Marysa Navarro, “de mantener vivo el mito de Evita, destacando los aspectos más ‘revolucionarios’ de sus actos” (1994: 21).

1.2 Infancia

Tomás Eloy Martínez, Marysa Navarro y Sebreli coinciden en la creencia de que el detonador del compromiso de Eva hacia la labor social fue el intenso recuerdo que dejó en ella el velorio de su padre, del cual fueron echados y debido al empeño que la Sra. Juana mostró para que sus hijos se despidieran de su padre, lograron entrar, sólo después de que la

² De acuerdo con la autora, este libro se gestó a raíz de los recuerdos que le generaron el momento en que acompañada de su hermana Blanca, recibe el cuerpo de Evita en Madrid, España en el año 1971.

familia legítima abandonara el lugar para no toparse con ellos (hechos narrados a los autores que conformaron su biografía por los familiares del finado, así como por algunos asistentes al funeral). Este acontecimiento propició en Eva -aún niña- una repentina conciencia sobre su pobreza, su ilegitimidad y las diferencias de clases sociales que excluyen a los desfavorecidos.

Sin embargo, la Señora Erminda Duarte, en un intento de mantener intacto el mito generado en torno a su hermana, así como una intachable reputación de su madre ante los lectores, cuenta otra historia en su libro *Mi hermana Evita*:

[...] nos despedimos de nuestras hermanas, hijas del primer matrimonio de papá, que quedaban más tristes que nosotros, ya que al morir papá su orfandad era completa puesto que hacía muchos años que habían perdido a su madre (1972: 20).

Ante esta aseveración que ha sido desmentida a lo largo de la historia, sólo podemos ver la necesidad de negar los orígenes de la familia Ibarguren y al mismo tiempo sanar las tan agredidas imágenes de Eva y su madre; pues si el Señor Duarte hubiera estado casado con la Señora Ibarguren, éste habría sido velado en su propia casa, con su actual esposa y no dejarlo en Chiviloy, donde se asegura residía la esposa y sus tres hijas.

Para dar cuenta de ello, tomaremos el comentario que sobre Eva formuló uno de los personajes más afamados dentro del círculo literario argentino: Victoria Ocampo, escritora, ensayista, traductora y editora argentina, quien se oponía abiertamente al peronismo, razón por la cual estuvo presa 26 días. Victoria Ocampo, según recuerda Sebreli en su libro (2008), se negaba a hablar abiertamente de Eva Perón, a quien se refería significativamente como *Eva Duarte* con el afán de no mencionarla con el cariño que la gente del pueblo lo hacía, y, al mismo tiempo, negándole el vínculo con el poder a través de su nombre de casada; sin embargo, en un momento histórico Ocampo dijo que “Eva era una resentida, pero que tenía justificadas razones para serlo” (2008: 74), y ese fue el sello que cubrió el trabajo social de Eva según Sebreli “el odio a la oligarquía vacuna que dejó en ella rastros de rencor de la niña al padre estanciero que la abandonó” (2008: 74).

La pobreza de su pueblo, pero especialmente el escarnio social al que se vio sometida su familia por su ilegitimidad, obligó a la familia a

mudarse a otra urbe más grande, que prometía un nuevo comienzo para todos ellos. Ya instalados en el poblado de Junín, su familia comenzó a olvidarse de su pobreza y a trabajar para mejorar su posición económica; sin embargo, nuevamente la ilegitimidad nublaría los esfuerzos de la madre (Juana) por salir de la pobreza. Habiendo establecido ésta una casa comedor para hombres sin familia, Sebreli narra cómo algunos representantes de la clase media argentina utilizaron la mala fama de la madre por el concubinato con Duarte y considerarían que esa semi pensión era en realidad un burdel donde la madre prostituía a sus hijas.

Al encontrarse sola y sin el respaldo económico del padre de sus hijos, el inicio para la Señora Juana Ibarguren y sus cinco hijos pintaba diferente y más austero que en el poblado de los Toldos. De acuerdo con las investigaciones y charlas que Marysa Navarro sostuvo con Erminda Duarte, fue el duro trabajo de su madre lo que sacó adelante a la numerosa familia, pero al mismo tiempo, era un ejemplo de esfuerzo y compromiso.

Una máquina de coser similar a la que utilizaba la Sra. Ibarguren se encuentra hoy exhibida en el Museo Evita, ubicado en la Ciudad de Buenos Aires, Argentina; con ello el Instituto Nacional de Investigaciones Históricas “Eva Perón”, dan a entender al público asistente que fue el tesón heredado por su madre, lo que impulsó a Eva a lograr grandes cosas en su vida, tanto la ilusión de desarrollarse en la actuación, como en la de superar los ataques sufridos contra ella y su esposo por los opositores del gobierno durante el primer mandato peronista; y al mismo tiempo, lograr una reivindicación hacia la imagen de la Señora Juana Ibarguren que, fue durante varios años duramente atacada por los antiperonistas.

Fue así como transcurrió la infancia de Eva, sostenida con el humilde trabajo de su madre y desprovista de aquellos lujos de los cuales gozaría durante el mandato de su esposo. Sin embargo, tanto Marysa Navarro como Erminda Duarte harán hincapié en sus respectivos libros sobre lo feliz que fue Eva en sus años de infancia junto a sus hermanos en el poblado de Junín.

Cuando Evita hizo la primera comunión tuvo que quedarse sin la foto que le sacaron pues era un gasto demasiado grande para el presupuesto de la familia. Sin embargo, era una niña alegre, inquieta, siempre dispuesta a inventar cosas para compensar lo que su madre no le podía comprar. El círculo familiar, en el que reinaba indiscutiblemente doña Juana, la co-

bijaba y además le daba a Chicha para seguirla en sus juegos y a Juancito para ayudarla a construir una casa en miniatura o armarle un piano con un cajón de embalaje y unos trozos de lata (1994: 23).

De acuerdo con las investigaciones de Marysa Navarro (1994), Eva fue una alumna regular, con problemas frecuentes en el área de matemáticas, pero destacaba en ella una fascinación por la recitación. Al parecer cuando el ausentismo de los alumnos se extendía para todos los grados de la escuela, Eva tenía permitido declamar ante sus compañeros: “Los días de lluvia cuando faltaban muchas niñas y se hacía difícil el trabajo regular, Evita tenía permiso para salir de su clase e ir a otras aulas para entretenér a los alumnos” (1994: 28).

Desde pequeña Eva tenía algo que decir, quería compartirlo con su familia, con la gente que la conocía y también con aquellas personas que ignoraban su existencia; su necesidad de ser escuchada y sus esperanzas se trasladaron con ella a la capital federal de su país natal, Buenos Aires.

1.3 Buenos Aires y la Fama

Eva María Duarte Ibarguren, a pesar de no haber sido legalmente reconocida por su padre, firmaba con el apellido que les dio éste al resto de sus hermanos y con este sello inicia el sueño que la lleva a Buenos Aires, participando en pequeñas obras de teatro, y posteriormente en la radio. Este trabajo como actriz le permite vivir en otra parte de la ciudad, un poco más alejada de la miseria a la que tanto temió.

De acuerdo con Sebreli, Eva decidió irse a Buenos Aires e intentó trabajar en el medio artístico. Así fue pues como inició la aventura de la actuación, en la que no tuvo mayor éxito, pero al mismo tiempo esos mismos papeles la irían preparando para interpretar el mejor de su carrera actoral, el de Evita Perón.

A medida que avanzaba en la vida, eso sí, el problema me rodeaba cada día más. Tal vez por eso intenté evadirme de mi misma, olvidarme de mi único tema y me entregué intensamente a mi extraña y profunda vocación artística (1951: 11).

Eva explica en su libro *La razón de mi vida* (1951) cómo fue que la injusticia la aleja de su pueblo y la hace anhelar ser actriz, pues es a través

de la fantasía que ella podrá salir de su tan agobiante realidad, al representar otros roles que no estaban destinados para ella en la vida cotidiana.

En el lugar donde pasé mi infancia los pobres eran mucho más que los ricos, pero traté de convencerme de que debía haber otros lugares de mi país y del mundo en que las cosas ocurriesen de otra manera y fuesen más bien al revés. Me figuraba por ejemplo que las grandes ciudades eran lugares maravillosos donde no se daba otra cosa que la riqueza; y todo lo que oía yo decir a la gente confirmaba esa creencia mía. Hablaban de la gran ciudad como de un paraíso maravilloso donde todo era lindo y era extraordinario y hasta me parecía entender, de lo que decían, que incluso las personas eran allá 'más personas' que las de mi pueblo (1951: 24).

Nuevamente Erminda Duarte intentó acallar con su libro las injurias lanzadas sobre su hermana y su deseo mal visto de ser actriz, pues los comentarios insinuaban que se había ido sin permiso de la madre a Buenos Aires para seguir su sueño:

Recitaste una poesía de Amado Nervo ¿A dónde van los muertos? Lo recitaste con tal estremecimiento de tu sensibilidad, desentrañando tan patéticamente su contenido, que el Director de Radio Nacional, que entonces era Pablo Osvaldo Valle, que te había oído, pidió que te condujeran a su presencia. Entraste a su despacho acompañada por mamá. Instantes después firmabas un pequeño contrato (1972: 71).

A pesar de su entusiasmo y pasión por la actuación y declamación, su falta de preparación académica y social nuevamente la marginó en ese nuevo contexto en el que ahora se desenvolvía: el artístico. Pues tanto para los empresarios teatrales, como para sus compañeros de trabajo, no tenía talento, ni buena dicción, ni tampoco sabía bailar o cantar; su mayor logro fueron sus apariciones en las fotografías de Wilenski y Annemarie Heinrich, pero su belleza no se ajustaba a los cánones establecidos en la época, de acuerdo con lo que relata Sebreli sobre la etapa artística de Eva.

El autor refiere que en los años artísticos de Eva sólo había dos roles que la mujer podía interpretar, uno era denominado el blanco en el que las

actrices sugerían la candidez, la ingenuidad y el carisma de la mujer casi virginal; por otro lado estaba el *papel negro* en el que se interpretaba a las mujeres malas, fuertes, dominadoras, dando la idea de la *femme fatal*. Para infortunio de Eva, su imagen no encajaba en el *rol blanco* y su falta de experiencia le impedía adentrarse en el *rol negro*. Sus discursos, en ambos roles, para Sebreli, eran planos y carentes de toda emotividad o veracidad (2008: 108).

Sin embargo, a pesar de la carencia de expresividad oral o de imagen y su falta de calidad interpretativa, con su mala dicción y su falta de argumentos, Eva pronunció los discursos más recordados y concurridos en la historia de Argentina; su escenario fue la propia Plaza de Mayo y su auditorio fueron miles de obreros, campesinos, amas de casa, cantantes, actores y demás personas que se acercaron a la famosa plaza para escucharla en varias ocasiones.

1.4 Principios del Peronismo

En el año de 1943, Argentina tenía una perspectiva política sumida entre la alternancia de los gobiernos civiles y militares. Ante la poca confianza que los militares depositaban en los políticos, surge en ellos la necesidad de congregarse y formar el Grupo de Oficiales Unidos (GOU) para buscar un sentimiento de nacionalismo en los ciudadanos y alejarlos al mismo tiempo del catolicismo y el pensamiento anticomunista.

Al llegar el General Edelmiro Farrell (uno de los miembros más activos al interior del GOU) a la Vicepresidencia; nombró al entonces Coronel Juan Domingo Perón Director del Departamento Nacional del Trabajo. (Datos registrados en el libro *Los Nacionalistas* de Marysa Navarro 1965:94).

El Coronel Perón estaba estrechamente vinculado a la milicia así como al GOU y fue asumiendo diversos puestos a nivel político: Secretario del Trabajo y Previsión, Ministro de Guerra y, en el año 1945 Vicepresidente de la Nación.

Gracias a su cargo como Secretario del Trabajo y Previsión, los lazos entre el Coronel Perón y los trabajadores, así como las organizaciones formadas por ellos, se fueron estrechando debido a que durante su gestión se establecieron varios avances para el desarrollo y bienestar de los trabajadores tales como: el salario mínimo, el aguinaldo, la creación de tribunales laborales, los convenios colectivos, la extensión de vacaciones pagadas, el estatuto del peón, las organizaciones sindicales, entre otras (1965: 102).

Juan Domingo Perón tenía ya varios seguidores en la política y fuera de ella gracias a las mejoras laborales que había propiciado, por tal motivo el Presidente Farrell y los miembros más altos en la milicia le retiraron su apoyo y la Secretaría a su cargo; sin embargo, antes de partir Perón logra pronunciar un discurso ante los sindicatos que se habían formado y en éste les aclara que ha dejado firmado un decreto de aumento salarial. La oficina presidencial toma el discurso como una desobediencia directa y lo apresan en septiembre de 1945. La reacción de sus seguidores derivó en la organización de una marcha que se llevó a cabo el 17 de octubre del mismo año a favor del Coronel exigiendo su inmediata libertad, fue tal la movilización sindical y la presión social, que los políticos contrarios a Juan Domingo Perón cedieron y fue liberado ese mismo día, convirtiéndose así en el próximo candidato presidencial de los trabajadores.

Debido a la labor que realizó en favor de los obreros argentinos cuando era Secretario del Trabajo, tuvo el apoyo de la Confederación General del Trabajo (CGT) para constituir así el Partido Laborista (PL) por el cual llega a la Presidencia de Argentina en el año 1946.

Varios fueron los puntos que determinaron la labor del Presidente Perón; sin embargo, para este trabajo tomaremos en consideración dos de ellos en los cuales tuvo una marcada participación y reconocimiento Eva Perón: el Sufragio Femenino y la Política Social en su primer periodo presidencial.

1.5 La Política Social y la “Compañera Evita”

De acuerdo con los datos arrojados por el Instituto Nacional de Investigaciones Históricas Eva Perón, fue a raíz del terremoto que dejó destruida la Ciudad de San Juan, en el año 1944, dónde hubo alrededor de 7,000 decesos y la casi desaparición de la ciudad, lo que propició que el gobierno encabezado por el General Pedro Pablo Ramírez entrara en auxilio a los damnificados. Fue entonces que bajo el mando del Coronel Juan Domingo Perón como Secretario de Trabajo y Asistencia Social, se realizaron campañas de recaudación de fondos.

En el marco de las campañas de apoyo a las víctimas del sismo, el 22 de enero de 1944 se llevó a cabo por parte de la comunidad artística de la Argentina, un festival en el estadio Luna Park. Al festival se unieron personalidades artísticas de la época como el maestro de orquesta Francisco Canaro, Libertad Lamarque, Hugo del Carril y la debutante teatral Eva Duarte entre otros. El propio Juan Domingo Perón relata en su libro *Del*

*poder al exilio: cómo y quiénes me derrocaron*³ (2006) el recuerdo que mantenía de aquel día que conoció a la actriz Eva Duarte:

Eva entró en mi vida como el destino. Fue un trágico terremoto que sacudió la provincia de San Juan, en la cordillera, y destruyó casi enteramente la ciudad, el que me hizo encontrar a mi mujer. En aquella época yo era ministro de Trabajo y Asistencia Social. La tragedia de San Juan era una calamidad nacional. Para socorrer a la población movilicé al país entero; llamé a hombres y mujeres a fin de que todos tendiesen la mano a aquella pobre gente de aquella provincia remota. Entre los tantos que en aquellos días pasaron por mi despacho, había una joven dama de aspecto frágil, pero de voz resuelta, con los cabellos rubios y largos cayéndoles a la espalda, los ojos encendidos como por la fiebre. Dijo llamarse Eva Duarte, ser una actriz de teatro y de la radio y querer concurrir, a toda costa, a la obra de socorro para la infeliz población de San Juan” (2006: 75).

El periodista Tomás Eloy Martínez (2010) escribe los testimonios de las personas que conocieron a Eva en esos años y la presentan como una mujer poco agraciada, torpe en su andar y hablar; sin embargo, reconocieron en ella a una mujer empática; lo que le permitió entenderse de inmediato con la clase humilde; beneficiando a su esposo Juan Domingo Perón, pues éste aludía en sus discursos que había salido del pueblo y pretendía trabajar para él.

El Coronel y la actriz inician una relación que se sellaría en matrimonio a finales del año 1945. Juan Domingo Perón asumió la presidencia de su país por elección popular en 1946. Es en este preciso año donde inicia nuestro recorrido a través de los ojos que vieron a Eva María Duarte Ibarguren transformarse en Evita Perón.

Esta transformación se produce en Eva Duarte, debido, fundamentalmente, a su condición de consorte y, posteriormente, cuando asume el liderazgo en la política social que se desarrolló durante la administración de Perón. Estos trabajos que realizó en pro de los más desfavorecidos, la

³ Durante su exilio, el ex presidente Perón comenzó a escribir una serie de artículos que se publicarían en Italia y los cuales posteriormente integrarían su libro: Del poder al exilio. Cómo y quiénes me derrocaron.

legitimaron ante el pueblo argentino y le otorgaron el poder carismático que le permitió convocarlos y solicitarles apoyo para sostener el gobierno de su esposo Juan Domingo Perón.

Su evolución personal se ve, de acuerdo con las personas entrevistadas por el periodista Tomás Eloy Martínez, desde su forma de andar hasta sus peinados y, por supuesto, las prendas que hasta el final de su vida usó. Pero los elementos esenciales que demuestran la fuerza de su personalidad y el empoderamiento socio - político que tuvo, están reflejados en la toma de decisiones y el trabajo cotidiano que realizaba con la gente. La ausencia de hijos según el periodista la llevó a ejercer la maternidad simbólica, al convertirse en una suerte de *madre de los pobres* en Argentina.

Para Sebreli (2008), el proceso de transformación y empoderamiento que inició Eva ocurrió desde el instante en que aceptó ser la imagen de la esposa tradicional pero actuar como revolucionaria. Las convenciones sociales de la época, así como su lujoso vestuario pretendían hacer de Eva un *objeto de ornato* en el periodo peronista. Su extremada subordinación hacia el varón -en este caso hacia su esposo- era el único medio por el cual lograría justificar su participación en la política social. Perón delegó en ella el manejo de la política social de su periodo presidencial.

La parte contradictoria, para muchos de sus biógrafos, así como para los antiperonistas y peronistas mismos, fue el rol que Eva decidió aceptar y representar como la gran e incondicional compañera; pero al mismo tiempo era activa dentro del otro rol, el de luchadora por una causa que ella creía justa: el trabajo por los pobres.

-¿Cómo va usted -me decían- a dirigir un movimiento feminista si usted está fanáticamente enamorada de la causa de un hombre?

No, no lo es. Yo lo "sentía". Ahora lo sé.

La verdad, lo lógico, lo razonable es que el feminismo no se aparte de la naturaleza misma de la mujer.

Y lo natural en la mujer es darse, entregarse por amor, que en esa entrega está su gloria, su salvación, su eternidad.

¿El mejor movimiento feminista del mundo será tal vez entonces el que se entrega por amor a la causa y a la doctrina de un hombre que ha demostrado serlo en toda la extensión de la palabra?

De la misma manera que una mujer alcanza su eternidad y su gloria y se salva de la soledad y de la muerte dándose por amor a un hombre, yo pienso que tal vez ningún movimiento feminista alcanzará en el mundo gloria y eternidad si no se entrega a la causa de un hombre.

¡Lo importante es que la causa y el hombre sean dignos de recibir esa entrega total! (1951: 48,49)

Una vez en el poder Juan Domingo Perón, Eva Duarte se negó a llevar la vida de *Primera Dama* que hasta entonces se conocía. Solicitó un espacio físico al cual la gente pudiera acudir a ella y a la que se le pudiera atender de manera inmediata y personalizada. Así pues, la Primera Dama se dio a la tarea de escuchar, atender y solucionar los problemas que aquejaban a los miembros de la clase trabajadora que se acercaban a ella.

No se limitó a la atención de los problemas económicos que acarrean la cotidianidad de las personas, también se vio envuelta en las charlas que el gobierno sostenía con los sindicatos de los trabajadores ferroviarios y mineros, trabajo que le fue encomendado por el Presidente Juan Domingo Perón en persona.

A pesar de haber aceptado el papel de esposa del presidente que asistiría con él a los eventos públicos, Eva misma reconoció que había en ella otra faceta que a la postre le interesaría más que el rol de Primera Dama:

Pero, además, yo no era solamente la esposa del Presidente de la República, era también la mujer del conductor de los argentinos.

A la doble personalidad de Perón debía corresponder una doble personalidad de mí: una, la de Eva Perón, mujer del Presidente, cuyo trabajo es sencillo y agradable, trabajo de los días de fiesta, de recibir honores, de funciones de gala; y otra, la de Evita, mujer del líder de un pueblo [...]

Unos pocos días al año, represento el papel de Eva Perón [...] La inmensa mayoría de los días soy en cambio Evita, puente tendido entre las esperanzas del pueblo y las manos realizadoras de Perón, primera peronista argentina, y éste sí que me

resulta papel difícil, y en el que nunca estoy totalmente contenta de mí. (1951: 67)

De esta manera, se da inicio el acercamiento de Eva Duarte a la gente; a los problemas sociales, económicos y políticos de la nación y su población. Según Tomás Eloy Martínez, ninguna persona se había ganado tanto el reconocimiento de la gente como Eva; su trabajo que iba desde tempranas horas de la mañana hasta ya entrada la noche; hacía que las personas que la visitaban en busca de soluciones creyeran en ella.

Eva Duarte fue reconocida no sólo por la labor que realizó con la gente de Argentina, también por la lealtad desmedida que profería a su esposo Juan Domingo Perón. Por ello, el vínculo que existía entre ambos le lleva a ser reconocida como Eva Perón. La agenda que como Primera Dama llevó, estaba cargada de temas relacionados con la pobreza y la desigualdad social. Aunque no asumió posturas feministas, algunos de sus biógrafos coinciden en que puso ante el Congreso de su Nación la propuesta para legalizar el voto de la mujer, así como la ayuda económica y laboral a madres solteras.

Cabe mencionar que las mujeres peronistas, y aquellas que pertenecían a la fundación Eva Perón, asistieron a marchas convocadas por el despacho de Eva Perón; sin embargo, Eva nunca acudió a ninguna de las marchas registradas por el periódico *La Nación* de 1948 debido a su estado de salud. Por tal motivo, Juan José Sebreli se lanza junto con otros personajes de Argentina como Jorge Luis Borges, a criticar férreamente la interferencia de Eva en la política, dado que ella nunca se había interesado en los derechos cívicos de la mujer y mucho menos en los movimientos feministas; a pesar de ello, se le otorga como regalo la aprobación de la *Ley del voto femenino*. Para Sebreli la apropiación de esta ley, por parte de Eva, incurre en una falsificación histórica y deja de lado y en el total olvido la lucha de las sufragistas que lograron integrar en el Programa Electoral de Perón; la aceptación del voto sin la intervención de Eva.

Sin embargo, a través de la Presidencia de la Nación, la Secretaría de Cultura y el Instituto Nacional de Investigaciones Históricas Eva Perón de la República de Argentina, se imprimen en 2007 los cuadernillos sobre “Sufragio Femenino: Algo más que un trámite legal”; en el cual otorgan abierta y plenamente el logro del voto femenino en la Argentina a la propuesta y trabajo de Eva Perón.

El escrito enuncia los discursos que Eva Perón pronunciaría a lo largo de los años 1946 y 1947 a favor del sufragio femenino de las mujeres argentinas, en su país y durante su gira en Europa.

Arduos fueron los trabajos de las sufragistas que derivaron en las dos sesiones de debate que se llevaron a cabo en la Cámara Baja del Congreso; las mujeres arremolinadas en las galerías esperaban ansiosas las resoluciones mientras escuchaban a diversos oradores sus discernimientos sobre las ventajas y desventajas que traería a la nación el voto femenino.

Mientras los diputados exhibían sus dotes oratorias y revitalizaban en sus exaltaciones ‘a la mujer’, afuera, en la explanada que se extiende frente al Congreso, varios miles de mujeres esperaban con impaciencia el resultado de sus liberaciones. Al grito de ‘¡Uno, dos, tres, que se apruebe de una vez!’ y ‘¿Queremos el voto!’, sacudían enormes carteles, banderas y grandes retratos de Perón y Evita. (La Nación 11 de septiembre de 1947)

Tras la dura jornada de debates y consensos, las mujeres de la galería eran acompañadas por una Eva Perón enferma en la espera de la aprobación de ley. Finalmente la iniciativa fue aprobada y en agradecimiento al apoyo recibido por parte de Eva las sufragistas le otorgan el logro de la Ley 13010 en la cual a partir del 23 de septiembre de 1947 se declara que “Las mujeres argentinas tendrán los mismos derechos políticos y estarán sujetas a las mismas obligaciones que acuerdan o imponen las leyes a los varones argentinos” (2007: 35).

Ante este logro obtenido por parte de las mujeres, Eva Perón hizo un comentario final sobre el evento dirigido a sus compañeras y a las mujeres de toda Argentina a través de la radio nacional: “Nuestra voz ha sido escuchada. Gracias a la Revolución y a nuestro Líder se han reconocido al fin los derechos políticos que durante tanto tiempo nos fueron negados. Ahora podemos votar. Mujeres compatriotas, amigas mías, ¡Sepamos también votar!” (La Prensa 12 de septiembre de 1947).

En el Museo Eva Perón se ubica una sección destinada al logro del voto femenino, el cual es narrado a través de varias imágenes alusivas al proceso; sin embargo, destaca una en especial fechada el 23 de septiembre de 1947, en la que se encuentra una gran concentración reunida en la Plaza de Mayo aclamando la ley y otorgándole el triunfo a Evita.

Fuente: Museo Eva Perón (Buenos Aires, Argentina)

1.6 De la beneficencia a la justicia social

De acuerdo con el Acta de Instalación de la Sociedad de Beneficencia, fue el 2 de enero de 1823 que se creó la Sociedad de Beneficencia, la cual tendría como responsabilidad la “dirección e inspección de las escuelas para niñas, la casa de partos públicos y ocultos, hospitalares de mujeres y el colegio de huérfanas y todo establecimiento público dirigido al bien de los individuos de este sexo” (1823).

La conformación de las instancias de ayuda social tenían como objeto preservar el bienestar de la población femenina y mantener al mismo tiempo la “perfección de la moral, el cultivo del espíritu en el bello sexo y la dedicación del mismo a lo que se llama industria” (1823). A finales del siglo XIX se convirtió en la Sociedad de Institutos de Minoridad y Centros de Salud de ambos sexos (1908). El funcionamiento de ambas instituciones dependía de las donaciones públicas, aportes del Estado y colectas a través de eventos sociales.

En el marco de la Política Social llevada a cabo en el primer gobierno peronista surgió la Fundación Eva Perón, la cual representó un giro en

la presentación y aplicación de esta política. A partir de su integración se pensó en la modernización, reestructuración y ampliación de toda la infraestructura y el personal a cargo de la labor social (2001: 4).

La época de la política social vista desde el trabajador había iniciado con el Coronel Perón al frente de la Secretaría del Trabajo y Previsión, el hecho de que Perón llegara a la Presidencia en 1946 sólo afianzó las medidas sociales, pero en esta ocasión no estarían lideradas por él. A partir de entonces y por designio Presidencial, sería la Primera Dama Eva Duarte la encargada de realizar las acciones correspondientes para mejorar y concretar los trabajos sociales.

El 14 de junio de 1946, doscientos empleados de la Sociedad de Beneficencia firmaron un documento en el cual exponían la precariedad de su situación laboral, así como la de su compensación salarial (1965: 136). El Senado tenía ya la encomienda de propiciar un cambio; el decreto N° 941446/46 estableció intervenir en la Sociedad de Beneficencia de normas técnicas y propicias de asistencia y previsión social (2001: 5).

De acuerdo con el Instituto Nacional de Investigaciones Históricas Eva Perón, la Primera Dama, comenzó a desarrollar sus actividades, solicitando la intervención del Presidente Perón ante varias compañías con el fin de mejorar la vida de los obreros, recorría los barrios humildes, distribuía ropa, alimentos y daba solución a los casos que a través de cartas llegaban a la Residencia Presidencial.

Eva bien pudo haber vislumbrado que la labor que iniciaba era de gran magnitud y por ello tuvo ayuda de la casa presidencial directamente. Uno de los garajes de la casa se habilitó para recibir los donativos de ropa y alimentos que se recibían; el cocinero, los mozos y las mucamas ayudaban a ordenarlo.

1.7 Justicia Social

El concepto de justicia social surgió durante el siglo XIX, muchos años después de la materialización de la Revolución Francesa en la cual se lograron determinar varios conceptos para el desarrollo humano. La finalidad del concepto y su aplicación es el de lograr un reparto equitativo de los bienes sociales, dentro de una sociedad con justicia social en la cual las clases más desfavorecidas cuenten con oportunidades de desarrollo.

El origen de la justicia social se encuentra dentro de la justicia distributiva que se encuentra redactada y defendida en la “Declaración de Derechos del Hombre y del Ciudadano” firmada en 1789. Esta justicia

deja firmemente establecido que todas las personas deben disfrutar y tener acceso a los bienes imprescindibles de la educación y la alimentación como desarrollo del hombre.

Fue el 20 de febrero de 2007 que la Organización de Naciones Unidas (ONU) establece el “Día Internacional de la Justicia Social”, en el que se aboga por celebrar mediante actividades el fomento a la dignidad humana, el desarrollo, el pleno empleo y la igualdad entre géneros y el bienestar social.

La justicia social es el compromiso que el Estado adquiere ante su pueblo para compensar las desigualdades que surgen en las economías y en otros ámbitos sociales. Es la autoridad la que debe propiciar las condiciones óptimas para que el pueblo logre su desarrollo económico, esto quiere decir, que el porcentaje de gente rica o de riqueza debe de estar sólo en manos de unos cuantos.

El origen y lo vivido en su propia realidad generó en Eva Duarte un sentimiento de deuda en la sociedad argentina para con los más desfavorecidos. El trabajo que emprendió de cara a la sociedad argentina, le permitió ver el incremento en número, variación y urgencia de las necesidades del pueblo, Eva decidió emprender un viaje a Europa cuyo objetivo sería el de reproducir las obras públicas y los medios de los que se valían para su atención y la propagación de ayuda a la población más desfavorecida. Su reacción y sentimiento ante aquellas obras sociales le hicieron actuar diferente, y lo recuerda en su libro *La razón de mi vida* (1951) “La obras sociales de Europa son, en su mayoría, frías y pobres. Muchas obras han sido construidas con criterio de ricos y el rico, cuando piensa para el pobre, piensa en pobre. Otras han sido hechas con criterio de estado; y el Estado sólo construye burocráticamente, vale decir con frialdad en la que el gran ausente es el amor” (180, 181).

A su regreso decidió emprender sus propias acciones, contando con la ayuda de los participantes de la Cruzada de Ayuda Social María Eva Duarte de Perón, la cual quedó constituida el 19 de junio de 1948 como Fundación de Ayuda Social María Eva Duarte de Perón, a través del decreto No. 220.564.

En 1950 por medio del decreto No. 20268 cambió su nombre por el de Fundación Eva Perón, estableciendo:

La administración corresponde única y exclusivamente a su fundadora, Doña María Eva Duarte de Perón, quien ejercerá

con carácter vitalicio y gozará de las más amplias atribuciones que las leyes y el Estado conceden a las personas jurídicas. Sin perjuicio de lo expuesto, la fundadora podrá, cuando lo estime conveniente y a su solo arbitrio, designar consejos, delegaciones y mandatarios generales y especiales. Dichos consejos, delegaciones o mandatarios, durarán el tiempo que la fundadora determine y ejercerán, por delegación de ésta, las facultades que se determinen en sus respectivas designaciones (Memoria y Balance de la Fundación Eva Perón al 31 de julio de 1952).

La Fundación aseguró fondos a través de donativos en efectivo o en especie por parte de personas físicas y morales; así como por las leyes dispuestas por el poder ejecutivo entre las cuales el Instituto menciona: la ley 13941, impuesto adicional a la venta de boletos en el Hipódromo Argentino y la ley 13.992.

1.8 Asistencia Social

La Organización Mundial del Trabajo define a la asistencia social como una actividad que se encarga de diferentes rubros sociales, entre los que destacan el promover un cambio social hacia un estado de desarrollo para los individuos, la resolución de los conflictos humanos y el fortalecimiento de los pueblos para alcanzar el bien común.

De acuerdo con la Organización Internacional del Trabajo, las relaciones entre individuos y especialmente entre individuos con diferente poder adquisitivo, genera conflictos o bien la demora en la justicia que salvaguarde los derechos de los más desfavorecidos. Por ello, la asistencia social procura que todos los miembros de la sociedad tengan las mismas oportunidades y disfruten de los mismos derechos sin distinción alguna.

Para alcanzar sus objetivos en materia de asistencia social, el Estado propicia la creación de instituciones y de manera más actual, organizaciones no gubernamentales o fundaciones que se ocupen de analizar y solventar las necesidades sociales a través del Estado mismo o en caso de no poseer liquidez, se hará uso de las donaciones sociales.

La asistencia social, básicamente procurará que todas las personas desarrollen lo más plena y satisfactoriamente posible sus potencialidades, que enriquezcan sus vidas y que se pre-

vengan de cualquier tipo de disfunción que los aleje de la felicidad y el bien común.⁴

Tomando como base la premisa de propiciar la felicidad en todos los integrantes de una sociedad, las primeras obras que desarrolló la Fundación Eva Perón fueron los **Tres Hogares de Tránsito**, cuyo objetivo era brindar vivienda momentánea al que carecía de ella debido a la situación económica que enfrentaba el país. La permanencia en estas residencias duraba hasta que la Fundación les encontraba a las personas que ahí se alojaban un trabajo fijo y vivienda.

Otro proyecto estuvo dirigido nuevamente para el apoyo a las mujeres, sólo que en esta ocasión era para aquellas que le hacían recordar a Eva sus precarios inicios en la capital del país. Por ello, construyó el **Hogar de la Empleada** (2001: 16), en el cual tenían cabida aquellas mujeres que contaran con trabajo remunerado de quinientos pesos o menos, de esta manera tenían acceso al edificio de 500 habitaciones y al restaurante con precios accesibles que abría sus puertas a todo el público.

Para la Fundación Eva Perón, todos aquellos sectores sociales que habían sido descuidados por los gobiernos anteriores al de Perón fueron los primeros en su agenda. Cuenta de ello es el programa a la **Ancianidad Desvalida** (2001: 18), aludiendo que: “no había país más grande si no empezaba por proteger y respetar a los ancianos; que no podía haber país más grande si no se ayudaba al que todo lo había dado a la Patria y, en el ocaso de su vida, se veía en la necesidad de recurrir a la ayuda de sus hermanos” (Discurso pronunciado por Eva Perón el 28 de agosto de 1948 sobre la Declaración de los Derechos de la Ancianidad, en solemne ceremonia realizada en el Ministerio de Trabajo).

El cuarto proyecto abarcó la Política Social Peronista a través de la Fundación Eva Perón se centró en otro sector vulnerable de la sociedad, los niños. Por tal motivo se crearon los **Hogares Escuela** (2001: 22), en los que se proveía a la infancia menos favorecida de los cuidados esenciales para su desarrollo.

Por otro lado, la Fundación Eva Perón también centró sus esfuerzos en el proyecto de **Asistencia Médica**, el cual iba de la mano con las obras de gobierno en materia de asistencia sanitaria y que habían sido establecidas por el Ministro Carrillo y explicadas en el “Plan Analítico de Salud

⁴ Ver http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/genericdocument/wcms_371206.pdf. Consultado el 4 de abril de 2017.

Pública” . El Plan comprendía la construcción de Centros de Salud en varias provincias de Argentina, así como en diversas colonias de Buenos Aires.

La Fundación podía disponer de los Policlínicos para la atención gratuita e inmediata que requeriera cualquier persona que estuviera incluida o no en los proyectos de la asistencia social a petición de la fundadora; sin embargo, la Fundación también contaba con sus propios centros de atención, entre ellos la Clínica de Recuperación Infantil, el Instituto de Quemados, el Hospital de Clínica y Cirugía Torácica y el Tren Sanitario (2001: 28).

La misión sanitaria del tren inició con la renta de un tren que salía desde la estación central de Buenos Aires e iba recorriendo las provincias más alejadas y desprovistas de especialidades médicas. Los servicios que se prestaban en el tren eran tan diversos como el personal médico que lo ocupaba, ya que entre ellos se encontraban: médicos generales, odontólogos, ginecólogos, médicos clínicos, cirujanos, oftalmólogos, otorrinolaringólogos y enfermeras, las cuales habían egresado de la **Escuela de Enfermeras** (2001: 29) que integró la Fundación en el año 1950.

De esta manera funcionaba la Política Social en la época peronista, con planes definidos y auspiciados por el gobierno pero integrados y aterrizzados con la visión de una mujer cuyo objetivo era atender de manera integral a los individuos que necesitasen el apoyo del gobierno, desarrollando en ellos(as) la salud y el bienestar físico, emocional y espiritual que conforma a cada individuo.

Todos los proyectos aportaban una mejora a la nación, los hogares de tránsito y el hogar de la empleada intentaban sacar adelante a las mujeres que se encontraban momentáneamente en problemas debido a las carencias familiares o a las circunstancias laborales; el hogar del anciano se preocuparía por la ancianidad olvidada y los hogares escuela darían solución económica y académica a los problemas de los infantes menos favorecidos.

Después de la muerte de Eva Perón en 1952, la fundación continúo su labor hasta 1955, año en que el Presidente Juan Domingo Perón se exilió en el extranjero para no ser capturado por sus opositores. Los proyectos de la política social de Perón cayeron con él sin importar el bienestar que habían llevado a la población, sin tomarse en cuenta los resultados obtenidos como la disminución de madres solteras, muertes de mujeres y niños en los partos, mejora sanitaria en la población, disminución de

personas en situación de calle, niños(as) abusados y una larga lista de personas que habían sido atendidas por la Fundación y por la misma Evita en persona (Memoria de la Fundación Eva Perón).

La enorme cantidad de obras sociales que realizó Eva a través de la Fundación Eva Perón le proporcionó un papel protagónico en la vida de las personas que apoyó, y al mismo tiempo le otorgó un lugar en la historia de Argentina que hasta la fecha la recuerda con cariño.

Eva Perón, es el referente hoy de un gran número de mujeres argentinas que se identifican con ella, por su liderazgo, carisma y fortaleza para superar los obstáculos que la vida política le planteó. De orígenes sencillos, fue una mujer con una infancia difícil; sin embargo, su futuro cambió al establecer una relación y matrimonio con el General Domingo Perón. A partir de ahí, su incorporación a la vida en el ámbito político le permitió hacer uso de los recursos con los que ahora contaba. La política social que desarrolló Eva Perón, como esposa del Presidente argentino, le llevó a ganar la atención de sectores sociales con diversas necesidades. Desde esta perspectiva, se convirtió en una mujer cuyo empoderamiento la situó como una de las mujeres más importantes de América.

BIBLIOGRAFÍA

Acta de Instalación de la Sociedad de Beneficencia . Bs. As. 12 de abril de 1823.

Asistencia Social. <http://www.un.org/es/events/socialjusticeday/>
Consultado el 02 de abril de 2017.

Castiñeiras, Noemí (2001). *Fundación Eva Perón: desde sus inicios hasta la muerte de Evita*. Instituto Nacional de Investigaciones Históricas Eva Perón. M. Chilavert. Buenos Aires.

_____. (2007). *Sufragio Femenino: algo más que un trámite legal*. Instituto Nacional de Investigaciones Históricas Eva Perón. M. Chilavert. Buenos Aires.

Diario de Sesiones de la Cámara de Diputados, año 1908.

Duarte, Erminda (1972). *Mi hermana Evita*. Ediciones "Centro de Estudios Eva Perón". Buenos Aires.

Eloy Martínez, Tomás (2010). *Santa Evita*. Madrid. Santillana Ediciones Generales S. L.

Main, Mary (1956). Eva Perón: la mujer del látigo. Ed. La Reja. Buenos Aires.

Navarro, Marysa (1965). *Los Nacionalistas*. Ediciones Jorge Álvarez. Buenos Aires.

_____ (1994). *Evita*. Planeta. Argentina. (<http://www.lacam-pora.org/wp-content/uploads/2011/08/Navarro-Marysa-Evita.pdf>; consultado 08 de septiembre de 2016).

_____ (2000) *El liderazgo carismático de Evita*. La Aljaba. Segunda época. Vol. V. Dartmouth College, Estados Unidos. (<http://www.biblioteca.unlpam.edu.ar/pubpdf/aljaba/v05a02navarro.pdf>; consultado el 09 de septiembre de 2016).

Organización Internacional del Trabajo. http://www.ilo.org/wcms-sp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/genericdocument/wcms_371206.pdf. (Consultado el 4 de abril de 2017).

Perón, Eva. (1951). *La razón de mi vida*. Ediciones Peuser. Buenos Aires. (La Baldrich – Espacio de Pensamiento Nacional. www.labaldrich.com.ar)

Presidencia de la Nación. Secretaría de Cultura. Instituto Nacional Juan Domingo Perón de Estudios e Investigaciones Históricas, Sociales y Políticas. (2006). *Del poder al exilio: cómo y quienes me derrocaron*. Instituto Nacional Juan Domingo Perón. Buenos Aires. (www.soloperonista.com/revistas/7_del_poder_al_exilio.pdf; consultado el 07 de septiembre de 2016).

Sebreli, Juan José (2008). *Comediantes y mártires: ensayo contra los mitos*. Random House Mondadori S. A. Barcelona.

Ventura, Any (1997). *Las mujeres que mandan: el poder de las mujeres en la Argentina menemista*. Planeta. Argentina.

Rosa María Alemán Martínez

SOCIAL POLITICS OF EVA DUARTE: ROAD OF EMPOWERMENT

Summary: The present paper is part of a research about female empowerment and the elements that conform the leadership. In this document we recover the history of a woman which confront different problems and create a new future for her and for her people in Argentina due to her ability to improve in the social politics of her nation. Our intention is to show the more important aspects about her personal life and the way such aspects influenced in her political and social perspective to become a leader.

Keywords: Empowerment, Eva Duarte, Social Politics.

<https://doi.org/10.18485/primling.2020.21.8>

821.111(71).09 Etvud M.

Originalni naučni rad

Primljen: 12.07.2020

Prihvaćen: 18.09.2020

Vana Žigon

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

KONTEKST I METADISKURS U DELU SLUŠKINJINA PRIČA MARGARET ETVUD

Sažetak: U radu analiziramo na koji način su povezani društveni i ideološki kontekst sa stavovima o jeziku koji se iskazuju u tekstu romana *Sluškinjina priča* Margaret Ertvud. S obzirom da je jedno od osnovnih obeležja uspostavljenog poretku u kome izazitu polarizovanost društva na slojeve potlačenih Sluškinja i vladajućih Komandanata podržavaju nametnuti modeli komunikacije, pretpostavka je da se o jeziku može naći niz metalingvističkih iskaza autorke, što je i potvrđeno. Funkcionalnost tih iskaza, od implicitnih do eksplisitnih, ogleda se u nizu opaski o verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji, načinu na koji likovi u delu govore i misle o jeziku i govoru, iskazujući moć reči, pokreta i načina govora u kreiranju konteksta distopijske države Gilead.

Ključne reči: komunikacija, jezik, državni sistem, metalingvistika, Sluškinjina priča, Margaret Ertvud

UVOD

Jezik kao sredstvo komunikacije igra važnu ulogu u oblikovanju jedne individue, društva ikulture. To je deo ljudske prirode. Kako kaže M. Tomasello „the members of a cultural group coordinate with one another in the context of self created cooperative structures such as conventions (including linguistic conventions), norms, and institutions, and they relate to one another based on cooperative motives such as trust, commitment, and fairness“, a ovakva koordinacija među članovima društva je „koordinativna dimenzija“ jedne kulture. Kultura ima i „transmitivnu“ dimenziju: „Diachronically, the members of a cultural group pass along skills and

knowledge to succeeding generations via cooperative processes of cultural learning, such as active instruction and conformist learning, resulting in a kind of ‘ratchet effect’ in which cultural practices and products (including conventions, norms, and institutions) evolve, perhaps ‘improve, ‘ over historical time“ (Tomasello, 2019:3-4). Drugi, poput M. Fukoa, iako takođe smatraju da je jezik „the means by which an individual is initiated into society“. (Foucault, 2005:179) ističu da je jezik i sredstvo dominacije. Treba imati u vidu da se diskurs razlikuje u zavisnosti od konteksta, osobe, i vrste odnosa moći između govornika i sagovornika. Kada pričamo o moći koju diskurs može da ima, najpre treba razumeti kako ta moć deluje. Možemo je definisati kao *neličnu društvenu moć* (Miller, 1990:122), onu koju poseduju određene institucije ili društvene grupe. Međutim, Fuko dodaje da ta moć „is not to be taken to be a phenomenon of one individual’s consolidated and homogeneous domination over others, or that of one group or class over others. [...] Power must be analysed as something which circulates, or rather as something which only functions in the form of a chain. It is never localised here or there, never in anybody’s hands“ (Foucault, 1980:98). Takva moć ima tendenciju da „normalizuje“ individuu kako bi ona mogla da se uklopi u strukturu društva ili institucije tako što će je svrstati u određenu kategoriju i time je lakše kontrolisati, pa čak i izgraditi. Nelična društvena moć je stečena vremenom u institucijama i dotadašnjim društvenim praksama. Naravno, treba uzeti u obzir da nije svaki konformizam prema društvu ili instituciji prinuda, nekad je to rezultat međusobne dobrobiti.

Za našu analizu, korisno je prisetiti se i analogije koju F. De Sosir pravi između jezika i šaha. Po njemu, i jezik i igra šaha su sistem koji ima svoja pravila. Ako zamenimo supstancu elemenata, to ne poništava sistem, ali ako promenimo odnose ili smanjimo broj elemenata, to je duboka promena: „Si je remplace des pièces de bois par des pièces d’ivoire, le changement est indifférent pour le système : mais si je diminue ou augmente le nombre des pièces, ce changement-là atteint profondément la « grammaire » du jeu“ (F. De Saussure, 2005:28).

Polazeći od ovih stavova, jezika kao bitne kulturne komponente jednog društva i mogućnosti manipulacije društvom pomoću jezika, i sredstvima manipulacije, postavili smo cilj u ovom radu da pokažemo kako je Margaret Etvud u svom delu *Sluškinjina priča* prikazala kako jedno društvo koristi jezik kao sredstvo za iskazivanje moći imajući za cilj totalnu kontrolu nad ljudskim umom i njegovim izborom. Etvudova kroz svoje

delo pokazuje da je jezik bezgranično sredstvo koje jedna individua ne može da iskoristi jer uvek mora da bude na oprezu šta komunicira, pošto postoje pravila koja se ne smeju prekršiti. Sistem moći u Gileadu je morao da ulije svoje principe i doktrine u društvo na taj način da individue pomisle da imaju slobodu izbora, dok je u stvarnosti zapravo nemaju. Pojedincimogu da biraju reči koje će izgovoriti, ali treba uzeti u obzir da je i taj izbor reči posledica političkog i kulturološkog konteksta i ograničenja koji igraju ključnu ulogu u formiranju individue i društva. Etvudova odlazi korak dalje oduzimajući i moć izbora reči Sluškinjama koje se protiv toga bore šaputanjem i tajnim kodovima. U delu *Sluškinjina priča* nastaje revolt potlačenih individua koje formiraju svoj tajni jezik koristeći šapate, kodove i govor tela, i stvarajući svoj sistem unutar represivnog društvenog sistema države Gilead.

Otuda je posebno interesantno fokusirati se na jezik o jeziku, ili drugim rečima, na metalingvističke delove teksta *Sluškinjine priče*. Metajezik je prisutan u različitim tipovima diskursa i često mu je osnovna funkcija da pomaže u komunikaciji i da razjasni nedoumice koje sagovornici mogu imati. No, različiti metalingvistički iskazi ili elementi unutar književnih dela takođe zaslužuju pažnju jer mogu doprineti u stvaranju sveta i konteksta u tekstu književnog dela (Rabkin, 1979; Masters, 2012). Stoga ćemo našu analizu metajezika *Sluškinjine priče* prvo posvetiti uopšte novostvorenim pravilima jezika i sveta Gileada, a u drugom delu analizi određenih metalingvističkih iskaza o rečima, značenju i diskursu.

JEZIČKA „PRAVILA“ GILEADA

Ograničavanje jezika u državi Gilead

U novoj državi Gilead, jezik ima izuzetno važnu ulogu ustvaranju i održavanju poretku, u igri kontrole i dominacije nad društvom, ali i u pružanju otpora. Prema Fukou, jezik ne samo da može da kontroliše, već može i da zadre prava individue (Foucault, 2005:168). U novonastalom sistemu, jezik podleže novim pravilima. On nije svima jednakost dostupan, a različite grupe ne smeju da ga koriste na isti način. Postoje dve društvene grupe – muška i ženska, koje su dalje podeljene u podgrupe.

Sluškinje, najpotlačenija grupa u Gileadu, generalno nemaju pravo da koriste jezik, čak je i razmišljanje opasno jer, kako protagonistkinja Ofred kaže: „*There's a lot that doesn't bear thinking about. Thinking can*

hurt your chances, and I intend to last“ (HT, 17). Sluškinje imaju svoju utvrđenu ulogu u društvu koja bi mogla biti ugrožena ukoliko bi međusobno komunicirale, stoga im je zabranjeno da govore i slobodno pričaju jedna sa drugom dok ispunjavaju svoje društvene obaveze. Međutim one pronalaze način da nešto od jezika iskoriste kako bi komunicirale, pa su tako naučile da „*whisper almost without sound*“ (HT, 14).

Najdominantnija, ona grupa koja ima najviše prava da barata jezikom, kako pisanim, tako i usmenim su Komandanti, ali ni oni nemaju potpunu slobodu da razgovaraju sa svima. Komandant Fredée prekrši nametnuta pravila i koristiti popularnu igru gradenja reči „Skrabl“ da bi komunicirao sa svojom sluškinjom Ofred, pripadnicom najpotlačenije grupe stanovnika Gileada. Kršenjem pravila Gileada, i Komandant i Sluškinja osvajaju delić slobode. Komandantuje na taj način omogućena razmenu reči sa ženskom osobom, a Sluškinji čitanje i pisanje, radnje koja su joj strogo zabranjene.

Ipak, i u tako uspostavljenom sistemu komunikacije, jezik i govor su nužni za uspostavljanje samog poretku. Serena Džoj i Tetke su ženski likovi kojima je govor potreban da bi nametnule ideologiju društvenog sistema Gileada celom društvu. Žena komandanta, a samim time pripadnika počasnog društvenog položaja žene, Serena Džoj, je pre uspostavljanja novog sistema bila zastupnik vrednosti države Gilead:

„Her speeches were about the sanctity of the home, about how women should stay home. Serena Joy didn't do this herself, she made speeches instead, but she presented this failure of hers as a sacrifice she was making for the good of all“ (HT, 55).

Dakle, iako se radi ideoškog cilja pojavljuje kao govoreća individua, ta ista Serena završava kao rob svojih reči. Uspostavljanjem hijerarhije u društvu ona gubi moć i sama postaje žrtva sistema, nema pravo na jezik i postaje „*speechless*“ (HT, 56). Iz ovog primera možemo zaključiti da jezik najpre služi za ideošku manipulaciju, a zatim da bezdušno zatoči individue u svoj novi ograničavajući svet. U romanu, Serena je predstavnik ideoške manipulacije, a Tetke iz Crvenog centra njeni čuvari i posrednici. Pošto je jezik jedini put kojim možemo da naložimo i naveđemo individue da prisvoje ideologiju jednog sistema, Tetke uspevaju da „normalizuju“ Sluškinje, namećući im prihvaćenu ideologiju društva. One ih uče novom govoru i novim jezičkim pravilima Gileada. U Gileadu, in-

dividua ima opciju da učestvuje i bude deo sistema kao potpuno poslušna jedinka, ili da bude prognana i osudena na smrt, obešena na Zidu kao primer poslediceukoliko seneusaglasi sa sistemom. Konstantnim ponavljanjem i učenjem novih jezički dozvoljenih sredstava uspostavlja se novi sistem i ideologija. Junakinja Ofred je neminovno pristala da bude čutljivi „*birthmobile*“ (HT, 31), i ona opisuje razlog svog čutanja:

„I nod, but donot answer with my voice. He isn't supposed to speak tome. Of course some of them will try, said Aunt Lydia. All flesh is weak. Allflesh is grass, I corrected her in my head. They can't help it, she said, Godmade them that way but He did not make you that way. He made youdifferent. It's up to you to set the boundaries. Later you will be thanked“ (HT, 55).

Ovde se vidi kako Tetke moraju odstupiti od „negovorenja“ da bi mogle isti nametnuti drugima: ako im se neko obrati, to je znak slabosti, a ako Ofred progovori, to je „njena“ greška, a ne krivica poretka u Gileadu.

Međutim, represiju možemo trpeti samo donekle, pa Etvudova prikazuje i odgovor na ideologiju društva u kojoj su potlačene žene, iako pokorne, kršile pravila sistema, i na taj način pokušale da ga sruše. To čine upravo u okvirima svedenosti na lutke i krdo, one koje po svojoj prirodi nemaju moć govora, koje ćemo dalje navesti.

Lutke, krdo i minimalizam – ograničeni govor potlačenih

Etvudova koristi lutku kao simbol potlačenosti u državi Gilead. Lutka nema moć govora i ne može da koristi jezik kako bi komunicirala. Uloga Sluškinje je da bude kao lutka, pa joj je samim time i govor ograničen. One imaju pravo da se pozdrave i da primete očigledne stvari, kao što je vreme: „*Blessed be the Fruit*“ – „*May the Lord open*“ (HT, 29) predstavlja pozdravljanje, a „*Under His Eye*“ – „*Under His Eye*“ (HT, 54) oprاشtanje. Kao takve, Sluškinje su zatočene u smanjenom broju izraza koje mogu upotrebiti u tačno definisanim lingvističkim strukturama. I ne samo to, one čak i imaju „*voice of a monotone, voice of a doll*“ (HT, 26).

Drugi značajan simbol koji se prožima kroz delo *Sluškinjina priča* je simbol pripitomljenog krda. U Crvenom centru Tetke na noćnoj straži imaju „*electric cattle prods*“ (HT, 14) kojima bi ukrotile Sluškinju koja bi pokušala da pobegne iz centra. Takođe kostim koji je pripadao Sluš-

kinjama se opisuje kao „*skirt is ankle-length, full, gathered to a flat yoke that extends over the breasts*“ (HT, 18), budući da je „yoke“ jaram, drvena greda koja spaja dve krave. Ovaj simbol je prikaz snijene neverbalne komunikacije koja umanjuje vrednost Sluškinja kao ljudskih bića jer ih poistovećuje sa nesvesnim životinjama. Kao i životinje, Sluškinje su žigosane tetovažom na članku, i tako označene pisanim jezikom: „*He stops at the foot, his fingers encircling the ankle, briefly, like a bracelet, where the tattoo is, a Braille he can read, a cattle-brand. It means ownership*“ (HT, 266).

Podređene individue su učene minimalizmu, gde predmeti imaju samo jednu funkciju kako ne bi stimulisale svoje misli i maštu. Tako, čak i najbanalniji predmeti, poput ‘kreveta’, mogu imati samo jednu svrhu, samo jednoznačnost, u slučaju ‘kreveta’ to je spavanje. Sluškinje nikako ne bi smeće da se izgube u carstvu svojih misli jer ako je moć mašte pokrenuta, one će imati ulaznicu u zabranjeno carstvo jezika koje može da ukaljanametnutu ideologiju: „*A bed. Single, mattress medium-hard, covered with a flocked white spread. Nothing takes place in the bed but sleep; or no sleep. I try not to think too much...Thinking can hurt your chances, and I intend to last*“ (HT, 17).

Tajna komunikacija i pripovedanje – odgovor na tlačenje

Iako je Sluškinjama oduzeta moć komuniciranja, čitanja i korišćenja jezika, one su stvorile novi sistem upotrebljavajući sredstva sa periferije jezika kako bi iskazale svoje misli – kroz iseckane jezičke segmente koji su postajali tajni kod i kroz govor tela.

Najpre treba pomenuti da su žene napravile tajne grupe kao podršku jedne drugima. Da bi se Sluškinja priključila toj grupi morala je da prođe određene testove kako bi dokazala da nije izdajica i deo represivnog sistema. Takve provere su se radile sa velikim oprezom jer su mogle da odajudrugu Sluškinju koja je pripadala toj grupi, i čija sudbina bi zbog toga bila fatalna. Još na početku dela *Sluškinjina priča*, dve junakinje Ofred i Ofglen procenjuju jedna drugui upotrebljavaju izraz „*Mayday*“, kao ključni jezički izraz, tajni kod kojim se poziva u organizaciju žena koje se bore protiv represivnog sistema. Ofglen se obraća svojoj saputnici Ofred rečenicom „*It's a beautiful May day*“ (HT, 53), a kasnije to isto upotrebljava Ofred u obraćanju novoj Sluškinji koju je upoznala:

„I've only know her since May. ' I say. I can feel my skin growing hot, my heart speeding up. This is tricky. For one thing, it's a lie. And how do I get from there to the next vital word? 'Around the first of May I think it was. What they used to call May Day” (HT, 296).

Potlačenim sluškinjama, jezičko sredstvo postaje i „*clipped whispers*“:

„After this ritual viewing we continue on our way, heading as usual for some open space we can cross, so we can talk. If you can call it talking, these clipped whispers, projected through the funnels of our white wings. It's more like a telegram, a verbal semaphore. Amputated speech“ (HT,211).

Iako je to ograničeni govor, čiju ograničenost naglašavaju nekolike metafore koje slede: *telegram*, *semaphore*, *amputated*, *Sluškinje su naučile da ga doziraju u toj meri da i i unutar njega stvaraju nova značenja*: „*Ofglen is giving up on me. She whispers less, talks more about the weather*“ (HT, 283). Činjenica da Ofglen manje šapuće, a više razgovara o dozvoljenim temama, tumači se kao signalda se udaljava od borbe protiv tlačenja.

Možda najbitniji element u *Sluškinjinoj prići*, po kojoj je roman i dobio ime je čin pripovedanja. Sam govor kao i pričanje priče podrazumeva slušaoca/čitaoca koji mora da čuje tu priču, pa je poznata rečenica iz dela: „*Because I'm telling you this story I will your existence. I tell, therefore you are*“ (HT, 279), što je analogna konstrukcija poznatom paronimijskom iskazu *Cogito, ergo sum*. Na kraju krajeva, prava borba između dominantnog i podređenog jezika počinje kada Ofred reši da podeli dogodovštine iz svog života sa nama, njenim slušaocima. Kao pripovedač, Ofred je zapravo propovednik koji izaziva ceo sistem moći države Gilead. Ona nažalost nije imala snage da stuši dominantni diskurs nametnut od strane režima i usađene ideologije, ali daje sebi i svome slušaocu šansu da se kritički osvrnu na taj režim i način na koji on upravlja individuama. Njen narativ opisuje zatečenost žena i muškaraca u političkom diskursu koje ta politika koristi u svoje maliciozne svrhe. Kako Fuko objašnjava, ne postoji jedna individua koja upravlja režimom, već se moći crpi iz raznih društvenih i političkih odnosa. Ofredin narativ pruža slušaocu sazna-

nje skrivenih istina jednog društva, koje može da ima lekovite moći, te je sam narativ šansapotlačenom jeziku da ipak preživi i posluži kao sredstvo za oslobođanje potlačenih.

METALINGVISTIČKI ISKAZI O REČIMA I ZNAČENJU

Neologizmi

Delo Sluškinjina priča, u ovakvo postavljenom društvenom, kulturnoškom i lingvističkom kontekstu, bogato je metalingvističkim razmišljanjem o jeziku iz koga ćemo izdvojiti pojedine postupke kojima se služi Margaret Etvud. Pored već pomenutih „novih“ izraza pripozdravljanju koje Sluškinje mogu da koriste, novi poredak u Gileadu zahteva i druge novine, pa se takodaju nova imena Sluškinjama, a prethodna im se zabranjuju. U delu ne saznajemo uvek njihova prava imena. Sluškinjama je određeno ime prema imenu njihovog Komandanta. Protagonistkinja je dobila ime „*Offred*“ jer se njen Komandant zove „*Fred*“, „*Ofglen*“ je dobila ime po Komandantu „*Glen*“-u, a „*Ofwarren*“ po „*Warren*“-u. Sluškinje nisu imale ’svoja’, lična imena, već im je ime bilo formirano genitivnom konstrukcijom „pripadanja“, od predloga *of* i imena Komandanta. Sluškinjina imena nisu bitna jer su po novom društvenom poretku one zamenljive, pa takoće svaka nova Sluškinja dobiti isto ime od Komandanta kome služe: „... says the new, treacherous *Ofglen*“ (HT, 297).

Drugi tip neologizama predstavljaju fraze, poput: „*Nolite te bastardes carborundorum*“ (HT,62), inspirisane latinskim jezikom koja ima značenje „*don't let the bastards grind you down*“ (HT,197). Interesantna činjenica je da neologizme stvaraju muški članovi društva, oni koji su u romanu stvorili i novi društveni poredak. „*Nolite te bastardes carborundorum*“ je fraza koju je osmislio Komandant Fred u svojim dečačkim danima praveći šalu od latinskog jezika. Možemo reći da kao što su savremeni jezici porazili latinski jezik, tako i nove reči, fraze, pa i ceo novi lingvistički sistem državnog sistema Gilead, poražavaju jezik koji je obiloval držvenim vrednostima koje se sada ne smeju verbalizovati. Iz tog razloga standardni jezik države Gilead zahteva nove reči. Kako bi se sprečila komunikacija između žena, postavljena su pravila u kojima Sluškinje i Marte ne smeju da se zbližavaju: „*The Marthas are not supposed to fraternize with us*“ (HT, 21). Etvudova preko protagonistkinjinih misli

gradi novu reč koja ima prilagođeno značenje da bi naglasila žensku notu druženja – „*sororize*“ (HT, 21), ali i nju smislja muški lik, Luk, protagonistkinjin muž iz prethodnog života.

Vraćanje arhaizama

Pored neologizama, Etvudova govori i o zastarelim rečima, rečima koje su u savremenom dobu Gileada van upotrebe. Jedan od primera je reč „*zilch*“ koja u arhaičnoj upotrebi nosi značenje osobe koje je bezvredna. U petom poglavlju se pojavljuje reč „*Humungous, word of my childhood*“ (HT, 37) koja se koristila za opisivanje nečeg ogromnog, zatim reč „*swoon*“ koja je u pre-gileadsko, staro vreme bila jako zastupljena i koristila se da se opiše čin padanja u nesvestdama u korsetima pred zgodnim muškarcima. Etvudova ovu reč koristi kako bi opisala lepotu prirode, onu koja se odupire svim novim društvenim ustrojstvima:

„*Whatever is silenced will clamour to be heard, though silently. A Tennyson garden, heavy with scent, languid; the return of the word swoon. Light pours down upon it from the sun, true, but also heat rises, from the flowers themselves, you can feel it: like holding your hand an inch above an arm, a shoulder. It breathes, in the warmth, breathing itself in. To walk through it in these days, of peonies, of inks and carnations, makes my head swim*“ (HT, 161).

Možemo zaključiti da se ovim postupkom, iskazivanjem prisnih osećanja prema „zastarelim“ rečima, Etvudova simbolično podseća na neka stara, dobra vremena, pre-gileadska. To je takođe ibunt potlačenih protiv nametnutog dominantnog jezika.

Polisemičnost i fleksibilnost jezika

Ne jednom u svom delu, junakinje u *Sluškinjinoj priči* razmišljaju o polisemičnosti reči i izraza u jeziku. Kao što reč *bed* ne može da označi stvar koja ima samu jednu funkciju, pa tako i samo jedno značenje, tako i druge, na prvi pogled jednostavne i česte reči, nisu nikako jednoznačne:

„*I sit in the chair and think about the word chair. It can also mean the leader of a meeting. It can also mean a mode of execution.*

It is the first syllable in charity. It is the French word for flesh. None of these facts has any connection with the others. These are the kinds of litanies I use, to compose myself”(HT, 120).

I zaista, četiri rečenice u kojima govori o još dva sasvim drukčija značenja iste reči, pa zvučnom poklapanju sa prvim slogom sasvim druge reči, i homonimnom odnosu sa francuskom rečju za telo, zaista zvuče kao deo neke molitve, tužbalice.

Iako u državi Gilead nema prostora za polisemiju kada su reči u pitanju, neverbalna komunikacija ipak nije podlegla takvoj kontroli. Ofglen se našla zbumjena prilikom prvog susreta sa svojim komandantom jer nije mogla da dešifruje njegov postupak:

„I stop, he pauses, I can't see his face, he's looking at me, what does he want? But then he moves forward again, steps to the side to avoid touching me, inclines his head, is gone. Something has been shown to me, but what is it? Like the flag of an unknown country, seen for an instant above a curve of hill, it could mean attack, it could mean parley, it could mean the edge of something, a territory“ (HT, 59).

Štaviše, borba Gileada za minimalizam: jedna stvar, jedna reč, jedno značenje, i jednostavnost stvara suprotan efekat, jer kako Ofglen kaže:

„It's impossible to say a thing exactly the way it was, because what you say can never be exact, you always have to leave something out, there are too many parts, sides, crosscurrents, nuances; too many gestures, which could mean this or that, too many shapes which can never be fully described, too many flavours, in the air or on the tongue, half-colours, too many“ (HT, 144).

Vidimo da je više značnost i fleksibilnost jezika shvaćena kao sуштина jezika, a implicitno i osnova slobode pojedinca koju je ukinuta ideološkim poretkom u državi Gilead – jer je to jedina prava istina o svetu koja je poništена, a ustvari ju je nemoguće poništiti.

Diksurs kao simbol gradenja individue

Na nekolika primera vidimo i simboliku jezika kao sredstva za stvaranje i ostvarivanje ličnosti pojedinca. Čak i kada piše ili priča priču nepoznatom, autor se uvek obraća nekom:

„You don't tell a story only to yourself. There's always someone else. Even when there is no one. A story is like a letter. Dear You, I'll say. Just you, without a name. Attaching a name attaches you to the world of fact, which is riskier, more hazardous: who knows what the chances are out there, of survival, yours? I will say you, you, like an old love song. You can mean more than one. You can mean thousands. I'm not in any immediate danger, I'll say to you. I'll pretend you can hear me. But it's no good, because I know you can't“ (HT, 49-50).

Deiksa *you* je bolja od nekog pojedinačnog imena u obraćanju, jer ko god da čita ili sluša priču jeste potencijalni sagovornik. Upravo ta pragmatska polisemičnost lične zamenice drugog lica je i način da junakinja ostvari i izgradi i svoju priču, ali i mrežu odnosa sa drugima.

Žena po svojoj prirodi želi da bude sređena i lepa. U represivnom sistemu države Gilead, Sluškinjama je pored brojnih pomenutih zabrana, takođe bilo zabranjeno da se doteruju i brinu o svom izgledu. Ne samo da je društveni poredak trovao dušu individua, ponajviše Sluškinja, već im je i zabranjivao da neguju svoje telo. Ideologija Gileada kao da je želela da podstakne totalnu destrukciju ženske individue koristeći se suprotnom filozofijom latinske izreke *Mens sana in corpore sano*. Naravno, Sluškinje su i na ovu represiju sistema našle odgovarajući odgovor – krile su puter koji su dobijale za doručak kako bi od njega napravile kremu za negu kože. Pošto su kršile sva pravila sistema, morale su da budu sabrane kako ne bi odale svoju neposlušnost i opiranje, a kao takve opstale i izbegle pogubnu sudbinu. Ofred svoje psihičko stanje upoređuje sa govorom. Naime, bilo da se piše neki naučni rad, roman ili pesničko delo, uvek postoje elementikoje treba uklopiti, srediti odgovarajućim redosledom, pa “blokove” dužeg teksta što bolje uređiti, a onda više puta revidirati i reformulisati. Takose u ovom delu način viđenja i sređivanje pojedinca poredi sa govorom:

„I crumple up the rest of the napkin: no one, surely, will bother to smooth it out, to check if any is missing. I will use the butter later tonight. It would not do, this evening, to smell of butter. I wait. I compose myself. My self is a thing I must now compose, as one composes a speech. What I must present is a made thing, not something born“(HT,76).

Eksplicitno poređenje fizičkog i implicitnog duhovnog ostvarivanja sa 'sastavljanjem' govora predstavlja još jedan primer analogije između shvatanja suštine jezika i njegove suštinske važnosti u životu pojedinca i društva.

ZAKLJUČAK

Uloga jezika u stvaranju društva i pojedinca je značajno istaknuta u delu Margaret Etvud. Ona kroz svoje delo *Sluškinjina priča* pokazuje svojim čitaocima da se u današnje vreme jezik vrlo lako koristi kako bi se usadile ideologije i kao takve, kontrolisale jedno društvo. Možda nije slučajno da se baš u ovo doba, doba kontrole medija i masovne medijske manipulacije, Etvudina književnost jako ceni i proučava.

Književnici poput Margaret Etvud opisuju distopijsku budućnost koja nas je možda već i dočekala, ona u kojoj globalistička politika upravljala našim životima. Ona prikazuju društvo u kome su ljudi obeležavani i sortirani u kategorije kao pripitomljeno krdo, nemoćno da se odbrani. U svom intervjuu za *Njujork tajms*, Margaret Etvud objašnjava da je glavna tema njenog romana *Sluškinjina priča* zapravo prikaz stvarnosti u kojoj se odvija „[...] studija moći, način na koji se ta moć koristi i kako izobliči ljudе koji žive pod takvim režimom“ (Rothstein, 1986). Ali takođe u svetu u kome smo ograničeni i ustrojeni može da se desi da se rodi jezik koji će se burno suprotstaviti režimu i navesti ljudе da dobro razmotre koje nam je vrednosti nametnula organizovana ideologija.

Literatura

- Atwood, M. (1996) *The Handmaid's Tale*. Vintage Books: London
- Foucault, M. (1980) *Power/Knowledge*. Ed. Colin Gordon. Pantheon Books, New York
- Foucault, M. (2005) *The Will to Truth*. Ed. Alan Sheridan. London and New York: Routledge
- Masters, J.J.(2012)Metalinguistic Discourse in the Contemporary Apocalyptic Novel,Lit: Literature Interpretation Theory,23:2,113-118.
- Miller, S. (1990) Foucault on Discourse and Power. In *A Journal of Social and Political Theory*, No. 76 (pp. 115-125). Berghahn Books
- Rabkin, E., 1979, Metalinguistics and Science Fiction, *Critical Inquiry*, 6/1, 79-9
- Rothstein, M. (1986, februar 17). *No Balm in Gilead for Margaret Atwood*. Preuzeto septembar 2020 sa The New York Times: <https://movies2.nytimes.com/books/00/09/03/specials/atwood-gilead.html>
- Saussure, F. (2005). *Le cours de linguistique générale*, Genève:Arbre d'Or
- Tomasello, M. (2019), *Becoming human: a theory of ontogeny*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Vana Žigon

CONTEXT AND METADIS COURS IN *THE HANDMAID'S TALE* BY MARAGRET ATWOOD

Summary: One of the ways social and ideological aspects of the relationship between an individual and society in *The Handmaid's tale* by Margaret Atwood is presented through the metalinguistics expressed in its discourse. The oppression in the new dystopian society is reflected through „new linguistic rules“, limiting the possibilities for communication, especially for the oppressed women. These newly imposed linguistics rules have consequences in creating unnatural forms of communication, reducing humans to objects and animals, and resulting in the voices of revolt and defiance. Explicit and implicit thinking about language, verbal and nonverbal communication, about the words themselves, the essential flexibility of language, its inherent creativity, represents an important and highly functional parallel with other aspects of the narrative.

Key words: communication, language, state system, metalinguistics, Handmaid's tale, Margaret Atwood

PROPOZICIJE ZA PRIPREMU RADA

Radovi se dostavljaju putem imejla (u prilogu, u formatu Word) na adresu dpls.alas@gmail.com.

Naslov poruke treba da glasi **Rad DPLS**.

Rad treba da sadrži sledeće:

- Ime i prezime autora (i koautora)
- Instituciju autora (i koautora)
- Naslov rada
- Apstrakt **do 100 reči**
- Ključne reči (**do 10 reči**)
- Tekst
- Korišćenu literaturu
- Rezime na stranom jeziku: **do 200 reči.**

Format

- Jezik rada: **srpski, engleski, francuski, nemački, ruski**
- Osnovno pismo teksta: **latinica, cirilica**
- Maksimalna dužina rada (uključujući naslov, apstrakt, ključne reči, literaturu i rezime): **35000 slovnih znakova (SA razmacima)**
- Font: **Times New Roman**
- Veličina fonta: **12**
- Poravnjanje: **po obe margine**

Model rada

Ime i prezime autora (i koautora)

Institucija autora (i koautora)

NASLOV

Početak apstrakta .....

.....

.....

..... *kraj apstrakta.*

Ključne reči: do 10 reči

Navođenje literature u tekstu

Primer: (Klajn 2005: 71)

Spisak literature

Na kraju rada (s naslovom **Literatura**); treba da sadrži isključivo radeve na koje se autor poziva u samom tekstu. Redosled literature sastaviti po abecednom redu, prema prezimenu prvog autora.

Primeri:

Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Slobin, D. I. (1997). Mind, Code and Text. In: *Essays on Language Function and Language Type* (J. Bybee et al., eds.), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 437-467.

Wilson, D. and D. Sperber (1993). Linguistic Form and Relevance. *Lingua* 90: 25.

Rezime na stranom jeziku

Ime i prezime autora (i koautora)

Naslov rada
(jezikom i pismom teksta rezimea)

Summary / Rezime

Početak teksta .....

.....

.....

..... kraj teksta.

Key words: prevedene ključne reči oiz apstrakta

ПРИМЕЊЕНА ЛИНГВИСТИКА
LINGUISTIQUE APPLIQUÉE

Издавач:

Друштво за примењену лингвистику Србије, Нови Сад, др Зорана Ђинђића 2
Тел/факс: +381 21 458688, електронска пошта: yala_jdpl@unsff.ns.ac.rs

Edit. resp:

Association de linguistique appliquée de Serbie, Novi sad, Dr Zorana Đindića 2
Tél/fax: +381 21 458688, E-mail: yala_jdpl@unsff.ns.ac.rs

Главни и одговорни уредник:

Весна Половина

Rédactuer publiée:

Vesna Polovina

Излази једном годишње у тиражу од 300 примерака.

Périodique publiée une fois par an à 300 exemplaires.

2000, књ. 1

2000, vol. 1

Штампа:

Слава, Београд, - 24 цм

Imprimerie:

Slava, Beograd, - 24 cm

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
81'33
ПРИМЕЊЕНА лингвистика = Linguistique
appliquée / главни и одговорни уредник Весна
Половина. - 2000, бр. 1- . - Нови Сад :
Друштво за примењену лингвистику Србије,
2000- (Београд : Белпак). - 24 cm
Годишње. - Текст на срп. и енгл. језику.
ISSN 1451-7124 = Примењена лингвистика
COBISS.SR-ID 110835980